

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA**

JOLANTA PRAKURAITĖ
TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS PROGRAMA

**PARODYMAS ATPAŽINTI: PASIRENGIMAS, ATLIKIMAS,
FIKSAVIMAS**
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: daktarė, profesorė

S. Matulienė

.....
(parašas)

Darbo autorius: J. Prakuraitė

.....
(parašas)

Kaunas, 2021

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PARODYMO ATPAŽINTI SAMPRATA, TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR RŪŠYS.....	7
2. PARODYMAS ATPAŽINTI IKITEISMINIAME TYRIME: TEISINIAI, TAKTINIAI IR PSICHOLOGINIAI ASPEKTAI PAGRINDAI	20
2.1 Pasirengimas parodymui atpažinti	21
2.2 Pagrindinės parodymo atpažinti atlikimo ir fiksavimo taisyklės	28
3. PARODYMO ATPAŽINTI METU GAUTŲ DUOMENŲ VERTINIMAS IKITEISMINIAME TYRIME	45
IŠVADOS	59
LITERATŪRA	61
PRIEDAI	72
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	87
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	88
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	89

IVADAS

Parodymas atpažinti –iš efektyviausių identifikacinių tyrimo veiksmų, kurie atliekami, kai reikia nustatyti konkretaus objekto priklausomybę atliekamame ikiteisminiame tyrime. Liudytojo parodymai, kad jis matė, stebėjo objektą, susijusį su tiriamu įvykiu, suteikia pagrindą ikiteisminiame tyrime atlikti parodymą atpažinti. Ruošiantis šiam veiksmui bei jį atliekant, keliame prielaida apie identifikuojamo objekto svarbą tiriamam ikiteisminiam tyrimui. Šią prielaidą tyrėjas turi patikrinti remdamasis atlikto parodymo atpažinti rezultatais. Parodymo atpažinti pagrindą sudaro tam tikri psichologiniai procesai, susiję su atpažįstamo objekto suvokimu, įsiminimu ir atgaminimu. Pirminis objekto suvokimas tuo metu ir esant tomis aplinkybėmis, parodymo atpažinti metu jau yra papildomas pakartotiniu suvokimu, bet jau specialiam tam sukurtomis sąlygomis, ir ko pasėkoje, atsiranda galimybė atpažįstančiojo parodymų tikslumą patikrinti dėl apklausos metu atgamtų objekto požymių ar ypatybių.

Visi procesiniai veiksmai turi būti atliekami laikantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso¹ (toliau –BPK) nustatytų taisyklių, o taip pat būtina vadovautis kriminalistikos taktikos rekomendacijomis, kurios užtikrina, kad parodymas atpažinti bus sėkmingas. Procesiniai reikalavimai parodymui atpažinti yra apibrėžti LR BPK 191-195 straipsniuose. Šių reikalavimų nesilaikymas gali nulemti, kad gauti duomenys teisme nebus pripažinti įrodymais. Kriminalistiniai taktiniai būdai nėra apibrėžti baudžiamojo proceso kodekse, nors ir yra susiję su procesiniais reikalavimais. Jų nesilaikymas nelaikytinas BPK pažeidimu, tačiau gali būti kriminalistiškai svarbių duomenų negavimo priežastimi.

Tiriama problema. Parodymo atpažinti veiksmingumas ir efektyvumas baudžiamajame procese priklauso nuo liudytojo atminties. Kadangi atmintis yra subjektyvus reiškinys, jai būdingas didelis plastiškumas ir polinkis keistis, todėl atliekant parodymą atpažinti turi būti laikomasi teisinių (procesinių) bei taktinių (kriminalistinių) šio veiksmo atlikimo sąlygų, kad gauti duomenys teismo būtų pripažinti įrodymais. Tik šių sąlygų laikymasis leidžia tinkamai ištirti atminties pėdsakus, atsižvelgiant į tai, kad parodymo atpažinti metu gauti duomenys dažnai gali būti kaip vienintelis kaltumo įrodymas teisme. Todėl metodinis veiksmo atlikimo griežtumas gali būti vienu iš svarbiausių gautų duomenų patikimo garantijų. Todėl šio veiksmo atlikimas reikalauja iš tyrėjo ypatingo kruopštumo ir profesionalaus pasirengimo.

Baigiamojo darbo aktualumas. Temos aktualumas pasireiškia tuo, kad parodymas atpažinti, kaip tyrimo parodymų patikrinimo veiksmas, turi didelę reikšmę nusikalstamų veikų atskleidimui, tačiau, savo ruožtu, nėra pakankamai išnagrinėti kai kurie klausimai, susiję su

¹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. balandžio 11 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.

parodymo atpažinti proceso atlikimu, o tai reikalauja šio veiksmo taktikos tobulinimo. Psichologijos, medicinos ir kitų mokslo šakų žinių panaudojimas šiame darbe padės pateikti efektyvius parodymų patikrinimo veiksmo metu naudotinus taktinius metodus, tai pat leis geriau vertinti gautų duomenų patikimumą bei savu laiku nustatyti ir ištaisyti parodymo atpažinti metu padarytas klaidas.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Darbo autorės praktinė patirtis ikiteisminiame tyrime leis kritiškai įvertinti daromas klaidas, pateikti siūlymus dėl kriminalistinių šio veiksmo atlikimo rekomendacijų. Taktinius šio veiksmo atlikimo sunkumus apsprendžia tai, kad BPK nepakankamai pilnai šis veiksmas reglamentuojamas. Pavyzdžiui, kodekse nėra numatytų taisyklių, kaip turėtų būti atliekamas asmens atpažinimas pagal žmogaus išvaizdos funkcinius požymius, mokslininkų nepakankamai išnagrinėti klausimai, susiję su parodymų atpažinimu iš vaizdo medžiagos.

Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Pastaruoju metu policijoje vis daugiau dėmesio skiriama procesinių veiksmu atlikimo taktikai, tačiau ne visi procesiniai veiksmai sulaukia pakankamo mokslininkų dėmesio. Manome, kad parodymas atpažinti, jo procesinis atlikimas bei taktinis rekomendacijų išpildymas nėra pakankamai išnagrinėtas, nors šis veiksmas atliekamas dažnai (Priedas Nr.1) ir jo metu gauti duomenys teismuose pripažįstami įrodymais. Šią temą nagrinėjo S. Matulienė², G. Bučiūnas³, M. Bilius⁴ ir kiti mokslininkai. Kaip rodo darbe naudotos literatūros analizė, šiandien parodymo atpažinti problematikai Lietuvos baudžiamojo proceso ir kriminalistikos mokslininkai skiria per mažai dėmesio. Mažai atliekama tyrimų, susijusių su teisės normų, reglamentuojančių šį veiksma, analize, pasigendama teismo taikymo praktikos nagrinėjimo, ikiteisminio tyrimo veiksmų apibendrinimų, kas leistų šį veiksma padaryti labiau efektyvų, o taip leistų paruošti rekomendacijas. Parodymo atpažinti, kaip vieno iš būdų surinkti ir patikrinti galimus tiriamo įvykio duomenis, procesinė tvarka ir taktiniai atlikimo ypatumai nėra pakankami konkrečiai išdėstyti literatūroje.

Baigiamojo darbo reikšmė. Teisinis – procesinis parodymo atpažinti reglamentavimas nėra labai išsamus, todėl tai proceso institucijų tyrėjams suteikia plačią laisvę pasirinkti taktinius sprendimus atliekant šį veiksma. Parodymo atpažinti atlikimas reikalauja didelio profesionalumo ir kompetencijos, kitaip gauti duomenys gali būti nepatikimi ar net klaidinantys. Darbe atlikta mokslinės literatūros bei praktikos analizė bus vertinga teoriniu ir praktiniu aspektu. Susisteminta parodymo atpažinti atlikimo praktika padės, besidomintiems ir studijuojantiems šią temą, išskirti

² Snieguolė Matulienė, „Parodymo atpažinti taktika“, iš *Kriminalistika. Taktika ir metodika: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 249-274.

³ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė, ir Marijus Šalčius, *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai: mokymo priemonė* (Vilnius: Registrų centras, 2017), 173-183 .

⁴ Mindaugas Bilius, „Asmens atpažinimas ikiteisminiame tyrime: teisiniai ir psichologiniai aspektai“, *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* (Vilnius, 2014), 151-167.

pagrindinę problematiką ir atlikti tolimesnius tyrimus. Atliktas tyrimas bus įdomus teisės studentams ir kitiems, besidomintiems ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo taktiką bei problemomis.

Baigiamojo darbo originalumas. Šio tyrimo objektas yra parodymų patikrinimo veiksmas – parodymas atpažinti – ir su tuo susijusios teorinės ir praktinės problemos. Tema aktuali moksliniu lygiu, nors ne kartą yra ankščiau tyrinėta. Ši tema vis dar yra aktuali bei svarbi, nes įvairių mokslininkų darbai šioje srityje buvo nukreipti į procesinę ir kriminalistinę šio veiksmo atlikimo pusę. Šiame darbe bus daug daugiau kreipiamas dėmesys į psichologijos mokslo rekomendacijas bei kitų mokslo šakų žinių panaudojimą atliekant parodymą atpažinti, kas leis praktikoje efektyviau naudoti parodymų patikrinimo veiksmą, vertinti gautų duomenų patikimumą bei nustatyti ir laiku ištaisyti parodymo atpažinti metu padarytas klaidas.

Tyrimo tikslas. Šio tyrimo tikslas atskleisti parodymo atpažinti atlikimo taktiką, probleminius aspektus ir šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai. Šiems tikslams pasiekti, autorės nuomone, yra būtina iškelti šiuos uždavinius:

- 1) išanalizuoti ir pateikti parodymo atpažinti sąvoką, tikslus ir uždavinius;
- 2) išanalizuoti parodymo atpažinti teisinius, taktinius ir psichologinius atlikimo pagrindus;
- 3) atskleisti atskirų parodymo atpažinti rūšių taktikos ypatybes;
- 4) išanalizuoti problemas, kylančias atliekant parodymo atpažinti veiksmus ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo metodika. Darbo tikslams pasiekti naudota dokumentų analizės, loginį ir apibendrinimo metodus. Dokumentų analizės metodo pagalba analizuoti teisės aktai, susiję su parodymų patikrinimo veiksmu – parodymu atpažinti, Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra bei internetinė informacija, institucijų ataskaitos ir pranešimai. Loginis metodas taikytas sukongretinti bei pažinti parodymo atpažinti sąvokos problematiką. Apibendrinimo metodas naudotas apibendrinant darbe naudotą literatūrą bei kitą medžiagą, formuojat išvadas.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamasis darbas pradedamas įvadu. Darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje nagrinėjama parodymo atpažinti samprata teisės doktrinoje, sampratos teorinės ir praktinės prielaidos, šio veiksmo tikslai ir uždaviniai bei rūšys.

Antra darbo dalis skirta parodymo atpažinti teisiniams, taktiniams ir psichologiniams aspektams ikiteisminiame tyrime. Šioje dalyje taip pat nagrinėjamos pagrindinės parodymo atpažinti atlikimo ir fiksavimo taisyklės, gauto rezultato patikimumo klausimai.

Trečia magistro baigiamojo darbo dalis skirta išanalizuoti vykdyto interviu su septyniais Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Pakruojo rajono policijos komisariato

ikiteisminio tyrimo tyrėjais gautus duomenis ir padaryti išvadas. Šioje dalyje tai pat pateikiamos išvados, atlikus 50 Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato ikiteisminio tyrimo bylų, kuriose buvo atlikti 139 parodymų patikrinimo veiksmai – parodymas atpažinti, analizę.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei naudotos literatūros sąrašas.

Ginamieji teiginiai.

1. Atpažįstančiojo išvados dėl objektų tapatumo, panašumų ar skirtumų priklauso nuo jo subjektyvių bruožų bei gedėjimų teisingai priimti supančią tikrovę, nuo gebėjimų įsiminti šią tikrovę bei gebėjimo analizuoti palyginimui tinkamus požymius, o tai pat nuo gebėjimo teisingai pateikti tokios analizės išvadas.

2. Tinkamas kriminalistinių rekomendacijų laikymasis padeda efektyviau atlikti parodymo atpažinti veiksma ir maksimaliai gauti kriminalistiškai svarbią informaciją.

1. PARODYMO ATPAŽINTI SAMPRATA, TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR RŪŠYS

Daug nusikalstamų veikų yra padaroma matant liudytojams ir nukentėjusiesiems arba tokius veiksmus užfiksuoja vaizdo kameros. Dažniausiai padaromos nusikalstamos veikos: plėšimai, sukčiavimai, viešosios tvarkos pažeidimai⁵. Tiriant šias nusikalstamas veikas dažnai padeda nusikaltėlio žodinis portretas, kuris gaunamas apklausiant liudytojus ir nukentėjusiuosius. Ikitiesminio tyrimo tyrėjo užduotis surinkti duomenis, kurie teisme galėtų būti pripažinti įrodymais. „*Tiriant baudžiamąsias bylas, tyrimo eigoje gali iškilti poreikis patikrinti liudytojų duotus parodymus, kuriuose jie nurodo matytą asmenį, vienu ar kitu būdu susijusį su nusikalstama veika. Tokiems liudytojų parodymams patikrinti yra atliekamas asmens parodymas atpažinti, kurio metu įvertinama, ar rodomas atpažinti asmuo yra tas, apie kurį liudytojas davė parodymus*“⁶. Todėl turėdamas jau minėtus duomenis, tyrėjas atlieka parodymą atpažinti. Šio tyrimo veiksmo rezultatas priklauso nuo daugelio aplinkybių. Parodymo patikrinti veiksmo procesinės taisyklės yra išdėstytos BPK IV dalies XIV skyriaus trečio skirsnio 191-195 straipsniuose⁷. Parodymas atpažinti – plačiai naudojamas veiksmas nusikalstamų veikų tyrimo praktikoje ir naudojamas daugelio nusikalstamų veikų tyrime.

„Parodymas atpažinti – svarbus ikiteisminio tyrimo veiksmas, kuris tyrimo institucijų praktikoje yra gana dažnas, ir jo rezultatai daugeliu atvejų padeda nustatyti reikšmingas bylos aplinkybes. Parodymas atpažinti gali būti atliekamas tiriant pačias įvairiausias nusikalstamas veikas (išžaginimus, vagystes, sveikatos sutrukdytus, kontrabandas ir t. t.)“⁸. Šio veiksmo metu, jį atliekantis asmuo, gali pateikti atpažįstančiam asmenį, daiktą ar kitokį objektą, susijusį su tiriamu įvykiu, atpažinimui. Baudžiamojo proceso įstatyme nėra apibrėžtas ratas asmenų, kurie galėtų atpažinti asmenį, daiktą ar kitokį objektą, tačiau 191 straipsnio formuluotė „*apklaustojo asmens parodymams apie tam tikrą asmenį, daiktą ar kitokį objektą patikrinti gali būti daromas parodymas atpažinti*“⁹, leidžia, autorės nuomone, teigti, kad tai galėtų būti liudytojas, nukentėjusysis, įtariamasis, kaltinamasis. Tačiau kiti ikiteisminio tyrimo proceso dalyviai: įtariamojo advokatas, kaltinamojo, nukentėjusio, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo atstovai – negali atlikti atpažinimo, nes jie nėra apklausti liudytojais ikiteisminiame tyrime. Be to, BPK 80 straipsnis numato, pastarieji negali būti apklausiami kaip liudytojai dėl aplinkybių, kurias sužinojo

⁵ „Ataskaitos. Informatikos ir ryšių departamentas“, žiūrėta 2021 m. balandžio 12 d., <https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteismini-tyrimu-statistika-1?year=2020&period=1-12&group=207>.

⁶ Bilius, *supra note*, 4: 152.

⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

⁸ Matulienė, *supra note*, 2: 249.

⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 17-asis leid. (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017), 189.

atlikdami gynėjo ar atstovo pareigas. Atpažįstamas asmuo gali neturėti jokio procesinio statuso. Tačiau jis turi procesines pareigas ir teises: vykdyti tyrėjo (ar kito asmens, atliekančio atpažinimą) teisėtus nurodymus, užimti bet kurią vietą tarp atpažįstamųjų ir pan.

S. Matulienė, apibrėždama parodymo atpažinti sąvoką, teigia, kad „*parodymas atpažinti yra ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio metu tyrėjas, prokuroras ar teismas (teisėjas) pateikia nukentėjusiajam, liudytojui, įtariamajam arba kaltinamajam atpažintinus objektus, o asmuo juos lygina su anksčiau stebėtaisiais ir nustato, ar tai tie patys objektai, ar ne*“¹⁰.

Panašios nuomonės yra G. Goda ir G. Jasaitis, teigdami, kad „*parodymas atpažinti yra toks ikiteisminio tyrimo veiksmas, kai ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo teisėjas parodo liudytojui, nukentėjusiajam ar įtariamajam asmenį daiktą ar kitokį materialų objektą, siekiant nustatyti, ar tai tas pats asmuo, daiktas ar objektas, kurį atpažįstantysis matė anksčiau ir apie kurį davė parodymus baudžiamojoje byloje*“¹¹. Parodymas atpažinti – tai tyrimo veiksmas, kurio metu subjektas (įtariamasis, kaltinamasis, nukentėjusysis ar liudytojas) identifikuoja objektą (žmogų, daiktą, lavoną arba jų fotografijas). Jo metu gaunama informacija, kuri leidžia teigti, kad nustačius tapatumą arba skirtumą tarp atpažįstamo objekto ir atvaizdo, esančio subjekto atmintyje bei turinčio ryšį su tiriamu įvykiu, bus gaunami duomenys, galintys būti įrodymais teisme¹². Parodymas atpažinti – tai tyrimo veiksmas, kurio metu liudytojas, nukentėjusysis, įtariamasis peržiūrėjęs jam pateiktus asmenis arba objektus, mintyse sugretina juos su atpažįstamo objekto atvaizdu, anksčiau suvogtu tiriamajame įvykyje ir sprendžia apie tapatumą ar jo nebuvimą¹³.

Darbo autorės nuomone, parodymas atpažinti – vienas iš sudėtingiausių ikiteisminio tyrimo veiksmų, kartais kurio esmė ne visada aiški ir ikiteisminį tyrimą atliekančiam tyrėjui. Todėl parodymo atpažinti sampratos atskleidimas turi didelę reikšmę, ne tik išsiaiškinant šių žodžių prasmę, bet išanalizuojant, kaip nusikalstamos veikos metu pamatytų objektų atspindys susiformuoja atpažįstančiojo sąmonėje. Šį veiksmą atliekančiam asmeniui (tyrėjui, prokurorui, teismui ar teisėjui) būtina suprasti parodymo atpažinti esmę, turėti pakankamai patirties ir taktikos žinių, kad veiksmas duotų teisingus ir patikimus duomenis. Anot S. Matulienės „*šio ikiteisminio tyrimo esmė atpažinimas, t. y. jo metu yra atliekamas sutapatinimas. Sutapatinimas (asmenybės nustatymas), gali būti atliekamas tiek pagal materialiai fiksuotus atspindžius (pėdsakai, modeliai*

¹⁰ Matulienė, *supra note*, 2: 252.

¹¹ Gintaras Goda ir ir kt., Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003), 516.

¹² Лилия Иванова и Дмитрий Иванов, „Предъявление для опознания (психологический аспект)“, *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Право* 18, 2 (2018), 21, <https://cyberleninka.ru/article/n/predyavlenie-dlya-opoznaniya-psihologicheskij-aspekt>.

¹³ Владимир Баранов, „Виды предъявления для опознания. Нужны ли изменения в УПК РФ?“, 126, žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d., <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-predyavleniya-dlya-opoznaniya-nuzhny-li-izmeneniya-v-upk-rf/viewer>.

ir t.t.), tiek pagal žmogaus atmintyje išlikusius atvaizdus¹⁴. Panašios nuomonės yra ir M. Bilius, teigdamas, kad asmens atpažinimas yra psichologinis procesas, apibūdinamas kaip atgaminimas, kai atminties pėdsakai atkuriami¹⁵. „Parodymo atpažinti pagrindas – tam tikras psichologinis procesas, kurio esmė ta, kad atpažįstantis asmuo mintyse lygina praeityje matytus vaizdinius su jam pateikiamu atpažinti objektu, jam parodomu kartu su kitais objektais. Atliekant tokį lyginimą (gretinimą), daroma išvada dėl praeityje matyto vaizdinio (objekto) ir pateiktojo objekto panašumo ar skirtumo“¹⁶.

Vadinasi tokių variantų gali būti be galo daug. Tačiau atpažįstantysis savo atmintyje turi turėti užfiksuotą atvaizdą ir pagal jį gali įvertinti pateikiamo objekto tapatumą su atvaizdu atmintyje arba pateikti neigiamą tokio sutapimo atsakymą. Tačiau, kad teisingai jį atlikti, įvertinti gautų duomenų patikimumą bei suprasti jų įrodomąją reikšmę – neužtenka žinoti procesines taisykles, numatytas baudžiamojo proceso įstatyme. Atpažinimas yra vienas iš tapatumo nustatymo būdų. Parodymo atpažinti metu atpažįstamas objektas, kuri atpažįstantysis matė anksčiau, pavyzdžiui, nusikalstamos veikos padarymo metu, arba jam tas objektas buvo žinomas anksčiau (pavyzdžiui, iš jo pagrobtas daiktas) – tai yra tuo metu įvyko to daikto suvokimas ir įsiminimas. Objekto atpažinimo metu atpažįstantysis sulygina požymius, kurie liko jo atmintyje (sąmonėje), su pateikto objekto požymiais ir, sutapimo atveju, atpažįsta objektą (žmogų, daiktą ar kitokį objektą). Objekto suvokimas priklauso nuo skirtingų aplinkybių: apšvietimo, prie kurio buvo stebimas objektas, nuo gamtinių sąlygų, temperatūros ir t.t. Tuo pačiu svarbu atsižvelgti, kad suvokimo procesas tiesiogiai susijęs su šiomis jutimo organų savybėmis: regėjimu, klausa, lytėjimo jautrumu, būkle (girtumu ar apsvaigimu, baime, pykčiu, nuovargiu)¹⁷. Ši procesą galima vadinti subjektyviu tapatumo nustatymu. „*Įsiminimas priklauso nuo to, ar tiksliai asmuo sugeba įsiminti objekto požymius, ar treniruota jo atmintis, ar jis sugeba įsisąmoninti visiškai naujus, jam nežinomus faktus, aplinkybes, žmones, daiktus. Įsiminimas ir pažinimas priklauso nuo žmogaus sugebėjimo prisiminti (reprodukuoti) atmintyje išlikusį atvaizdą. Vykstant atpažinimui baudžiamajame procese, toks atsiminimas turi vykti du kartus. Pirmą kartą, kai žmogus apklausos metu pateikia žymes ir ypatybes, pagal kurias gali atpažinti matytą objektą, antrą kartą, kai jam pateikiamas atpažinti objektas su kitais į jį panašiais objektais. Savime suprantama, jog atpažinimo rezultatai priklausys nuo atmintyje išlikusio atvaizdo nuodugnios ir patikimos reprodukcijos*“¹⁸. Vadinasi objektų atpažinimas - vienas iš nuolatos vykstančių žmogaus psichinės veiklos procesų. Žmogus šiuose procesuose rūšiuoja objektus, priskiria juos konkrečioms grupėms

¹⁴ Matulienė, *supra note*, 2: 253.

¹⁵ Bilius, *supra note*, 4: 157.

¹⁶ Gediminas Bučiūnas, Edita Gruodytė, ir Marijus Šalčius, *supra note*, 3: 173.

¹⁷ Баранов, *supra note*, 13: 126.

¹⁸ Matulienė, *op. cit.*, 251.

ir lygina juos su ankščiau matytais objektais. Vyksta toks pat psichologinis atpažinimo procesas ir atliekant procesinį atpažinimą. Tačiau procesinio atpažinimo turinys apibrėžiamas ne tik objekto požymiais, bet ir emocinio fono, motyvacijos, sąlygų, kuriomis vyksta atpažinimas, faktoriais. Todėl parodymo atpažinti, kaip nusikalstamų veikų tyrimo procesinio veiksmo, turinys skiriasi nuo paprasto, buitinio pažinimo. Be to procesinis atpažinimas yra veikiamas ir kitų sąlygų, kurias formuluoja baudžiamasis procesas, baudžiamoji ir moralinė atsakomybė už padarytą atpažinimo metu klaidą ar sąmoningą melą. Šio psichologinio proceso esmę sudaro tai, kad atpažįstantysis mintyse lygina įsimintą jo atmintyje esanti objekto atvaizdą su identifikavimui jam pateiktais kitais objektais. Tokio sulyginimo rezultatas yra loginė išvada apie pateikiamų objektų ir objekto, esančio atmintyje, atvaizdo sutapimą, panašumą arba skirtumą. S. Matulienės teigimu, „*parodymo atpažinti rezultatai priklauso ir nuo atpažįstančiojo asmens fizinės bei psichinės būsenos atpažinimo metu (ypač gyvo asmens ir lavono atpažinimo metu). Todėl į atpažįstančiojo asmens šaltakraujiškumą, emocionalumą būtina atsižvelgti kaip į aplinkybes, darančias įtaką atpažinimo procesui*“¹⁹. Tačiau būtina atsižvelgti, kad atpažinimas ypač sudėtingas psichologinis procesas, o kriminalistikoje šio proceso paaiškinimas yra labiau supaprastintas bei schematiškas, nors susiformavęs objekto atvaizdas žmogaus atmintyje nėra nekintamas. Jausminis supratimas apie materialaus pasaulio objektus kaip psichinė forma egzistuoja neatskiriama nuo subjekto kūrybinės veiklos. Todėl susiformavęs objekto atvaizdas nėra atmintyje saugomas kaip „galutinis produktas“. Autorės nuomone, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad atpažinimas paremtas minties operacija lyginat gautus įspūdžius su atitinkamais pėdsakais, kurie išsisaugojo atmintyje. Šie pėdsakai naudojami atpažinimo procese kaip atpažįstamų daiktų ar reiškinių etalonai. Todėl atpažinimo lygis gali būti visiškai skirtingas: nuo neaiškaus jausmo, kad objektas praeityje buvo matytas iki visiško užtikrintumo, kad objektas yra tapatus. Atpažinimo laipsnis priklauso nuo sąlygų, kuriomis objektas pirmą kartą buvo stebimas, nuo stebėtojo gabumų ir būklės, nuo jo atmintie būklės, pažinimo sąlygų, nuo laiko tarpo tarp suvokimo ir atpažinimo. Kiekviena iš šių sąlygų gali turėti didelės įtakos atpažinimo rezultatams, todėl būtina į tai atsižvelgti atliekant parodymą atpažinti. Ne visada pirmą kartą pamatytas objektas lieka atmintyje visiškai toks, koks buvo tuo metu, kai vyko įsiminimas. Žmogui yra būdinga užmiršti tai, ką matė, be to jis linkęs vėliau suteikti objektui naujus regėjimo ir kitokius įspūdžius. Todėl, autorės nuomone, sprendžiant klausimą, ar atlikti parodymą atpažinti būtina reikia išanalizuoti objekto suvokimo sąlyga: stebėjimo trukmę, atstumą tarp stebėtojo ir objekto, objekto apšvietimą, paties objekto vaizdą (jo charakteringus požymius) ir t.t.

¹⁹ Matulienė, *supra note*, 2: 251.

Nagrinėjant objektą, susijusį su nusikalstamos veikos padarymu, būtina atkreipti dėmesį į atpažįstančiojo gebėjimą įsiminti ir jo būklę tuomet, kai jis stebėjo (suvokė) objektą. Todėl itin svarbu tai, kiek nusikalstama veika paveikė šio žmogaus interesus: jo atžvilgiu buvo naudojamas smurtas ir kokia forma (fizinis, psichinis), ar buvo grasinama, ar buvo reali grėsmė ir pan. Nemažai reikšmės dėl objekto suvokimo turi ir šio žmogaus psichofiziologinės savybės: jo jausmai ir atmintis. Regėjimas, klausa – tai kanalai, per kuriuos yra suvokiami stebimo objekto požymiai. Atmintis – tai sąmonės atspindys to, kas buvo praeityje. Atminties produktyvumas priklauso nuo tokių jos savybių, kaip apimtis, greitis, tikslumas, trukmė. Visos šios savybės turi įtakos suvokimo – atkūrimo – atpažinimo procesui. Atpažinimas priklauso ir tuo to, kaip tikslai atpažįstantysis sugeba įsiminti atpažįstamo objekto požymius, kaip išreniruota jo atmintis, kiek jis imlus naujų, jam nežinomų faktų, aplinkybių, žmonių, daiktų ar objektų fiksacijai. Taip pat būtina atsižvelgti, kad žmogus visada aktyviai stengiasi kaip galima geriau atlikti užduotį. Visada lengviau įsiminti tokį objektą, jei žinoma, kad jį reikės atpažinti. Kitais žodžiais tariant, jei asmuo suprato nusikalstamos veikos darymo metu, kad jis yra liudytojas, tai įvykio suvokimas turės jau konkretų tikslą – kaip geriau įsiminti objekto požymius. Be įsiminimo, pažinimas susijęs ir su gebėjimu atgaminti atmintyje likusį atvaizdą. Vadinasi, parodymo atpažinti baudžiamajame procese metu, toks objekto atgaminimas turi vykti mažiausiai du kartus. Pirmą kartą, kai žmogus apklausiamas apie objekto požymius, antrą kartą – kai jam reikia jį atpažinti tarp kitų objektų. Atpažinimo rezultatas priklausys nuo atmintyje užfiksuoto vaizdo išsamumo ir patikimumo. Taip atpažinimas priklauso nuo atpažįstamo fizinės ir psichinės būklės tuo momentu, kai vyksta pats atpažinimas, ypač atpažįstant gyvus asmenis ar lavonus. Ar žmogus emociingas, ar šaltakraujiškas, ar jis jaudinasi prieš atpažinimą – į visą tai būtina atsižvelgti kaip aplinkybes, kurios gali reikšmingai padaryti įtaką atpažinimo rezultatams.

Atpažinimo sėkmė priklauso ne tik to, kaip pilnai ir tiksliai atpažįstantysis suvokė individualius objekto požymius, įsiminė juos, bet ir nuo psichologiškai teisingo atpažinimo organizavimo. Todėl ikiteisminio tyrimo tyrėjas, nusprendęs atlikti parodymą atpažinti, turi žinoti objektų suvokimo, įsiminimo ir atgaminimo procesus, kad galėtų spręsti, kokiais atvejais šie procesai vyko normaliai ir davė patikimus rezultatus, o kuriais atpažįstantysis gali padaryti neteisingas išvadas. Reikia pabrėžti, kad objekto atvaizdas žmogaus atmintyje susidaro ne kaip veidrodinis mechaninis objekto savybių atspindys, o kaip ypač sudėtinga, įvairi smegenų, jutimo organų ir judėjimo veikla. Šio atspindžio formavime dalyvauja visos psichinės žmogaus funkcijos: jausmai, suvokimas, dėmesys, mąstymas, kalba, polinkiai, asmeninės savybės, emociniai procesai, poreikiai, interesai ir t.t. Šios funkcijos savyje sudaro sudėtingus psichinės veiklos procesus, kuriuose ne tik paminėtų analizatorių būdinga veikla duoda rezultatus, bet tame procese dalyvauja ir visas organizmas. Suvokto objekto vaizdas per laiką išsisaugo žmogaus atmintyje. Vaizdo

išlikimas priklauso nuo daugelio suvokimo sąlygų. Atmintis, kaip sudėtingų psichologinių procesų pasekmė, priklauso nuo tam tikrų modelių, kurie turi įtakos objekto reprodukcijos (atgaminimo) ir identifikacijos tikslumui. Suvokimo procese įsiminimas yra šio proceso vientisa dalis. Paprastai psichologijoje išskiriamos dvi įsiminimo formos: nevalingas ir valingas (sąmoningas). Nevalingo įsiminimo atveju, žmogus neturi užduoties kažką įsiminti. Toks įsiminimas vyksta nesąmoningai. Kitu atveju, žmogus turi tikslą įsiminti kokį nors objektą, įvykį ir t.t. Aišku valingas (sąmoningas) įsiminimas daugelių atvejų yra daugiau efektyvesnis ir produktyvesnis, nes įsiminama daugiau ir tvirtesnės informacijos, o ji ilgesnį laiką liekama atmintyje. Tačiau ikiteisminio tyrimo praktikoje dažniausi atvejai, kai būtent objektų atpažinimas siejamas su nevalingu įsiminimu. Todėl pagrindinį dėmesį darbe autorius kreipia būtent į šio tipo įsiminimo ypatybių charakteristiką, bei į faktorių, kurie turi įtakos nevalinio įsiminimo pilnumui ir patikimumui, išsiaiškinimą ir nustatymą.

Įsiminto atvaizdo saugumas priklauso nuo laiko tarpo, praėjusio nuo įsiminimo, bei nuo to kiek tvirtas įsiminimas buvo. Pirmomis dienomis, kaip taisyklė, užmirštama didžioji dalis įsimintos informacijos. Paskui užmiršimo procesas palaipsniui lėtėja, ir atvaizdas likęs atmintyje gali likti atmintyje ilgą laiką ir beveik nesikeisti. Todėl parodymą atpažinti tikslinga atlikti kuo greičiau po tiriamojo įvykio. Antroje psichologinio atpažinimo stadijoje vyksta prisiminimas ir suvogto atgaminimas. Reprodukcija atmintyje vyksta prisiminimo ir atpažinimo keliu. Savo parodymuose apklausoje žmogus atgamina suvogto įvykio, reiškinio, aplinkybių, prie kurių stebėjo konkretų objektą, jo požymius ir ypatybes. Ir tai viskas vyksta tarp to kiek liko atmintyje ir kiek jis atsiminė. Tai yra, žmogus aktyvuoja atminties vaizdinį, kuris atspindi suvoktą objektą ar įvykį. Objekto apibūdinimas tarsi susisteminama įsiminimą, paverčia jį labiau aiškiau, mobilizuoja užslėptas atminties galimybes ir tuo pačiu skatina atpažinimą.

Pažinimas – tai pagrindinis ir baigiamasis parodymo atpažinti momentas, kurio metu atpažįstantysis formuoja savo parodymus, kurie yra pagrįsti lyginant jam pateiktus atpažinti objektus parodymo atpažinti metu ir anksčiau suvoktų reikalingo atpažinti objekto požymių.

Didelę reikšmę atpažinimui turi ypatingų požymių išskyrimas. Žmogaus smegenys, kiekvienoje situacijoje, akimirksniu ir be klaidų, gali išskirti pagrindinius ir svarbiausius požymius, o antraeilus, taip pat sėkmingai, atmesti.

Autorės nuomone, atpažinimas, pagal psichinius mechanizmus ir procesus, gali būti:

- 1) apibendrintas (nespecifinis);
- 2) diferencijuotas (suskirstytas pagal tam tikrus požymius, specifinis).

Apibendrinto atpažinimo esmę sudaro, tai kad suvokimas susideda iš bendrų objekto požymių, o diferencijuotą atpažinimą sudaro bendri ir ypatingi, specifiniai atpažįstamo objekto požymiai. Vadinasi parodymo atpažinti procesas – kaip tapatumo ar skirtumo nustatymo procesas – reiškia aktyvią psichologinę atpažįstančio subjekto veiklą.

Be abejo, turime atsižvelgti ir į tai, kad atpažinimas yra ne tik minčių bet ir valios procesas. Todėl tyrėjas turi iš anksto imtis priemonių, kad į atpažinimo procesą būtų į įtrauktos ir atpažįstančiojo valinės pastangos. Atpažinimo procesas susideda iš objekto išskiriančių požymių panaudojimo atvaizdui sukurti sprendžiant ar objektas yra tapatus ar skirtingas, ar priklauso tik bendrai grupinei priklausomybei.

Būtina atkreipti dėmesį, kad žmonės skirtingai supranta išvaizdos požymius. Dažnai jie sugeba įsiminti tik nedidelę dalį objekto požymių ir šis gebėjimas ne pas visus vienodas. Vadinas, praktikoje būtina įvertinti, kad atpažįstant vieną ir tą patį objektą, skirtingi asmenys gali pateikti visiškai skirtingą informaciją ne tik apie tuos pačius objekto požymius, bet ir nurodyti skirtingus tą patį objektą apibūdinančius požymius. Tokiais atvejais, įvykio tyrėjas turėtų patikslinti atpažįstančio parodymus ir išsiaiškinti: kas nulėmė atsiradusius prieštaravimus ir kokios individualios psichologinės savybės lėmė tokį objekto suvokimą. Todėl praktikoje gali būti tiek ir klaidingų atpažinimų, tiek ir klaidingų neatpažinimų. Tokių klaidų atsiradimą, paaiškina objektyvios priežastys: objekto išvaizdos ar kitų anksčiau suvoktų objekto savybių pasikeitimas, objektas buvo suvoktas nepalankiomis sąlygomis, tiriamas įvykis įvyko labai greitai ir atpažįstamas objektas buvo stebimas labai trumpai, objekto stebėjimas ir suvokimas vyko prieš daug laiko iki atpažinimo, žymiai skiriasi objekto stebėjimo (suvokimo) ir atpažinimo sąlygos. Todėl norint išvengti šių iškraipymų, reikia įdėmiai išsiaiškinti, kokiomis sąlygomis objektas buvo suvoktas ir, esant galimybei, šias sąlygas mėginti atkurti parodymo atpažinti metu. Pavyzdžiui, atpažįstant žmones, reikia, kad jie būtų apsirengę tokiais pat arba panašiais rūbais, kai vyko tiriamas įvykis. Taip pat galima išskirti ir subjektyvias klaidingo atpažinimo ar neatpažinimo priežastis: jau darbe aptarti suvokimo ir įsiminimo dėsningumai, įtakos darymas atpažinimo metu. Kartais gali susidaryti klaidinga nuomonė, kad atpažinimas visada bus patikimesnis, jei atpažįstantysis apklausoje išvardins kuo daugiau objekto požymių, nei atpažinimas, kurio metu atpažįstantysis to negalės padaryti. Tačiau praktikoje ne retai galimi atvejai, kai liudytojas ar nukentėjęsysis apklausoje negalėjo nurodyti atpažintino objekto požymių, tačiau teigė, kad pamatęs galėtų visgi jį atpažinti, o jį, pamatęs atpažinimo metu, tvirtai nurodė, kad būtent tas objektas yra tapatus. Toks atpažinimas gali būti paaiškinimas tuo, kad jis vyksta nesąmoningai, be proto ir valios pastangų. Todėl, atpažįstančiojo negalėjimas nupasakoti objekto išskirtinių požymių, nereiškia, kad jis negalės teisingai ir tikslai atpažinti objekto. Tokios pat nuomonės yra G. Goda ir G. Jasaitis teigdami, kad „*atpažįstantis apklausos metu asmuo ne visada gali nurodyti visus individualius atpažintino objekto požymius (pavyzdžiui, žmogaus veido bruožus ir kt.) arba tiksliai juos apibūdinti. Kai pamato objektą, jis prisimena ir nurodo tokius požymius, kurių nepaminėjo apklausoje. Tai psichologiškai paaiškinamas procesas, todėl tokiais atvejais*

*atpažinimo pagrįstumu nereikia abejoti*²⁰. Tačiau tokiu atveju, autorės nuomone, po parodymo atpažinti tikslinga atlikti atpažinimą atlikusio asmens apklausą, kad išsiaiškinti, pagal kokius požymius ar savybes jis atpažino jam pateiktą objektą. Tokia apklausa padės tyrėjui teisingai įvertinti parodymo atpažinti rezultatus.

Aplinkybes, kurios turėjo įtakos pasiruošiant parodymui atpažinti, jo atlikimui ir gautų rezultatų vertinimui, galime suskirstyti į subjektyvias (atpažįstančio būklė, psichologinės savybės) ir objektyvias (objekto suvokimo sąlygos, objekto požymių išraiškingumas). Be to, egzistuoja atpažinimui būdingos savybės, kurios apspręstos procesinėmis aplinkybėmis ir yra žymiai reikšmingos. Kaip pavyzdžiui, žmogus ganėtinai lengvai atpažįsta jam žinomo žmogaus balsą (dainininko ar artisto). Bet jeigu jam pasiūlysite pagrįsti tokio atpažinimo išvadą, tai užtikrintumas savo pirminiu sprendimu pas jį ryškiai sumažės. Bet jei žmogus sugebės pagrįsti savo išvadą ir pats tuo tikės, tai jo noras įrodyti savo tiesą žymiai padidės. BPK 195 straipsnyje išdėstytos taisyklės, reikalauja, kad „jeigu atpažįstantis asmuo nurodo vieną iš parodytų asmenų, daiktų ar kitų objektų, jam pasiūloma paaiškinti pagal kokias žymes ar ypatybes jis <...> objektą atpažino“ arba „<...> pareiškia, kad pateiktoje atpažinti grupėje nėra to <...> objekto, apie kurį davė parodymus, jam pasiūloma paaiškinti kuo skiriasi <...> nuo parodytųjų atpažinti“²¹. Tačiau vertinant atpažinimo rezultata, būtina atsižvelgti į ankščiau aptartus ypatumus, kurie turi reikšmės atpažįstančiojo išvadai apie tapatumą ar skirtumą. Autorės nuomone, psichologinių ir procesinių atpažinimo pagrindų žinojimas tyrėjui leidžia tinkamai organizuoti ir atlikti šį – sudėtingą tyrimo veiksmą: parodymą atpažinti, - teisingai įvertinti gautus rezultatus, juos sulyginti su kitais procesinių veiksmų duomenimis. Tyrėjas (prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas, teisėjas – bylą nagrinėjant teisme), remdamasis atpažįstančiojo pareiškimu, vertina parodymo atpažinti rezultatus: tapatybė nustatyta ar paneigta, ar nustatytas panašumas (nustatyta grupinė priklausomybė). Vadinasi, nukentėjusysis, liudytojas, įtariamasis parodymo atpažinti metu pareiškia, kad pažino objektą (patvirtina tapatumą), ir tik tyrėjas, užduodamas klausimus atpažįstamajam, išsiaiškina atpažinimo laipsnį, įvertina gautus rezultatus, sulygina juos su kitais ikiteisminio tyrimo duomenimis ir tokiu būdu atlieka identifikaciją. Kadangi atpažinimas gali turėti skirtingą tikslumo laipsnį – nuo tapatumo nustatymo iki panašumo nustatymo, tyrėjas turi išsiaiškinti kuo pasireiškė atpažinimas. Jokių būdu negalima tik apsiriboti tik pareiškimu, kad daiktas yra tapatus. Todėl parodymo atpažinti rezultatas gali būti tapatumo nustatymas (atpažintas vienintelis konkretus objektas), nustatyta, kad objektas yra panašus (nustatyta grupinė priklausomybė) arba – objektas ne tas, tai yra neatpažintas. Pavyzdžiui, tapatumo nustatymas pavyks, kai atpažįstantysis, sugretinęs jam pateiktus atpažinimui asmenis sulygins su atvaizdu žmogaus, kurį jis matė anksčiau, pareikš, kad

²⁰ Goda, *supra note*, 11: 517.

²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Vilnius: Saulelė, 2020), 192.

atpažįsta vieną iš pateiktų asmenų pagal konkrečius skiriamuosius požymius, kaip tą patį, kurį anksčiau matė. Bet jei jis pareikš, kad asmuo ar objektas yra tik panašus į tą, kurį jis matė anksčiau bei greta su atitinkančiais požymiais nurodys atskirus nesutapimus, todėl negalės patvirtinti, kad tai būtent tas asmuo, tai tokį atpažinimą bus galima vertinti tik kaip grupinės priklausomybės nustatymą²². Tarp šių dviejų atpažinimų egzistuoja didelis skirtumas, žiūrint iš įrodinėjimo pusės. Pirmu atveju kalba eina apie tą patį objektą ir atmetami visi kiti variantai, o antru – tik apie tai, kad šis objektas ir į jį panašus negali būti išbrauktas iš ieškomų skaičiaus. Parodymas atpažinti, kurio metu nustatomas tapatumas arba nustatomi objektų panašumo požymiai, remiantis atpažinimu, yra viena iš kriminalistinės identifikacijos rūšių. Tokiai autorės nuomonei, pritaria ir S. Matulienė, teigdama, kad *„parodymo atpažinti metu tapatumo nustatymas vyksta stebint. Ir šis veiksmas yra viena iš kriminalistinės identifikacijos rūšių, t. y. identifikacija pagal atmintyje išlikusius atvaizdus. Identifikuojamasis objektas, t. y. objektas, kurį reikia atpažinti, turi pasižymėti individualiais požymiais bei ypatybėmis, pagal kuriuos būtų galima atpažinti“*²³.

Taigi, ikiteisminio tyrimo subjektų bei teismo veiksmai, kuriais nukentėjusiajam, liudytojui, įtariamajam pateikiamas atpažinti asmuo, daiktas ar kitoks objektas tikslu juos atpažinti, yra procesas, kurį įvardijame kaip kriminalistinė identifikacija. Todėl identifikuojamasis objektas bus tas konkretus vienintelis asmuo, daiktas ar kitas objektas, kuri reikia atpažinti. Jis turi pasižymėti individualiais, aiškiai išreikštais ir iš dalies nekintančiais požymiais. Šie požymiai turi būti aiškiai ir individualiai išreikšti, kad žmogus juos galėtų suvokti ir įsiminti be kokių nors specialių mokslinių – techninių priemonių. Skirtingai nuo kitų formų, autorės nagrinėjama identifikacija charakterizuojama tuo, kad objektas gali būti identifikuojamas tik tuo atveju, jeigu jį anksčiau suvokė atpažįstantysis. Dar vienas šios identifikacijos išskirtinis bruožas – identifikuojamasis objektas tai atvaizdas, išsisaugojęs žmogaus atmintyje ir susiformavęs ankstesnio ko nors suvokimo. Įvertinant, kad parodymo atpažinti objektai gali būti įvairūs, juos tikslinga grupuoti pagal tipus. Tai ypač svarbu iš procesinių ir kriminalistinių pozicijų, nes nuo objektų tipų priklauso procesinė parodymo atpažinti tvarka ir taktiniai tyrimo veiksmo atlikimo sprendimai.

S. Matulienė išskiria *„du pagrindinius parodymo atpažinti tikslus:*

- 1) anksčiau suvokto objekto identifikacija, t. y. patikimai nustatyti, ar tikrai pateiktas objektas yra tas pats, kurį atpažįstantysis anksčiau stebėjo ir kuris turi reikšmės tiriamam nusikaltimui;*
- 2) asmens parodymų patikrinimas apie tam tikrą asmenį, daiktą ar kitą materialų objektą.*

²² Matulienė, *supra note*, 2: 252.

²³ *Ibid*, 251.

*Tačiau šie tikslai tarpusavyje yra glaudžiai susiję, nes parodymo atpažinti metu nustatant tapatybę ir yra patikrinami apklaustojo asmens parodymai*²⁴.

Žmogaus gebėjimas, identifikuoti materialius objektus, sulyginat jų požymius su tais, kurie išsisaugojo atmintyje, yra ne kartą patvirtintinas eksperimentais ir nusikalstamų veikų tyrimo praktika. Parodymo atpažinti esmę sudaro, tai kad atpažįstantysis mintyse lygina jam pateiktą atpažinti objektą su jo mintyse likusiu objekto atvaizdu ir to pagrindu padaro išvadą dėl pateikto objekto tapatumo, panašumo ar skirtumo.

Atpažįstančiojo išvados dėl objekto tapatumo, panašumo ar skirtumo, priklauso nuo jo subjektyvių savybių: jutiminių organų būklės, leidžiančių teisingai suprasti supančią tikrovę, nuo sugebėjimo įsiminti suvoktą objektą, analizuojant jo lyginamuosius požymius, o taip pat nuo gebėjimo teisingai atgaminti suvoktą objektą. „*Parodymo atpažinti kaip ikiteisminio tyrimo veiksmo užduotis – suteikti asmeniui galimybę pažinti tarp jam pateiktų asmenų, daiktų arba kitų objektų tą, kurį jis stebėjo arba žinojo apie jį anksčiau. Tai gali būti žmogus (įtariamasis, kaltinamasis), lavonas, kurio asmenybę reikia nustatyti, daiktai, pagrobti iš nukentėjusiojo, daiktai, kuriuos nusikaltėlis paliko įvykio vietoje ir kt.*“²⁵.

„*Parodymo atpažinti metu yra sprendžiami šie uždaviniai:*

1) *tikrinama, ar tikrai rastas tas pats objektas, kuris turi ryšį su tiriamu nusikalstamu įvykiu;*

2) *išsiaiškinama, kas yra objektas, jeigu to negalima nustatyti kitu būdu;*

3) *patikrinami parodymai, gauti apklausoje, jeigu jie dėl tam tikrų aplinkybių kelia abejonių*²⁶.

„*Atpažintino objekto požymių suvokimas ir atsiminimas daug priklauso nuo objektą stebėjusio asmens sugebėjimų ir būsenos, jo atminties, nuo sąlygų, kuriomis vyko stebėjimas, nuo laiko tarpo tarp suvokimo ir pažinimo momento ir kt. Į kiekvieną iš anksčiau išvardytų sąlygų būtina atsivėlgti atliekant parodymą atpažinti, nes jos gali turėti įtakos gaunamiems rezultatams*“²⁷. Tad parodymas atpažinti - tai tyrimo veiksmas, kurio metu materialaus objekto tapatumas lyginamas su jo atvaizdu, likusiu atpažįstančiojo atmintyje. Tokiu būdu parodymas atpažinti atliekamas su tikslu identifikuoti objektą, todėl jo išskirtinumą sudaro:

1. objekto atpažinimą gali atlikti tik asmuo, kuris anksčiau asmeniškai jį stebėjo;

2. atpažįstamas objektas yra mintyse susiformavusio, anksčiau stebėto, objekto atvaizdas.

²⁴ Matulienė, *supra note*, 2: 252-253.

²⁵ *Ibid*, 253.

²⁶ Евгений Петрович Ищенко, Криминалистика: краткий курс / Е. П. Ищенко, Высшее образование (Москва: Контракт : Инфра-М, 2003), 174, cituota iš Snieguolė Matulienė, „Parodymo atpažinti taktika“, *Kriminalistika. Taktika ir metodika: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 253.

²⁷ Matulienė, *op. cit.*, 250.

„Sprendžiant klausimą, ar tikslinga pateikti objektus atpažinti, reikia išanalizuoti šio objekto suvokimo sąlygas: stebėjimo trukmę, atstumą nuo stebinčiojo iki objekto, paties objekto rūšį (jo požymių pobūdį, objekto neįprastumą ir pan.), pašalinių trukdžių galimybę ir t.t.“²⁸.

BPK 191 straipsnyje numatyta, kad atpažinimo objektais gali būti asmenys, daiktai bei kitokie materialūs objektai²⁹. Teisinėje ir kriminalistikos literatūroje dažnai kiti materialūs objektai nurodomi įvairių daiktų dalys, lavonai, lavonų dalys, o taip pat naminiai gyvūnai, kilnojami objektai ir nekilnojamas turtas, audio ir vaizdo įrašai, fotonuotraukos, dokumentai, parašai, ranka rašyti tekstai, piešiniai, brėžiniai, schemas, planai, elektroniniai dokumentai, kaukolės rekonstrukcijos rezultatai bei pabrėžiama, kad tokių objektų gali būti ir daugiau atsižvelgiant atpažinimo objektų ypatybes ir jų pateikimo atpažinti sąlygas. Kriminalistikos mokslas skiria kelias parodymo atpažinti rūšis³⁰:

1) **atpažinimas pagal objektus:** asmenų, daiktų, dokumentų, gyvūnų, lavonų ir jų dalių, patalpų ir vietovių, transporto priemonių, kitų objektų.

2) **pagal atlikimo būdą:** regos, klausos, uoslės, skonio, lietimo.

Tačiau galima rasti ir įvairių prieštaravimų, kad atpažinimui, tinkami įvairūs objektai. Štai, kai kurie autoriai, pažymi, kad atlikti parodymą atpažinti iš eisenos yra ypatingai sunku: reikia surasti tris asmenis, kurie turėtų analogiškas aiškiai išreikštas eisenos anomalijas, turėti vieta, kurioje apibrėžtą laiką galėtų judėti tiriamieji. Be to, parodymas atpažinti pavyktų tik tokiu atveju, jei įtariamojo eisena turi labai ryškias individualias savybes. Atpažinimo objektais gali būti žmonės, lavonai, daiktai, gyvuliai, atskiros vietovės dalys o taip pat foto atvaizdai. Kaip rodo praktika, dažniausiai yra atliekami žmonių ir daiktų atpažinimai. Galima išskirti šias praktikoje dažniausiai pasitaikančias, parodymo atpažinti rūšis pagal formas:

1) tiesioginis atpažinimas (žmonės, daiktai);

2) asmens atpažinimas iš fotonuotraukų;

3) asmens atpažinimas iš vaizdo įrašų.

Praktikos apibendrinimas autoriui leido suskirstyti atvejus, kuriais būtina atlikti žmogaus atpažinimą:

1) liudytojas pareiškia, kad žmogus, kurį matė arba kurio balsą girdėjo, jam yra nepažįstamas;

2) liudytojas, nors ir tvirtina, kad jis pažįsta žmogų, kuri matė ar balsą girdėjo, bet pastarais neigia pažintį;

²⁸ Matulienė, *supra note*, 2: 250.

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 21: 11.

³⁰ Bučiūnas, Gruodytė, ir Šalčius, *supra note*, 3:173–174.

3) liudytojas teigia, kad žmogus, kurį jis matė ar balsą girdėjo, jam yra pažįstamas, bet pastarojo pavardę ir kitus duomenis nurodo neteisingai arba kitaip nei nurodo pats žmogus.

Parodymo atpažinti rezultatas gali būti ne tik patvirtinantis tapatumą, bet nurodantis tik panašumą. Tokiu atveju gautas rezultatas, negalėtų teisme būti pripažintas įrodymu. Tačiau ir tokio rezultato negalima ignoruoti. Šiuo atveju gautas parodymo atpažinti rezultatas gali pasitarnauti iškeliant konkrečią versiją ir duoti pagrindą pakeisti ar papildyti tyrimo planą. Tokio atpažinimo rezultato vertė – didesnė ar mažesnė – priklauso nuo sutapusių ar nesutapusių požymių, kuriuos nurodė atpažįstantysis.

Asmens parodymo atpažinti būdus galima suskirstyti pagal išvaizdos požymius (ūgį, kūno sudėjimą, veido bruožus ir t.t.) ir žmogaus dinامينius požymius (balsą, kalbos išskirtinumą, eiseną ir t.t.). Eisenos ir kalbos ypatumai susiformuoja per ilgą laiką, todėl yra ypač individualūs kiekvienam žmogui. Dėl regėjimo ir klausos netobulumo, ne visada šiuos vieno žmogaus ypatumus galima atskirti nuo kito žmogaus, tačiau tai nereiškia, kas jie vienodi. Per ilgą laiką susiformavę įpročiai tampa pastovūs ir pasikeičia tik susirgus, pasenus ir panašiais atvejais. Todėl vien faktas, kad eiseną ir kalbą ilgą laiką nekinta, yra jų individualumas, leidžia teigti, kad tai yra galimybė pagal juos atlikti asmens atpažinimą. Tačiau organizuojant atpažinimą pagal šiuos požymius, reikia atsiminti, kad valios pastangomis, visą laiką galvojant apie eiseną ar balsą, tuo metu galima juos pakeisti. Todėl reikia eiseną, kalbą bei kitus dinامينius požymius fiksuoti tuo momentu, kai atpažįstamasis asmuo nežino, kad šiuo momentu jis yra stebimas ir klausomas su tikslu atpažinti.

Atpažinimas ypač sudėtingas psichologinis procesas, o kriminalistikoje šio proceso paaiškinimas yra labiau supaprastintas bei schematiškas. Be abejo sprendžiant klausimą, ar atlikti parodymą atpažinti būtina, reikia išanalizuoti objekto suvokimo sąlygas: stebėjimo trukmę, atstumą tarp stebėtojo ir objekto, objekto apšvietimą, paties objekto vaizdą (jo charakteringus požymius) ir t.t. Daugelyje atvejų atpažinimo sėkmė priklauso ne tik nuo to, kaip pilnai ir tiksliai atpažįstantysis suvokė individualius objekto požymius, įsiminė juos, bet ir nuo psichologiškai teisingo atpažinimo organizavimo. Todėl, atsižvelgiant į šio veiksmo tikslus, uždavinius, **parodymas atpažinti** yra ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio metu pareigūnas, atliekantis jį, pateikia asmenis, daiktus ar kitus objektus įtariamajam, kaltinamajam, nukentėjusiajam ar liudytojui, kad pastarieji juos sugretintų su anksčiau suvogtu atpažįstamo objekto atvaizdu ir identifikuotų jį tarp atpažįstamų objektų.

Autorės nuomone, parodymą atpažinti galima suskirstyti į tris etapus:

- 1) formuojantysis etapas – objekto suvokimas, įsiminimas ir išsaugojimas atmintyje;
- 2) reprodukcinis etapas – prisiminimas ir suvokto reprodukcija (atsiminti objekto požymiai išreiškiami žodžiais);

3) identifikacinis etapas – ankščiau suvokto objekto atspindžio atpažinimas, lyginant su objektais, kurie pateikti atpažinti procesinio veiksmo metu.

Reikia pažymėti, kad pirmasis etapas yra iki tyriminio proceso dalis, nes vyksta tuo metu, kai dar nėra baudžiamųjų procesinių santykių ir nėra susiję su jais, o reprodukcinis ir identifikacinis yra tyrimo etapai, nes juose teisinis reguliavimas skirtas aktyvuoti ir užtikrinti šių etapų teisingą eigą.

Vadinasi, atpažinimo procese, kai tapatumo ar panašumo nustatymas yra paremtas objekto suvokimu, parodymas atpažinti yra viena iš kriminalistinės identifikacijos rūšių. Veiksmai, kai atliekantis parodymą atpažinti pareigūnas pateikia asmenį, daiktą ar kitokį objektą nukentėjusiajam, įtariamajam, liudytojui atpažinti, vadinami kriminalistine identifikacija. Vertinant atpažinimo proceso visą eigą bei tvarką, pagal kuria vyksta identifikavimas, galima nustatyti, kad identifikuojamu objektu bus tik tas vienintelis, konkretus objektas, kurį reikia atpažinti. Šis objektas turi turėti aiškiai išreikštus individualius, sąlyginai nekintamus požymius, kad atpažįstantysis galėtų juos suvokti ir įsiminti nenaudodamas jokių techninių priemonių.

2. PARODYMAS ATPAŽINTI IKITEISMINIAME TYRIME: TEISINIAI, TAKTINIAI IR PSICHOLOGINIAI PAGRINDAI

Parodymas atpažinti yra vienas iš dažniausiai atliekamų ikiteisminio tyrimo veiksmų, atliekamų tyrinat įvairias nusikalstamas veikas. Šio veiksmo rezultatai apie atpažintą objektą, atsižvelgiant į informacijos išsaugojimo ir gavimo ypatumus, dažnai yra šalių ginčijamas, o protokoluose užfiksuoti parodymo atpažinti rezultatai nepripažįstami įrodymais teisme. Todėl ir kitų atliktų po parodymo atpažinti veiksmų rezultatai taip pat gali sukelti abejonių. Šio darbo pirmoje dalyje autorė konstatavo, kad parodymo atpažinti esmė yra konkretaus objekto identifikavimas pagal atpažįstančio asmens atmintyje išsisaugojusį objekto atvaizdą. Todėl aptariant parodymo atpažinti taisykles būtina atsižvelgti į visus faktorius, kurie turi reikšmės informacijos gavimui, įsiminimui bei atgaminimui. Tai socialiniai- demografiniai, moraliniai- psichologiniai faktoriai, informacijos šaltinio fizinė bei psichinė sveikata, atpažįstančiojo savijauta bei santykis su tiriamu įvykių.

Atpažinimas „karštais pėdsakais“. Praktikoje dažnos situacijos, kai asmens atpažinimas atliekamas ne procesinio veiksmo metu, o atsitiktinai, atliekant įtariamojo paiešką „karštais pėdsakais“. Šiais atvejais iškyla klausimai: kaip gi reiktų fiksuoti gauto atpažinimo rezultatus ir ar, po tokio atpažinimo, galimas procesinis veiksmas parodymas atpažinti. Toks atsitiktinis atpažinimas visiškai nepriklauso nuo tyrimą atliekančio tyrėjo, atpažįstančiojo ir įtariamojo valios ar noro, o įvyksta atsitiktinai arba atliekant įtariamojo paiešką „karštais pėdsakais“. Atpažįstantysis nurodo asmenį, kuri stebėjo, įsiminė ir suvokė, kai įvyko tiriamas įvykis. Atpažinimo rezultatai turi būti fiksuojami liudytojo, nukentėjusiojo apklausos protokole. Tačiau vis tiek toks atpažinimas teisme negali būti vertinamas, kaip savarankiškas įrodymas. Vertinant atpažinimą atlikusio asmens parodymus, būtina atsižvelgti į apklausoje esančius atpažįstamo asmens požymius ir jų atitikimą su atpažįstamo asmens įsimintais požymiais. Jeigu po atsitiktinio atpažinimo nebuvo atlikta apklausa arba apklausoje nėra užfiksuoti požymiai, pagal kuriuos buvo atpažintas asmuo, procesinio veiksmo parodymo atpažinti atlikimas greičiausiai jokios prasmės neturėtų, nes iškyla klausimas, kad buvo suvokti atpažįstamo asmens požymiai: ar tuo metu, kai vyko tyrimas įvykis, ar kai jis buvo atsitiktinai atpažintas.

2.1. Pasirengimas parodymui atpažinti

„Nusikalstamos veiklos atspindys gali būti ne tik idealus (nusikalstama veika atsispindi asmenų sąmonėje), bet ir materialus, kai nusikalstama veika atspindi daiktuose“³¹.

Apklausa prieš atpažinimą. BPK 191 str. 2 d. nustatyta, kad atpažįstantis asmuo turi būti apklaustas, siekiant išsiaiškinti identifikacinius žmogaus, daikto ar kitokio objekto požymius, pagal kuriuos atpažįstantysis galės atpažinti³².

Paprastai tokia apklausa nėra atliekama kaip speciali apklausa – apklausa prieš atpažinimą, nes dažniausiai atpažįstantysis apklausiamas iš anksto, po pranešimo dėl nusikalstamos veikos, netrukus po įvykio, kuriame asmuo ar objektas buvo stebimas. Ši apklausa yra vertingiausias, nes objekto suvokimas vis dar yra asmens atmintyje nepakitęs, pamiršimo procesas neprasidėjęs, todėl galima ne tik gauti tikslesnį aprašymą, bet ir palengvinti tam tikro laikotarpio pamiršimo procesus³³.

Apklauso tikslas gauti reikiamą informaciją iš atminties pėdsakų, todėl atpažinimo procesas prasideda būtent nuo jos. Tai yra viena svarbiausių pasirengimo parodymui atpažinti dalių³⁴. „Apklauso pradžioje rekomenduojama leisti atpažįstančiam asmeniui laisvu pasakojimu papasakoti tai, ką jis matė ar girdėjo, nes taip asmuo gali tiksliau ir nuodugniau išdėstyti įvykio detales. Laisvo pasakojimo metu tyrėjas gali geriau ištirti liudytojų, nukentėjusiųjų, įtariamųjų ir kaltinamųjų asmenybes, jų poziciją byloje, išsilavinimo lygį, ryšius ir pan. Tyrėjas neturi pertraukinėti apklausiamųjų, nes tai gali atitraukti nuo tikrų bylos aplinkybių ir jie gali duoti tiesos neatitinkančius parodymus“³⁵. Objekto apibūdinimas yra būtinas parodymui atpažinti, nes tik taip bus galima patikrinti atpažinimo rezultatą, palyginti jį su anksčiau gautu objekto aprašymu³⁶.

„Kuo daugiau individualių atpažįstamojo objekto požymių bus nurodoma, tuo lengviau bus jį individualizuoti, todėl pareigūnas apklauso metu turi nuodugniai fiksuoti atpažįstančio asmens parodymus apie bendrus ir individualiuosius atpažįstamojo objekto požymius“³⁷.

Todėl, autorės nuomone, apklauso metu būtina užfiksuoti prie kokių aplinkybių apklausiamasis stebėjo ir suvokė objektą, nes šių aplinkybių žinojimas yra labai svarbus tikrinant parodymo atpažinti rezultato išsamumą bei patikimumą. Tai tik pavyzdinės klausimų grupės:

³¹ Raimondas Jurka ir Rasa Žibaitė-Neliubšienė, „Specialios žinios kaip priemonė nustatant įrodymų patikimumą“, *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika* 9, Nr. 2 (2013), 189.

³² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 21: 111.

³³ Martin Samek, „Description of a person prior to the recognition“, *Criminalistics and forensic expertology: science, studies, practice*, t. 1, 13 (Vilnius, 2017), 269.

³⁴ *Ibid*, 268.

³⁵ Matulienė, *supra note*, 2: 256.

³⁶ Samek, *op. cit.*, 269.

³⁷ Matulienė *op. cit.*, 256.

- kada ir kokiomis sąlygomis objektas buvo matomas (apšvietimas, atstumas iki objekto, stebėjimo laikas, akinių naudojimas ir kt.);

- ar objektą matė iki tiriamo įvykio, ar po jo, kokiomis aplinkybėmis visą tai vyko, ar neturi jutimo organų defektų, fizinių trūkumų, neserga psichikos ligomis, neturi psichologinių sutrikimų, galinčių įtakoti objekto suvokimo išsamumą ir kokybę;

- ar gali išsamiai aprašyti objekto požymius ir kitas savybes, kurios galėtų padėti atpažinti objektą;

- būtina išsiaiškinti, ar apklausiamas sugebės iš naujo identifikuoti atpažinimo objektą, kai jis jam bus parodytas;

- kokiais dar procesiniais veiksmais galima patvirtinti atpažįstamojo parodymus.

Šių sąlygų, prie kurių vyko objekto suvokimas, kokybė apsprendžia atpažinimo efektyvumą ir kaip jis turėtų būti atliekamas. Be to atpažįstančiojo apklausos metu gauta informacija padeda parinkti objektus iš kurių vyks atpažinimas³⁸. Vienas iš sunkiausių klausimų parodymo atpažinti metu yra kaip išsiaiškinti atpažįstančiojo gebėjimą išsaugoti informaciją apie suvoktą objektą atmintyje. Nes šis gebėjimas yra kiekvienam individualus ir priklauso nuo individualių psichinių procesų. Kiekvienam asmeniui nusikalstamos veikos darymo momentas yra išskirtinė situacija, daugiau netgi ekstremali, stresinė, todėl informacijos suvokimas gali būti iškreiptas. Nusikalstamos veikos padarymo metu nukentėjusysis, dažnai ir liudytojas, jaučia baimę, kuri paveikia aplinkos suvokimą, nes savisaugos būtinybė neleidžia įžiūrėti, tuo labiau apžiūrėti ir įsiminti asmenis, kurie užpuolė. Asmens veidas, jo išorė gali keistis priklausomai nuo psichologinės būsenos, kurioje jis buvo. Todėl atpažįstantysis įsimins tą veidą, kuri matė būtent užpuolimo metu arba tuoj pat po užpuolimo. Dažnai nukentėjusiojo psichinė būklė neleidžia tinkamai įsiminti ir atgaminti tą informaciją apie praėjusį įvykį, kai jis tiriamo įvykio metu buvo apgirtęs arba apsvaigęs nuo narkotinių medžiagų, pervargęs ar sirgo depresija. Kai atpažįstantysis turi psichinių sutrikimų, prieš parodymą atpažinti reikalinga specialistų konsultacija. Konsultacijos metu būtina išsiaiškinti, ar atpažįstantis asmuo gali teisingai suvokti ir atgaminti tiriamo įvykio informaciją. Tokia situacija gali kilti, kai atpažinimą atlieka senyvo amžiaus asmenys, kurie gali turėti psichinių sutrikimų, susijusių su jų amžiumi.

„Tais atvejais, kai apklausiamasis tvirtina, kad galės atpažinti asmenį, tačiau negali apibūdinti jo išorės požymių, tikslinga sudaryti subjektyvųjį portretą – asmens atvaizdą, atitinkantį mintyse esantį vaizdą, kurį įsiminė apklausiamasis. Tokio portreto sudarymas bus pagalbinis veiksmas, konkretizuojantis supratimą apie nenustatyto asmens, padariusio nusikalstamą veiką, išvaizdą“³⁹.

³⁸ Samek, *supra note*, 33: 269.

³⁹ Matulienė, *supra note*, 2: 257.

„Pabrėžtina, kad atpažįstantysis asmuo apklausos metu ne visada gali nurodyti visus individualius atpažintino asmens, daikto, objekto požymius (pavyzdžiui, žmogaus veido bruožus ir pan.) arba tiksliai juos apibūdinti. Pasitaiko situacijų, kai asmuo, pamatęs asmenį, daiktą, objektą, prisimena ir nurodo tokius požymius, kurių nepaminėjo apklausoje. Tai psichologiškai pagrįstas procesas ir tokiais atvejais atpažinimo pagrįstumu abejoti nereikia“⁴⁰. Tokios nuomonės yra ir kiti autoriai. Pavyzdžiui G. Goda ir G. Jasaitis teigia, kad „kai pamato objektą, jis (atpažįstantysis – autorės komentaras) prisimena ir nurodo tokius požymius, kurių nepaminėjo apklausoje. Tai psichologiškai paaiškinamas procesas, todėl tokiais atvejais atpažinimo pagrįstumu nereikėtų abejoti“⁴¹.

Apklausos metu atpažįstantysis apibūdina mintyse susidariusį atvaizdą asmens, kuri matė anksčiau, o parodymo atpažinti metu šis atvaizdas bus sulyginamas su pateiktais atpažinti asmenimis. Todėl apklausos procese pirmiausia reikia išsiaiškinti bendrus fiziologinius požymius: lytį, amžių, antropologinį tipą, po to anatomines: lupų, nosies, akių, antakių ir kitų kūno dalių žymes. Jei su tiriamu įvykiu susijęs asmuo turi laikysenos, eisenos ar kitų individualių požymių, jie nurodomi apklausos protokole. Taip pat reikia prisiminti, kad atpažinimas gali pavykti pagal aprangos detales, nešiojamus juvelyrinius dirbinius, todėl juos taip pat būtina išsiaiškinti apklausoje. Todėl po kruopščiai atliktos apklausos, atpažįstančiajam neturėtų iškilti sunkumų, atpažinus asmenų parodymo atpažinti metu, nurodyti požymius pagal kuriuos atpažino.

Jei atpažinimas atliekamas praėjus ilgesniam laikui (savaitėms, mėnesiams) nuo apklausos ir atpažįstantysis gali prisiminti naujų požymių, naudinga dar kartą apklausti atpažinimą atliksianti asmenį. Tokia apklausa atliekama siekiant įsitikinti, kad pastarasis vis dar prisimena požymius, pagal kuriuos atpažins objektą bei, kad atgaivinti jo atmintį⁴². Apklausos metu esanti ramybė su tyrėjo palaikančiu ir kantriu požiūriu taip pat gali paskatinti ir padėti atpažįstančiajam prisiminti daugiau atpažįstamo objekto detalių ir savybių. O stipri agitacija prisiminti tas detales ir savybes gali sukelti apklausiamajam sunkumų prisiminti anksčiau suvoktą objektą, o tai ypač svarbu apklausiant išprievartavimo, apiplėšimo ar kitų smurtinių nusikaltimų aukas, nes jos yra labai jautrios pokalbio tonui, apklausą atliekančio asmens mandagumui ar žiaurumui, ironijai ar supratimui, taip pat apklausiančio asmens išvaizdai⁴³.

Be jau minėtų objekto savybių aprašymo, nemažiau svarbu atkreipti dėmesį į suvokimo sąlygas: į visus objektyvius ir subjektyvius veiksnius, kurie turėjo įtakos suvokimui. Objekto suvokimas vyksta tam tikroje aplinkoje ir tam tikroje vietoje, tam tikru laiku. Be to turime neužmiršti, kad atpažinimo objekto veikla dažnai turi dinamiškumo pobūdį, kuris į suvokimą

⁴⁰ Bučiūnas, Gruodytė, ir Šalčius, *supra note*, 3: 175.

⁴¹ Goda ir kt., *supra note*, 11: 517.

⁴² Samek, *supra note*, 33: 270.

⁴³ *Ibid*, 271.

įtraukia kai kuriuos netikslumo ar iškraipymo elementus. Tokius iškraipymus sukelia ir trumpas stebėjimo laikas, stebėjimo paros laikas (diena, naktis), taip pat aplinkos, kurioje įvyko tiriamas įvykis, pobūdis⁴⁴.

Svarbu prieš ruošianti atpažinimui išnagrinėti atpažįstamo asmens asmenybę, ypač kai jis yra įtariamasis⁴⁵. Jeigu pastarasis apklausos ar kitų tyrimo veiksmų metu buvo labai kalbus, pertraukinėjo tyrėją, kai to visiškai nereikėjo, tikėtina, kad parodymo atpažinti metu jis gali daryti įtaką atpažinimą atliekančiam proceso dalyviui, grasinti jam. Tokiais atvejais būtina spręsti klausimą, galbūt, tikslu apsaugoti liudytoją ar nukentėjusį, reikia daryti atpažinimą pagal nuotraukas. Taip pat toks atpažinimas, autorės nuomone, turėtų būti daromas kai atpažįstantysis yra vaikas, o ypač, kai jis yra nukentėjęs nuo lytinio nusikaltimo.

„Taip pat apklausos metu svarbu išsiaiškinti ir subjektyvias aplinkybes – kaip jautėsi pats atpažįstantysis stebėdamas objektą: ar nebuvo išsigandęs, sutrikęs, pavargęs. Gali būti svarbu sužinoti, kokia jo atmintis, ką geriau jis įsimena (veidus, datas, skaičius ir pan.), kokia jo profesija. Būtina pasidomėti atpažįstančiojo asmens rega, klausia ir atkreipti dėmesį į jo psichinę būklę. Šias aplinkybes išsiaiškinti yra svarbu todėl, kad būtent jos turi įtakos suvokiant, prisimenant stebimo objekto požymius, ir prisiminto objekto vaizdą sulyginant su realiai atpažinti pateiktu objektu“⁴⁶.

Nagrinėdama ikiteisminius tyrimus, autorė padarė išvadą, kad daugumoje atvejų atpažinti reikiamų objektų požymiai apklausose prieš parodymą patikrinti buvo aprašyti visiškai formaliai ir tik apie asmens ūgį, plaukų spalvą, numanomą amžių, rūbų spalvą (Priedas Nr.2). Parodymo atpažinti protokoluose atpažįstantysis dažnai nurodė visai kitus požymius, nei pagal kuriuos atpažino (Priedas Nr.3). Ar tokias atvejais parodymo atpažinti rezultatai yra patikimi? Nekokybiškas parodymo atpažinti atlikimas gali tapti pagrindu klaidingai apkaltinti asmenį. Be to, atpažinimas pagal aprangos detales (pagal sportinius batus, džinsinę striukę) ne visada gali būti vertinamas kaip teigiamas atpažinimo rezultatas, nes tokios pat aprangos detalės gali būti pas daugelį žmonių. BPK 192 straipsnio 2 dalyje teigiama, kad „*parodomų atpažinti asmenų turi būti nemažiau kaip trys*“⁴⁷. Tačiau iš karto kyla klausimas: jeigu nėra aiškaus atpažįstamo asmens aprašymo, kaip veiksmą atliekantis pareigūnas gali parinkti asmenis, panašius į jį. Jei netinkamai bus parinkti atpažinime dalyvaujantys statistai, proceso dalyvis, atpažįstantis asmenį, padarys klaidą ir atpažins kitą asmenį, kuris nepadarė nusikalstamos veikos.

Būtina įvertinti, kad baimė, įtampa, nuovargis – apsunkina prisiminimą. Todėl būtina prieš apklausą sudaryti sąlygas, kurios nuramintų apklausiamą asmenį, pašalinti iš apklausiamo

⁴⁴ Samek, *supra note*, 33: 270.

⁴⁵ Сергей Кузнецов, „Применение видеозаписи при производстве предъявления для опознания“, Юридическая наука и проводительная практика 1, No. 39 (2017), 103. <https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-videozapisi-pri-proizvodstve-predyavleniya-dlya-opoznaniya/viewer> .

⁴⁶ Matulienė, *supra note*, 2: 256.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 9: 189.

asmens sąmonės negatyvias emocijas, kurios trukdo ramiam užfiksuoto vaizdo atgaminimui. Taip pat svarbu suprasti, kad dažnai atmintyje esanti atvaizdą daugeliui žmonių sunkiau išreikšti žodine forma nei nurodyti parodymo atpažinti metu. Tai sąlygota tuo, kad daugeliui žmonių sunku detaliai nupasakoti žodžiais įvairius požymius (pavyzdžiui, eisenos ypatumus, balso tembrą, veido išraišką ir t.t.). Dažniausia apklausiamas asmuo sugeba nupasakoti pačius bendriausius požymius. Kad pilniau ir tiksliau atgaminti suvoktus ir atmintyje likusius faktus, reikia leisti apklausiamam asmeniui laisvai papasakoti (laisvas pasakojimas), leisti parodyti ypatingus požymius paveikslėliuose ar schemose, tuo pačiu vengiant psichologinio spaudimo ir poveikio, kurie gali nevalingai iškraipyti apklausiamo užfiksuotus duomenis. Įsiminto atvaizdo tiksliam atgaminimui turi įtakos įvairūs faktoriai, tame tarpe, ir apklausiamojo fantazijos. Polinkį į fantazijas, iškraipymą, perlenkimą dažniausia turi vaikai ir asmenis, linkę į isteriją. Fantazijų priežastimi gali būti atgaminimo trūkumai (ypač kai kalbama apie greitaeigius įvykius), taip pat atminties praradimai, ypač kai nuo įvykio iki atgaminimo praėjo ilgas laiko tarpas. Be to, tam tikrą poveikį įsiminto įvykio prisiminimui gali turėti net santykiai su tyrėju ar kitu asmeniu, atliekančiu tiek apklausą tiek parodymą atpažinti. Norėdamas kompensuoti pamirštas detales, apklausiamasis gali jas papildyti sugalvotomis detalėmis, kurios jo manymų nėra pagrindinės. Vadinasi, norint išsiaiškinti tikslus asmens, daikto ar kitokio objekto požymius, turime patikrinti gautus duomenis atlikdami kitus procesinius veiksmus, sulyginti juos su kitais jau turimais duomenimis.

Taip pat būtina tinkamai parinkti asmenis, tarp kurių bus atpažįstamas asmuo. Baudžiamojo proceso taisyklės nustato, kad jie turi tos pačios lyties, pagal išorę kuo panašesni į atpažintiną. Parodomų atpažinti asmenų turi būti nemažiau kaip trys, jie turi būti nepažįstami atpažįstančiajam. Pastarasis reikalavimas nereikalauja kokio nors paaiškinimo, nes negali būti kalbos apie atpažinimą, jei eilėje stovės iš anksto žinomi asmenys. Todėl parodymą atpažinti atliekantis pareigūnas privalo išsiaiškinti, ar niekas iš pateikiamų atpažinti asmenų nėra atpažįstančiojo pažįstami asmenys. Kitaip, atlikus atpažinimą, gauti duomenys gali būti pripažinti nepatikimais ir neleistiniais. BPK 192 str. 1 d. reikalauja, kad „asmuo turi būti parodomas atpažįstančiajam drauge su kitais tos pačios lyties asmenimis, pagal išore kuo panašesniais į atpažintiną“⁴⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad tokių asmenų parinkimas sukelia tam tikrų sunkumų, nors įstatyme ir nėra numatytas panašumo lygis. Autorės nuomone, panašumo lygis su atpažinti pateiktų asmeniu turi remtis tuo, kad tarp šių asmenų nėra išskirtinų, krentančių į akis išorės skirtumų. Darbe jau buvo akcentuojama, kad sąlygų, kuriomis atpažįstantysis suvokė objektą, atkūrimas ir priartinimas prie tų, kurios buvo tiriamo įvykio metu, padeda prisiminti ir palyginti pateiktus atpažinti su mintyse esančiu atvaizdu. Pavyzdžiui, aprengti visus asmenis panašiais

⁴⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 9: 189.

rūbais, kuriais vilkėjo nusikaltėlis įvykio metu. „Parodymo atpažinti pradžioje atpažintinam asmeniui pasiūloma užimti bet kokią vietą tarp parodomų asmenų“⁴⁹. Šio reikalavimo esmė, suteikti papildomą garantiją parodymo atpažinti rezultatų objektyvumui, atpažįstančiajam nėra žinoma, kokia vietą tarp pateiktų atpažinimui asmenų užims tas, kurį jam reikia atpažinti. Tai dar viena taktinė užduotis, kaip užtikrinti, kad atpažįstantysis negalėtų sužinoti, kurioje vietoje stovį atpažintinas asmuo. Be abejo būtina užtikrinti, kad atpažintinas asmuo nesusitiktų nei su vienu parodomu asmeniu.

Darbe tyrėjai, atliekantys parodymus atpažinti, susiduria su įvairiomis organizacinėmis problemomis. Šios problemos iš dalies įtakoja ir tyrėjo pasirinkimą, ar atlikti atpažinimą iš asmens, daiktų natūros, ar rinktis fotonuotraukas. Nors visi tyrėjai sutinka, kad asmens, daiktų ar kitų objektų aprodymas yra daug patikimesnis, bet visgi parodymą atpažinti atlieką būtent iš fotonuotraukų (Priedas Nr.4). Pagrindinę priežastį, kodėl daugumą asmens parodymų atpažinti yra atliekama iš fotonuotraukų, tyrėjai nurodė, kad negalima rasti tinkamų statistų, kurie savo požymiais, būtų panašūs į pateikta atpažinti asmenį. Norėdamas parinkti statistus, priverstas juos „gaudyti“ miesto gatvėje (bet ir pasirūpinti, kad jie būtų panašūs) arba kviestis kitus kolegas. Autorės nuomone, šią problemą galima išspręsti turint duomenų bazę su asmenimis statistais, kurie sutinka dalyvauti parodymuose atpažinti, bei išsprendžiat jiems apmokėjimo klausimus už suteiktas paslaugas. Parodymų daiktų problema taip pat egzistuoja, nes dabar tyrėjai yra priversti daiktus ir kitus objektus susirinkti iš savo artimos aplinkos arba skolinantis iš kolegų. Tačiau didelių sunkumų atsiranda, kai reikia surasti išskirtinius daiktus ar didelės vertės daiktus. Tikriausiai tokiais atvejais logiškiausias būdas gauti reikiamus daiktus ar kitus objektus – gauti juos iš sandėlio, kuriame jie būtų kaupiami ar saugoti daiktiniai įrodymai, iš kitų ikiteisminių tyrimų (bet vėlgi susiduriama su daiktinių įrodymų supakavimo problema). Ikiteisminio tyrimo veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra aptarta galimybė reikiamus daiktus ar objektus gauti iš tokiomis daiktais prekiaujančių įmonių, aišku, atlyginant joms patirtas žalą ar sumokant už laikiną tokio daikto pasinaudojimą. Kadangi dažniausiai parodymai atpažinti yra atliekami iš fotonuotraukų, atliekant parodymų atpažinti protokolų tyrimą bei tyrėjų apklausą, išryškėjo fotonuotraukų galima problema. Tyrėjai nurodė, kad fotonuotraukas, tarp kurių rodoma atpažintino asmens fotonuotrauka, gauna iš seniai nebeatnaujinamų kriminalistinių kartotekų. Todėl tam naudojamos senos, prastos kokybės, nespaltotos, dažnai turinčios vaizdinių iškraipymų fotonuotraukos. Keista, tačiau tyrėjai beveik nesinaudoja policijos naudojamu habitoskopinių duomenų registro funkcionalumu, kuris leidžia atlikti asmenų ir jų fotonuotraukų paiešką pagal įvairius asmens žodinio portreto atvaizdo požymius: lyties, veido, kūno, akių, plaukų, ypatingų

⁴⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 9: 189

žymių įvairius požymius (Priedas Nr.5). Tačiau, autorės nuomone, šis registras yra netinkamai formuojamas (be abejo suprantant, kad jo paskirtis nėra padėti atlikti parodymą atpažinti): fonuotraumoms nėra vieningų reikalavimų, jos dažnai daromos skirtingame fone, vienos jų spalvotos, kitos nespaltvotos, tyrėjai atliekantys jo pildymą skirtingai supranta asmens žodinio portreto sąvokas. Dar viena problema, kurią nurodė ikiteisminį tyrimą atliekantys, tyrėjai – nėra įrengtų, tinkamų patalpų, kuriuose kokybiškai būtų atliekami parodymai atpažinti. Patalpos turėtų būti pakankamai talpios, kad tilptų visi reikiami proceso dalyviai, užtikrinta galimybė keisti apšvietimo tipą bei intensyvumą bei atlikti tinkamą parodymo atpažintį eigos garso ir video fiksavimą.

Autorės nuomone, kad parodymo atpažinti rezultatas būtų objektyvus ir patikimas, būtina iki parodymo atpažinti eilę veiksmų:

1) Iš anksto apklausti atpažįstanti asmenį (liudytoją, nukentėjusįjį, įtariamąjį ar kaltinamąjį). Greta kitų aplinkybių būtina išsiaiškinti, kaip gerai atpažįstantis asmuo prisimena objektą, kokiose sąlygose ir kiek ilgai objektą stebėjo ar girdėjo, kokius objekto charakteringus ir ypatingus požymius įsiminė, kaip atpažįstantysis gerai mato ar girdi, ar gali dar kas nors patvirtinti atpažįstančiojo nurodytus požymius. Apklausiant apie žmogaus požymius, tikslinga apklausiamąjį supažindinti su specialiais paveikslėliais, kurie padėtų sudaryti tikslesnį žodinį asmens portretą (Priedas Nr. 6);

2) Objektų, iš kurių bus atliekamas atpažinimas, tinkamas parinkimas;

3) Tinkamas parodymo atpažinti vietos parinkimas.

Autorės nuomone, parenkant asmenis, kurie dalyvaus žmogaus atpažinime, būtina laikyti ne tik procesinių, bet ir šių taktinių taisyklių:

1) Tarp atpažinimui pateiktų asmenų negali būti liudytojų iš tos pačios bylos;

2) Tarp pateiktų atpažinti asmenų negali būti atpažįstančiajam pažįstamų žmonių;

3) Parodyme atpažinti dalyvaujantys asmenis negali būti suinteresuoti ikiteisminiu tyrimu;

4) Amžius, išvaizda ir apranga – negali aiškiai skirtis nuo atpažįstamojo amžiaus, išvaizdos ir aprangos.

Kai įtariamasis dar nėra nustatytas, parodymo atpažinti rezultatai tampa vienu iš pagrindinių duomenų, leidžiančių atpažinti asmenį pripažinti įtariamuoju. Todėl, autorės nuomone, prieš atliekant parodymą atpažinti, būtina atlikti naują atpažįstančiojo apklausą, nes pirminėse apklausose (kurios iš esmės turi kitą paskirtį – nustatyti nusikalstamos veikos požymius, surasti nusikaltėlių „karštais pėdsakais“, sudaryti fotorobotą) dažnai būna per mažai dėmesio skiriama galimo nusikaltėlio žodiniam aprašymui. Todėl išsami apklausa apie asmens išvaizdos požymius yra būtinai reikalinga prieš parodymo atpažinti atlikimą. Reikia pažymėti, kad

apklausiamas asmuo ne visada sugeba detaliai suvokti ir įsiminti atpažįstamo asmens būdingus požymius, bet jam dar sunkiau juos apklausos metu nuosekliai nurodyti ir apibūdinti. Psichologinė įtampa, kurią jis jaučia apklausos metu, ir kiti faktoriai trukdo apklausiamam prisiminti svarbias įvykio detales, todėl dažnai jis nuo vienos išorės detalės „šokinėja“ prie kitos. Ne kiekvienas apklausiamas asmuo gali savarankiškai suvokti ir atpasakoti asmens išorės požymius, nes daugelis požymių ir taip yra sunkiai apibrėžiami žodžiais. Apklausa vykdoma asmuo turėtų naudotis „žodinio portreto“ sudarymo metodika, kas leistų jam susisteminti apklausiamojo pasakojimą. Todėl tyrėjas turėtų užduoti klausimus, kuriais sužadintų apklausiamojo atmintį pasakojant apie atskiras kūno dalis. Šie klausimai negali būti menamojo pobūdžio, pavyzdžiui, klausimas, ar ant veido įtariamasis neturėjo kokių nors išskirtinių žymių – yra visiškai galimas, tačiau kitas jo variantas, ar ant veido įtariamasis neturėjo V formos rando, tikrai yra menamasis. Todėl žodinio portreto sudarymo metodikos panaudojimas apklausoje leidžia susisteminti apklausiamojo parodymus ir išsiaiškinti tuos požymius, kuriais remiantis atpažįstantysis galės identifikuoti asmenį kuris yra susijęs su tiriamu įvykiu. Taigi galime išskirti šias asmens požymių grupes:

1) anatomiciniai – apibūdinantys žmogaus anatomicinę sudėtį: lytis, amžius, ūgis, kūno sudėjimas, galva, plaukai, veidas, kakta, antakiai, akys, nosis, lupos, burna, dantys, smakras, raukšlės, kaklas, pačiai, krūtinė, nugara, galūnių požymiai;

2) dinaminiai – funkciniai – laikysena, eiseną, gestikuliacija, mimika, balsas, kalba ir judesių atliko būdai.

2.2. Pagrindinės parodymo atpažinti atlikimo ir fiksavimo taisyklės

Pradėdamas parodymą atpažinti tyrėjas turi nurodyti, kokia dieną ir koku laiku šis atliekamas veiksmas, kas atlieka veiksmą ir kur jis atliekamas. Paskui nurodomas asmuo, kurio atpažinimas bus atliekamas, patvirtinama jo tapatybė. Tyrėjas paskelbia visus asmenis (statistus), tarp kurių bus atliekamas atpažinimas, protokole nurodomos jų pavardės, vardai, gimimo metai, ūgis, kūno sudėjimas, gyvenamoji vieta, drabužiai, kuriais jie apsivilkę. Būtina patikrinti statistų tapatybes. Jeigu proceso dalyviams nebuvo išaiškintos teisės ir pareigos, tai atpažintinam asmeniui ir statistams jos išaiškinamos iki užeinant į patalpą atpažinimą atliekančiam asmeniui. Po to atpažįstančiajam pasiūloma užimti bet kokią vietą tarp parodomų asmenų ir pažymima protokole, kur jis atsistojo. Kai atpažintinas asmuo išsirenka vietą tarp kitų parodomų asmenų, ši grupė vizualiai užfiksuojama (fotografuojama arba filmuojama) bei pažymima protokole, tada yra kviečiamas atpažįstantysis. Jeigu atpažįstantysis yra liudytojas arba nukentėjęs, jis įspėjamas dėl baudžiamosios atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už sąmoningą melagingų parodymų davimą. Tada tyrėjas turi visiems dalyvaujantiems asmenims paaiškinti bendrą parodymo atpažinti

tvarką. Atpažįstančiajam pasiūloma parodyti žmogų, apie kurį anksčiau davė parodymus. Jeigu jis parodo asmenį, vadovaujantis BPK 195 str. 3 d., „*jam pasiūloma paaiškinti pagal kokias žymes ar ypatybes jis tą asmenį pažino*“⁵⁰. Jeigu atpažįstantysis nurodo vieną iš asmenų arba daiktų (objektų), jam pasiūloma paaiškinti, pagal kokius požymius ar ypatumus jis atpažino tą asmenį ar daiktą (objektą) ir kokiomis aplinkybėmis jie buvo susitikę (jį pamatė). Taip pat atpažįstantysis gali trumpai papasakoti prie kokių aplinkybių matė atpažintą žmogų. Šis paaiškinimas turi būti maksimaliai konkretus ir argumentuotas. Jokie menamieji klausimai negalimi. O jeigu atpažįstantysis pareiškia, kad šioje grupėje nėra asmens, apie kurį davė parodymus, jam pasiūloma paaiškinti, kuo skiriasi jo parodymuose minėtas nuo parodytų atpažinti⁵¹. Ikiteisminio tyrimo praktikoje dažnai šis aspektas tampa problematiniu, nes atpažįstantysis ne visada gali duoti tokius paaiškinimus, bet nevienareikšmiškai nurodo į konkretų asmenį. Tokiu atveju, menamieji klausimai, gali sugriauti visą rezultatą. Būtina tokių klausimų neužduoti. Kai atpažįstantysis nurodo požymius pagal kuriuos atpažino pateiktą objektą arba paaiškina, kuo skiriasi pateikti objektai, nuo to apie kurį davė anksčiau parodymus, veiksmas laikomas baigtu. Dalyvių pastabos, pastebėjimai įrašomi į protokolą. „*Parodymo atpažinti eiga ir rezultatai fiksuojami surašant protokolą, fotografuojant ar darant vaizdo įrašą*“⁵². Parodymą atpažinti atliekantis asmuo faktiškai tik nežymiai gali daryti įtaką veiksmo eigai. Tačiau tai nereiškia, kad jo nereikia planuoti ir organizuoti. Kriminalistinės taktikos rekomendacijų laikymasis garantuoja parodymo atpažinti sėkmę, o jų nepaisymas – prielaida, kad gauti duomenys bus niekiniai ir nebus teisme pripažinti įrodymais.

„*Parodymo atpažinti eiga ir rezultatai fiksuojami pildant atitinkamą protokolą pagal BPK 179 straipsnį nuostatas (žr. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu patvirtintas baudžiamojo proceso dokumentų formas). Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymais yra patvirtinti šių rūšių protokolai, sietini su ikiteisminio tyrimo veiksmu – parodymu atpažinti:*

- 1) *asmens parodymo atpažinti protokolai (BPK 192 str.);*
- 2) *lavono parodymo atpažinti protokolai (BPK 192 str.);*
- 3) *asmens parodymo atpažinti pagal jo nuotrauką protokolai (BPK 192 str.);*
- 4) *asmens parodymo atpažinti iš vaizdo įrašo protokolai (BPK 192 str.);*
- 5) *asmens parodymo atpažinti pagal kitus jutimo organais suvokiamus požymius protokolai (BPK 192 str.);*
- 6) *daiktų ir kitų objektų parodymo atpažinti protokolai (BPK 193 str.);*

⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 9: 191.

⁵¹ Bučiūnas, Gruodytė, ir Šalčius, *supra note*, 3:, 176.

⁵² *Ibid*, 176.

7) *daiktų ir kitų objektų parodymo atpažinti pagal kitus jutimo organais suvokiamus požymius protokolas (BPK 193 str.);*

8) *asmens parodymo atpažinti iš nuotraukų ar vaizdo įrašų kartotekų protokolas (BPK 194 str.);*

9) *daiktų parodymo atpažinti iš daiktų (objektų) kolekcijos protokolas (BPK 194 str.)*⁵³.

Prieš daiktų, kurių tapatybę būtina nustatyti, atpažinimą, būtina parinkti keletą tokių pat daiktų, turinčių panašių požymių. Daiktai negali būti nesusiję su tuo pačiu tiriamu ikiteisminiu tyrimu. Jei apklausiamas asmuo netiksliai apibūdina daiktą arba nurodo mažai požymių, tikslinga padidinti atpažįstamų daiktų skaičių, tokiu būdu bus padidintas parodymo atpažinti rezultato tikslumas. Parodymas atpažinti, autorės nuomone, turi būti atliekamas esant geram apšvietimui, nepriklausomai nuo to, prie kokio apšvietimo objektą stebėjo atpažįstantis asmuo, tačiau reikia atsižvelgti į:

1) apšvietimo intensyvumas neturi būti silpnesnis nei tas prie kurio įvyko tiriamas įvykis, priešingu atveju atpažįstantis gali nepastebėti požymių, kurios matė geresnio apšvietimo sąlygomis;

2) apšvietimas (natūralus ar dirbtinis) turi būti toks pat kaip jo stebėjimo metu, nes kai kurios spalvos esant natūraliam ir dirbtiniam apšvietimui suvokiamos skirtingai.

Parodymo atpažinti metu situacija turi būti maksimaliai rami. Jokie konfliktai ar kitos aplinkybės negali trukdyti atpažįstančiajam apžiūrėti objektus ir padaryti išvadas dėl objekto sutapties, panašumo ar skirtumų.

Autorės nuomone, pritariant nusistovėjusiai praktikai, kad pateikiama atpažinimui ne mažiau, kai trys asmenys, tačiau tais atvejais, kai atpažįstantysis apklausoje tiksliai negali nurodyti asmens, apie kurį davė parodymus, konkrečių požymių, tačiau vis vien teigia, kad ji gali atpažinti, tikslinga atpažinimui pateikiamų asmenų skaičių padidinti iki 4-5.

Taip pat reikia pripažinti, kad kai kuriais atvejais būtina pateikti atpažinti asmenis ne tik liudytojams, kaip dažniausiai yra daroma praktikoje, bet ir įtariamiesiems asmenims. Tai daryti, autorės nuomone, būtina, kai:

1) įtariamasis neigia padaręs nusikalstamą veiką ir tvirtina, kad negali nurodyti konkrečių asmenų, kurie galėtų patvirtinti jo alibi ar paneigti prisidėjimą prie nusikalstamos veikos padarymo, bet yra įsitikinęs, kad galėtų juos atpažinti, jei tik jie jam būtų parodyti;

2) įtariamasis prisipažino, padaręs nusikalstamą veiką, ir tvirtina, kad ją padarė su kitu asmeniu, kurį įvardija, tačiau pastarasis neigia ne tik dalyvavimą nusikalstamos veikos padaryme, bet ir pažintį su įtariamuoju;

⁵³ Bučiūnas, Gruodytė, ir Šalčius, *supra note*, 3:, 177.

3) liudytojas pareiškia, kad dėl vieno ar kitų priežasčių atpažinti įtariamojo negali, o įtariamasis, kuris pripažino padaręs nusikalstamą veiką, tvirtina, kad gali atpažinti liudytojus, kurie matė jo nusikalstamus veiksmus.

Šiais atvejais atliekant parodymą atpažinti su liudytojais ir įtariamaisiais gali būti gaunami duomenys, tiesiogiai ar netiesiogiai pagrindžiantys tiriamus faktus. Šie duomenys gali būti tiek kaltinantys, tiek teisinantys.

Asmens atpažinimas – vienas iš dažniausiai atliekamų parodymų atpažinti. Asmens atpažinimas daugiausia yra atliekamas nustatant įtariamuosius arba su jais, reiktų pripažinti, kad bet kokių klaidų padarymas gali turėti įtakos tolesniam ikiteisminiam tyrimui. Todėl į asmens atpažinimas parodymo atpažinti metu reikia žiūrėti maksimaliai atidžiai ir preciziškai laikytis įstatymo nustatytos tvarkos.

Atpažinimas, kai atpažįstantysis yra 14 metų neturintis vaikas. Tai daug diskusijų keliantis klausimas. Jų dalyvavimas atpažįstant objektus susijęs su dviguba rizika: visu pirma, dėl galimo psichinio poveikio vaikui, antra dėl galimos atpažinimo klaidos, susijusios su jo branda. Todėl sprendžiant klausimą, ar atlikti tokį parodymą atpažinti, būtina gauti vaiko teisėtų atstovų ir psichologo pritarimą tokiam veiksmui. Tiek vaiko apklausa, tiek parodymas atpažinti, autorės nuomone, turėtų būti atliekamas vadovaujantis vaiko apklausos taisyklėmis, nustatytomis BPK 186 straipsnyje.

Asmens atpažinimas iš fotonuotraukų. Dažnai parodymas atpažinti yra daromas iš fotonuotraukų, kartais iš vaizdo įrašų. Video įrašai šiek tiek iškraipo žmogaus išvaizdą, todėl atpažįstantysis tokiu būdu gali būti nežymiai suklaidintas, ypač kai kalba eina apie kūno sudėjimą, kūno masę. Atpažinimas pagal fotonuotraukas dar daugiau sukelia klausimų, nes fotonuotraukos dažniausiai būna senos (netgi kelių metų senumo), pagal kurias net teoriškai atpažinti asmenį sunku: žmogus dažnai keičia plaukų spalvą, šukuoseną, kartais darosi plastines operacijas. Be to, asmens išvaizda keičiasi ir natūraliai bei panaudojant kosmetines priemones. Todėl atpažinimas iš fotografijų galėtų būti atliekamas, jei jos nėra labai senos, o padarytos maždaug tuo metu, kai vyko tiriamas įvykis. Jei tokių fotonuotraukų negalima gauti, tai turėtų būti atliekamas gyvo asmens atpažinimas. Atpažinimas daromas pagal nuotrauką, jeigu parodyti asmens negalima arba kai to reikia liudytojo ar nukentėjusiojo saugumui užtikrinti (BPK 192 str. 6 dalis). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje yra akcentuota, „kad atpažinimas pagal nuotrauką taip pat gali būti daromas siekiant užtikrinti saugumą su teisėsaugos institucijomis bendradarbiauti sutikusiam įtariamajam. Taigi atpažinimas pagal nuotrauką yra atliekamas tik tada, kai egzistuoja objektyvios priežastys, trukdančios parodyti atpažintiną asmenį, arba kai yra būtina užtikrinti proceso dalyvių saugumą. Taip pat pažymėtina, kad nors teismų praktikoje yra pasakyta, jog BPK 192 straipsnio nuostatos suteikia ikiteisminio tyrimo pareigūnui, prokurorui ar

*ikiteisminio tyrimo teisėjui teisę savo nuožiūra spręsti, kada tikslingiausia asmens atpažinimą atlikti pagal jo nuotrauką, tačiau tam, kad šio ikiteisminio tyrimo veiksmo atlikimo metu surinkti duomenys būtų laikomi leistiniais įrodymais, jie turi būti gauti tik teisėtais būdais įstatymų nustatyta tvarka*⁵⁴. Vadinasi, „nors BPK 192 straipsnyje nėra aptarti atvejai, kada laikoma, jog negalima parodyti asmens, tačiau tokia situacija yra galima, kai asmuo yra pasislėpęs, ilgai serga, išvykęs į ilgalaikę komandiruotę ar kelionę, atsisako dalyvauti tyrimo veiksmuose ir pan.“⁵⁵

LAT 2021 metu kovo 18 d. nutartyje baudžiamojoje byloje NR. 2K-34-648/2021 suformuota teisminė praktika, nes konstatuota, kad „*ikiteisminio tyrimo metu asmens parodymas atpažinti pagal nuotrauką atliktas nesilaikant BPK 192 straipsnyje įtvirtintos šio tyrimo veiksmo atlikimo tvarkos, nes nebuvo teisinio pagrindo asmens atpažinimą atlikti nurodytu būdu. Šis pažeidimas nebuvo tik formalus pobūdžio, nes įstatyme nustatyta asmens parodymo atpažinti tvarka buvo pažeista iš esmės. Todėl taip gauti ikiteisminio tyrimo duomenys yra neleistini ir negali būti pripažįstami įrodymu. Taigi, apeliacinės instancijos teismas, vertindamas asmens parodymo atpažinti pagal nuotrauką protokolą kaip įrodymą ir remdamasis juo kaip vienu iš kaltinimą patvirtinančių įrodymų, rėmėsi duomenimis, neatitinkančiais BPK 20 straipsnio 1–4 dalyse nustatytų įrodymams keliamų reikalavimų. Teismų praktikoje toks pažeidimas yra laikomas esminiu baudžiamojo proceso pažeidimu*“⁵⁶. Autorės nuomone, tokia teismo pozicija suformuoja naują parodymo atpažinti praktiką, vadinasi, parodymas atpažinti iš fotonuotraukų yra galimas tik šiais atvejais:

1) kai negalima parodyti asmens, tačiau tokia situacija yra galima, kai asmuo yra: pasislėpęs, ilgai serga, išvykęs į ilgalaikę komandiruotę ar kelionę, atsisako dalyvauti tyrimo veiksmuose ir panašiose situacijose;

2) kai to reikia liudytojo ar nukentėjusiojo asmens saugumui užtikrinti.

Be to reikia pažymėti, kad toks sąrašas, dėl kokių priežasčių parodymas atpažinti gali būti daromas iš fotonuotraukų, yra baigtinis.

BPK kodekso 193 straipsnyje numatyta, kad daiktais ir objektais parodomi atpažinti tarp kitų tos pačios rūšies daiktų ar kitų objektų, kurių turi būti nemažiau kaip trys – todėl logiška išvada, kad daiktų ir objektų atpažinimas iš fotonuotraukų yra negalimas. Tačiau tokių atveju galimas atpažinimas iš kolekcijų ir kartotekų, kuriose gali būti surinktos asmenų, daiktų ir kitų objektų fotonuotraukos. Toks atpažinimas yra numatytas BPK 194 straipsnyje. S. Matulienės

⁵⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-648/2021“, žiūrėta 2021 m. kovo 24 d., <http://www.infolex.lt/tp/1978121>.

⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-648/2021“, *supra note*, 54.

⁵⁶ *Ibid*

nuomone, „*daikto ar kito objekto parodymas atpažinti iš kartotekų ir kolekcijų atliekamas tada, kai reikia atpažinti šios nusikalstamos veikos įrankį arba nurodyti jo ar kito plėšimui tirti reikšmingo objekto rūšinę priklausomybę, o nukentėjusysis ar liudytojas negali to padaryti, pvz., šaunamųjų ginklų atpažinimas pagal fotonuotraukas – kai neaišku pistoletas ar revolveris ir t. t., nešaunamųjų ginklų – peilis ar durtuvas ir t. t., automobilių ar jų gamintojo ženklų kolekcijų rodymas atpažinti – nukentėjusiajam ar liudytojui nurodžius, kad plėšimą įvykdęs asmuo iš nusikalstamos veikos vietos pasitraukė automobiliu, tačiau negalint įvardyti automobilio pavadinimo arba modelio ir pan.*“⁵⁷.

Atpažinimas iš balso. Žmogus gali būti atpažintas iš fizinės išorės, kaip iš visos išvaizdos, taip ir iš atskirų išvaizdos elementų: eisenos, balso ir kalbos, mimikos ir gestikuliacijos. Išanalizavus kriminalistų mokslininkų pateikiamas atpažinimo rekomendacijas, galima teigti, kad atpažinimui iš balso ar kalbos yra skiriama per mažai dėmesio. Asmuo gali būti identifikuojamas tik remiantis individualių požymių visuma, kurie jį charakterizuoja. Atpažinimo iš balso ar kalbos procedūros turi užtikrinti, kad atpažinimas vyks prie tokių pat arba maksimaliai artimų aplinkybių, kurių metu buvo išgirstas, suvoktas bei įsimintas. Tik tokiu atveju galime tikėtis patikimų, objektyvių ir patikimų rezultatų. Kiekvieną kartą sprendami, ar atlikti parodymą atpažinti, tyrėjas turi kelti sau užduotį ne tik atlikti veiksmą, kuris gali būti pripažintas įrodymu teisme, bet veiksmą atlikti taip, kad jis nekeltų abejonių jo rezultatų patikimumu ai objektyvumu. Todėl atliekant parodymą atpažinti iš balso (taip pat ir kitų funkcinių ypatybių) yra svarbus pasiruošimo etapas. Papildomai prie bendrų reikalavimų, tiek procesinių, tiek kriminalistinių, keliamų parodymo atpažinti veiksmo atlikimui, reikalinga išsiaiškinti:

- 1) kokiomis sąlygomis atpažįstantysis matė ir girdėjo (arba tik girdėjo) asmenį, kurį reikia atpažinti;
- 2) koku paros laiku ir kokiomis oro sąlygomis vyko objekto balso ar kalbos suvokimas;
- 3) kokia buvo fonetinė suvokimo aplinka: transporto ar kažkokių prietaisų triukšmas, muzikos skambėjimas, kitų žmonių kalbėjimas ir t.t.;
- 4) kaip ilgai atpažįstantysis girdėjo balsą, kalbėjimą;
- 5) kokia atpažįstančiojo jutimo organų būklė, o ypač klausa, jo atminties požymiai;
- 6) ar gerai jis įsiminė suvoktus kalbos, balso požymius, ar gali juos apibūdinti ir išskirti specifinius požymius;
- 7) ar galės atpažinti asmenį, kurį suvokė ir įsiminė pagal balsą ir kalbą tarp kitų asmenų.

Visas šias aplinkybes būtina išsiaiškinti būtent iki parodymo atpažinti, kaip to ir reikalauja BPK 191 str. 2 dalies taisyklės. Šios užduoties išsprendimui – surinkti maksimaliai pilną

⁵⁷ Matulienė, *supra note*, 2: 620.

informaciją apie asmens, susijusio su tiriamu įvykiu, balso ir kalbos požymius ir juos paskui panaudoti atliekant parodymą atpažinti – būtų tikslinga, vadovaujantis BPK 180 straipsnio nuostatomis, pasitelkti, esant galimybei, fonoskopijos specialistą. Jo dalyvavimas, apklausiant atpažįstantį asmenį leistų maksimaliai surinkti informaciją asmens, turinčio ryšį su tiriamu įvykiu, balso ir kalbos požymius. Kadangi fonoskopijos specialistas turi specialių žinių apie balso pėdsakų susidarymą, kalbos lingvistinius požymius, jis gali padėti ne tik tyrėjui teisingai fiksuoti apklausoje gautą informaciją, bet ir apklausiamam asmeniui teisingai žodžiais išreikšti mintyje esanti balso atvaizdą, aiškiau ir teisingiau pažymėti balso ir kalbos fonoskopinius požymius, o ypač tembrą, intonaciją, emocinę būklę.

Prieš atliekant parodymą atpažinti iš balso ar kalbos, iškyla būtinybė apklausti atpažįstamą asmenį. Tokios apklausos tikslas, gauti duomenų apie šio asmens kalbos ir balso ypatumus bei jo asmenybės ypatybės. Neturėdamas šios informacijos ir asmeniškai jos nesuvokęs, tyrėjas negalės tinkamai pasirengti parodymui atpažinti bei atlikti šį veiksma ir negalės tinkamai įvertinti jo rezultatų. Ši apklausa reikalinga ir dėl to, kad tinkamai būtų parinkti statistai, turintys panašius balso ir kalbos požymius. Parodymą atpažinti iš balso ar kalbos tikslingiausia būtų atlikti iš fonogramų (įrašų), nes:

- 1) šiuolaikinė garso technika gali atgaminti aukštos kokybės įrašus;
- 2) šiuo atveju, galima pateikti atpažinimui optimalų kiekį kalbinės medžiagos, kuri turėtų pakankamai požymių ir būtų atitinkamos trukmės;
- 3) galima atrinkti tinkamus atpažinimui kalbos fragmentus, kurie būtų mažiausiai paveikti tyčinio iškraipymo;
- 4) įrašytas garso įrašas gali būti įrašomas idealiomis sąlygomis, kurios paskui gali atitinkamai modeliuojamos, pavyzdžiui, pridėdamas reikiamas triukšmas, prie kurio buvo įsimintas (vėjo triukšmas, papildomi balsai, transporto priemonių judėjimo triukšmas, muzikos garsai);
- 5) statistų kalba ir balsas gali būti sumodeliuoti, įrašymo technika ir kompiuterinės programos leidžia papildyti kalbą tiek panašiais, tiek skirtingais požymiais: intensyvumo pakeitimas, trukmės, tembro ar stiprumo pakeitimai.

Dažna situacija, ypač sukčiavimo nusikalstamosiose veikose, kai jas tiriant prireikia galimų įtariamųjų balso įrašo pavyzdžių. Todėl rekomenduotina, tokius balso pavyzdžius susirinkti iki tol, kol galimam įtariamajam bus pareikšti įtarimai, ir jis turės teisę atsisakyti duoti lyginamuosius pavyzdžius. Juos galima gauti atliekant liudytojų ar įtariamųjų apklausas ir darant garso įrašus, taip pat atliekant BPK 154 straipsnyje numatytą elektroniniais ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolę.

Įrašų panaudojimas gali išspręsti statistų parinkimo problemą, o įrašų modeliavimas padėti parinkti panašius atpažinimo objektus, kaip to reikalauja baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimai. Tokiu atveju aprodymo atpažinti protokole būtina pažymėti, kaip ir koku būdu buvo gauti atpažinimo objektai, kaip jie buvo sumodeliuoti, koks specialistai dalyvavo paruošiant atpažinimo objektus.

Autorės nuomone, ne mažai nukentėjusių ar liudytojų apklausų, apie nusikaltimą padariusį asmenį, yra nurodoma, kad jie girdėjo ir įsiminė nusikaltėlio balsą. Kadangi balsas yra žmogaus funkcinis požymis (kaip ir laikysena, eisena, gestikuliacija, mimika, kalba, manieras), todėl akivaizdu, kad galima atlikti atpažinimą pagal balsą (kalbą). Balsas (kalba, akcentas, tarties ypatumai, žargono vartojimas) ir balso mechanizmo duomenys (tempas, charakteris, kalbos ypatumai) gali būti atpažinimo objektas. Balsas apibūdinamas nekintančiais požymiais, kurie yra nepriklausomi nuo tariamo žodžio. Šie požymiai yra individualūs ir jais galima charakterizuoti atpažįstamąjį žmogų.

Balsas turi nekintančius požymius ir jo identifikavimas, netgi jį sąmoningai pakeitus, galimas. Todėl galima teigti, kad balso ir kalbos analizė yra subjektyvus metodas, kuris remiasi jį girdėjusio asmens balso ir kalbos ypatumų individualiu suvokimu. Mokslininkų teigimu, atpažįstantysis vadovaujasi keturiomis požymių grupėmis: pagrindiniu balso tonu, tembru, kalbos tempu ir artikuliacijos ypatumais. Yra išskiriama eilė faktorių, kurie gali turėti įtakos atpažinimo pagal balsą patikimumui:

- 1) atpažįstančiojo gebėjimas objektyviai suvoti individualius balso ir kalbos ypatumus;
- 2) suvokto balso ir kalbos trukmė (patikimi identifikacijos rezultatai gali būti gauti, kai kalbos trukmė ne mažesnė nei 10 sekundžių);
- 3) kalbos forma ir turinys;
- 4) galimybė pakeisti balsą;
- 5) situaciniai faktoriai (peršalimo ligos, dantų protezavimas ir pan.);
- 6) kalbančiųjų emocinė būseną (skirtingos emocinės būsenos keičia balso toną, kuris yra vienas iš svarbiausių požymių atliekant atpažinimą iš balso, kuo trumpesnė kalbinė žinutė, tuo labiau emocinė būklė gali ją iškraipyti);
- 7) skirtingos klausymosi sąlygos (triukšmas, iškraipymas, netinkamos patalpos).

Taipogi reikia pažymėti, kad galimybė atpažinti iš balso ir gautų rezultatų patikimumas priklauso ir nuo atpažįstančiojo gebėjimo suvoti žmogaus balso ir kalbos ypatumus, nuo jo klausos ypatumų. Atpažįstančiojo klausos kokybei gali turėti įtakos taip pat daug faktorių: įvairūs klausos ypatumai, klausos defektai, klausos ligų persirgimas ir t.t. Be to svarbu, kiek laiko praėjo nuo to momento, kad atpažįstantysis girdėjo kalbą, ir yra atliekamas atpažinimas. Kalbos ir balso ypatumai taip pat gali keistis dėl to, kad objektas tyčia jį pakeičia.

Asmens atpažinimas iš eisenos. Atpažįstant asmenį jo išorės požymiai ir funkciniai požymiai turi būti vertinami vientisai, jei atpažįstantis juos nurodė apklausoje. Sunku įsivaizduoti tokią situaciją, kad atpažįstantysis, įsiminęs eisenos išskirtinius požymius, negalėtų nurodyti apytikslio ūgio, kūno sudėjimo. Eisenos išskirtinumas – tai ryškiai išreikštas požymis, kuris pasitaiko gana retai. Kuo rečiau šis požymis randamas pas kitus žmones, tuo jis yra daugiau specifinis, todėl ir turintis didelę identifikuojančią reikšmę. Kadangi parodymas atpažinti pagal eiseną reikalauja vietos, kurioje pateikti atpažinti asmenys galėtų judėti, galima šį veiksma atlikti nusikalstamos veikos padarymo vietoje. Tai yra toje vietoje, kurioje atpažįstantysis suvokė būtent reikalingą atpažinti asmenį. Reikia pažymėti, kad tai itin retas parodymas atpažinimas ikiteisminio tyrimo praktikoje.

Patalpų ar vietovės atpažinimas iš fotonuotraukų ir vaizdo įrašų. Kai kurie autoriai dažnai nurodo, kad toks atpažinimas turi abejotiną reikšmę, todėl, kai reikia nustatyti vietą ar vietovę, rekomenduoja geriau atlikti kitus proceso veiksmus: įvykio vietos apžiūrą, eksperimentą, parodymų patikrinimą vietoje ar atlikti asmens apklausą įvykio vietoje. Be abejo, kai kurias atvejais, tuos veiksmus galima atlikti vietoj parodymo atpažinti. Tačiau reikšminga tai, kad objekto tapatumo nustatymas atliekant patalpų ar vietovės parodymą atpažinti, patį objektą įtraukia į šaltinius, kurie gali būti teisme pripažinti įrodymais. Atpažįstantysis yra apklausiamas „*apie patalpų išsidėstymą, dydį, formą, durų ir langų skaičių, formas, sienų, lubų, grindų, šildymo, apšvietimo, baldų ir kitų daiktų, esančių patalpoje, ypatumus. taigi, remdamasis papasakota situacija, pareigūnas, atliekantis ikiteisminio tyrimo veiksmą, turi parinkti kelias panašias patalpas, kurios yra parodomos atpažinti. Gali būti atpažįstama visa vietovė, patalpa ar statinys*“⁵⁸. Būtent atliekant patalpų ar vietovės parodymą atpažinti yra atliekama objekto identifikacija su atmintyje esančiu objekto atvaizdu. O apklausos, parodymų patikrinimo vietoje, eksperimento, įvykio vietos apžiūros metu nėra atliekama objekto identifikacija, nes šie veiksmai turi visai kitus tikslus. Viena iš pagrindinių problemų atliekant patalpų ar vietovės atpažinimą yra ta, kad šie objektai yra nekilnojamo pobūdžio, todėl jų negalime pateikti atpažinti trijų vienarūšių objektų grupėje. Tačiau būtent tokiu atveju tikslinga pateikti objektus atpažinti iš fotonuotraukų. Toks atpažinimas užtikrina objekto tapatumo nustatymo galimybę, yra procesiškai pagrįstas bei paremtas baudžiamajame procese įtvirtinta procedūra.

Lavono atpažinimas. Lavono parodymo atpažinti tikslas nustatyti mirusio asmens tapatybę. Jis dažniausiai atliekamas, kai randamas nežinomas lavonas. Atpažįstančiaisiais tais atvejais būna asmenys, pažinoję mirusį. Savalaikis lavono atpažinimas – asmens tapatybės nustatymas – viena pagrindinių tyrėjo užduočių, kuri nulemia greito tyrimo sėkmę. Tyrėjas, tokiu

⁵⁸ Matulienė, *supra note*, 2: 270.

atveju, atlieka daugelį veiksmy, vienas iš jų – lavono (ar jo dalių) parodymas atpažinti. Šis veiksmas gali būti atliekamas iš karto po įvykio vietos apžiūros. BPK kodekso straipsniai atskirai neregamentuoja lavono atpažinimo tvarkos, vadinasi, jis turi vykti pagal bendrąsias atpažinimo taisykles, išskyrus išimtį numatytą šio kodekso 192 str., 2 dalyje: „*parodymų atpažinti asmenų turi būti nemažiau kaip trys. Ši taisyklė netaikoma lavono atpažinimo atvejais*“⁵⁹. „*Dažniausiai asmenys, galintys atpažinti žuvusįjį, nežinomi, todėl neatpažintas lavonas pirmiausia rodomas visiems, kas, manoma, galėjo apie jį ką nors žinoti, ar to pageidaujantiems. kartais kreipiamasi pagalbos į žiniasklaidą. Toks parodymas atliekamas nesilaikant parodymo atpažinti taisyklių. Šiuo atveju atpažįstantieji prieš parodant lavoną neapklausiami, protokolai nerašomas. apklausa atliekama tik po to, kai kas nors pareiškia, kad lavoną atpažino, tada asmuo, kuris atpažino mirusįjį, išsamiai apklausiamas apie požymius, pagal kuriuos atpažino*“⁶⁰.

Kriminalistikos literatūroje, rekomenduojama lavoną atpažinimui pateikti nuoga, jo kūną ir galūnes uždengus audeklu⁶¹. Jei reikalinga atpažįstamajam parodyti kitas kūno dalis, jos atidengiamos. Atskirų lavono kūno dalių parodymas tyrėjo nustatyta tvarka, turėtų suteikti maksimumą informacijos, tuo pačių pasiekiant galimybę objektyviai patikrinti jos patikimumą⁶². Autorės nuomone, kiekvienu atveju, lavono atpažinimo metu gautos informacijos patikrinimas turi būti susietas su kitais tiriamo įvykio eigoje gautais duomenimis bei toliau turi būti aktyviai renkama informacija, kuri leistų įsitikinti atpažinimo patikimumu. Todėl būtina įvykio vietoje ir tolesniame tyrime atlikti šiuos veiksmus:

- 1) įvykio vietoje fiksuoti lavono išvaizdą ir esančius požymius;
- 2) pasirūpinti, kad lavonas būtų kuo skubiau laikomas tokiomis sąlygomis, kurios leistų maksimaliai užkirsti kelia pomirtinių požymių atsiradimui (perduoti laikyti į šaldytuvus);
- 3) nustatyti asmenis, kurie anksčiau pažinojo mirusį, kad būtų galima atlikti atpažinimą;
- 4) prieš atpažinimą pasirūpinti, kad būtų atliktas vadinamas „lavono tualetas“, kad lavonas būtų kuo panašesnis į gyvą („lavono tualetas“ gali būti atliekamas po lavono apžiūros ir tyrimo įvykio vietoje);
- 5) kai nustatyti anksčiau pažinoję mirusį asmenys, būtina juos apklausti apie požymius, žymes, pagal kurias galės atpažinti: lytis, ūgis, apytikris amžius, kūno sudėjimo ypatumai, galūnės, veidas, galva, jei būtina, rasiniai požymiai. Taip pat reikalinga apklausti ir apie dinaminčius požymius, tokius kaip: požymiai, charakterizuojantys mimiką, gestikuliaciją, laikyseną, eiseną, kalbą, balsą ir individualius įpročius (pavyzdžiui, kaip laikydavo rankas), ar turėjo visus dantis, ar

⁵⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 9: 189.

⁶⁰ Matulienė, *supra note*, 2: 267.

⁶¹ *Ibid*, 268.

⁶² Константин Барышников и Михаил Червяков, „Тактические особенности предъявления трупа для опознания“, *Эпоха науки, Юридические науки*, No. 15 (2018), 7, <https://cyberleninka.ru/article/n/takticheskie-osobnosti-predyavleniya-trupa-dlya-opoznaniya/viewer>.

turėjo kokius nors išsivystymo trūkumus ar skeleto anomalijas, kitus fizinius trūkumus, operacijų žymes, traumas, nudegimus, tatuiruotes. Svarbu išsiaiškinti ar nešiojo akinius, laikrodžius, papuošalus, tai yra apie daiktus, kurie gali būti kartu su lavonu.

Prieš atpažinimą, būtina padėti atpažįstančiajam nugalėti baimės, nevilties jausmus, kurie atsiranda pamačius artimo ar pažįstamo asmens lavoną. Atpažinimą atliekantis pareigūnas prie atpažinimą turėtų papasakoti atpažįstančiajam apie situaciją, kurioje jis atsidurs lavono atpažinimo metu bei paaiškinti, kaip ir kokia tvarka, jam bus pateiktas atpažinimui lavonas ir ko iš jo bus reikalaujama. Atpažinimo eiga ir rezultatai yra fiksuojami lavono parodymo atpažinti protokole. Atpažinimo rezultatas gali būti naudojamas tolesnių versijų kėlimui, juo remiantis gali būti priimami procesiniai sprendimai arba daromos išvados dėl galimos nusikalstamos veikos. Atpažinimo teigiamas rezultatas bus tik tada, jei objektas turi kažkokius konkrečius požymius, kurie jį leidžia išskirti iš kitų tokių objektų ir tuo pagrindu jį identifikuoti. Atpažinimo rezultatą turi patvirtinti kitų tyrimo veiksmų duomenys.

Kaip jau minėta, esant tam tikromis sąlygomis, lavone greitai pasireiškia tam tikri pomirtiniai reiškiniai, kurie žymiai pakeičia lavono išvaizdą. Todėl būtina pasirūpinti, kad nedelsiant, po radimo, būtų fiksuojama lavono išvaizda: lavonas aprašomas, fotografuojamas pagal kriminalistinės fotografijos taisykles, daromas vaizdo įrašas. Ypač greitai keičiasi lavono, kuris buvo rastas vandenyje požymiai. Todėl tokio lavono atpažinimas sukelia įvairių sunkumų. Jis neretai turi įvairių sužalojimų, kurie galėjo atsirasti tiek iki papuolimo į vandenį, tiek jau esant vandenyje nuo atsitrenkimų į akmenis ar kitus objektus, esančius vandenyje. Ištraukus tokį lavoną iš vandens, jo išvaizda keičiasi labai greitai. Greitas ir efektyvus atpažinimas galimas, kai lavonas vandenyje buvo trumpą laiką. Reikia pažymėti, kad ištrauktų iš vandens lavonų daktiloskopavimas dažnai yra negalimas dėl lavono didelio išbrinkimo. Todėl tokio lavono atpažinimui ir identifikavimui didelę reikšmę turi randai, žaizdos, skeleto deformacijos, tatuiruotės. Pastarųjų išsiaiškinimas apklausoje iki atpažinimo gali turėti lemiamą reikšmę atpažįstant nežinomą skenduolį. Nežiūrint to, kad tatuiruotės turi savybę ilgą laiką išsilaikyti ant odos, tačiau taip pat pasiduoda irimui. Todėl tais atvejais, kai tatuiruotės piešinys blogai įžiūrimas, gali padėti fotografavimas naudojant ultravioletinius spindulius, kurie išryškina piešinį. Lavono identifikavimui ypač gali padėti rasti apgamai, randai, jau minėtos tatuiruotės, rūbai, prie lavono rasti asmeniniai daiktai, krūtinės ląstos suliginimas su rentgenogramomis. Plačiai naudojamas odontologinio suliginimo metodas, kurio metu lyginami sveiki ir taisyti dantys, jų gydymo ir protezavimo rezultatai, dantų eilės ypatumai. Vanduo turi poveikį lavonui ir tokio asmens identifikavimas visada yra apsunkinamas.

Jei įvykio vietoje lavonas yra neatpažintas, būtina jį kurį laiką saugoti morge. Nesvarbu ar lavonas buvo atpažintas ar ne, tačiau ir po kurio laiko, palaidojus lavoną, turi būti sudarytos sąlygos jo atpažinimui, todėl tikslinga:

- 1) lavoną nufotografuoti pagal kriminalistikos rekomendacijas (atpažįstamosios nuotraukos),
- 2) aprašyti lavono požymius pagal „žodinio atvaizdo“ metodo rekomendacijas tiek apžiūros įvykio vietoje metu, tiek teismo medicininio tyrimo metu;
- 3) daktiloskopuoti ir paimti lavono DNR;
- 4) aprašyti, nufotografuoti ir išsaugoti lavono rūbus ir daiktus, kurie buvo su juo rasti.

Asmens pakartotinis atpažinimas. Autorės nuomone, pakartotinis parodymas atpažinti neturėtų būti atliekamas, nes veiksmo rezultatą gali nulemti atpažįstančiojo įspūdžiai po pirmojo atpažinimo. Tokią autorės nuomonę pagrindžia ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-719/2019, kurioje konstatuojama, kad *„be to, L.A. nuteistąjį A.J. kaip asmenį, sudavusį jai smūgį, atpažino socialiniame tinkle ir, tik jai pateikus šiuos duomenis ikiteisminio tyrimo pareigūnei, tą patį asmenį pareigūnė vėl parodė atpažinti L.A.. Toks tyrimo veiksmas kelia pagrįstų abejonių savo teisėtumu, o jo metu gauti rezultatai – jų patikimumu“*⁶³.

S. Matulienė teigia, kad *„iš šios taisyklės yra numatytos trys išimtys:*

- 1) *jeigu pirmasis atpažinimas darytas pagal foto, vaizdo ar kitą atvaizdą, be to, nepakankamai kokybišką. tada, suradus patį objektą, jis gali būti parodytas tiesiogiai;*
- 2) *jeigu objektas buvo neatpažintas sąmoningai ir atpažįstantysis apie tai pareiškė, išreikšdamas pasirengimą vėl dalyvauti atpažinime;*
- 3) *jeigu yra aplinkybių, verčiančių abejoti atlikto parodymo atpažinti rezultatais – atpažįstantysis tuo metu dėl psichologinės ar fizinės traumos įtakos negalėjo adekvačiai suvokti to, kas vyko; atpažįstamojo išvaizda neatitiko jo išorės nusikalstamos veikos įvykio momentu (atpažintasis anksčiau buvęs su barzda ją nusiskuto; fotonuotraukoje lavono veido bruožai buvo iškraipyti ir pan.)“*⁶⁴.

Vadinasi, kai kuriais išimtiniais atvejais, pakartotinis parodymas atpažinti galėtų būti atliekamas. Pavyzdžiui, paaiškėjus, kad pirmasis parodymas atpažinti buvo atliekamas esant blogesniai nei įvykio metu apšvietimui, ir todėl asmuo nebuvo atpažintas. Tačiau tokį sprendimą – atlikti pakartotinį atpažinimą – tyrėjas, prokuroras, teisėjas turėtų motyvuoti, o šie motyvai turėtų

⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-719/2019“, žiūrėta 2021 m. kovo 24 d., <http://www.infolex.lt/tp/1707470>.

⁶⁴ Matulienė, *supra note*, 2: 263.

būti užfiksuoti nutarime arba bent jau tyrėjo tarnybiniame pranešime, kai pastarasis atlieka atpažinimą.

Gyvūnų atpažinimas. BPK 193 straipsnyje teigiama, kad kiti objektai parodomis atpažinti tarp kitų tos rūšies objektų, kurių turi būti ne mažiau kaip trys. Vadinasi ir atpažįstant gyvūnus, paukščius, jų turi būti pateikiama atpažinti ne mažiau kaip trys. S. Matulienės teigimu, „gyvūnas parodomas atpažinti ne mažiau kaip trijų vienarūšių, tos pačios veislės, lyties, panašaus amžiaus ir išvaizdos gyvūnų grupėje. Gyvūno lavonas, kaip ir žmogaus, parodomas vienas, o jei gyvūnas yra retos veislės, jis parodomas atpažinti kaip unikalus daiktas. Siekiant padidinti parodymo atpažinti veiksmo patikimumą, gyvūno savininkui, aišku, jeigu jis nėra atpažįstantysis, galėtų būti suteikiama teisė išrinkti savo gyvūnui vietą tarp kitų parodomų atpažinti gyvūnų“⁶⁵.

Todėl kyla klausimas, iš kur gauti atitinkamus objektus atpažinimui. Ar galima šiuo atveju taikyti įstatymo numatytą išimtį, kad ši taisyklė netaikoma unikaliems objektams?

Tokiu atveju, autorės nuomone, galėtų būti proceso įstatyme numatyta išimtis, kad atpažįstant gyvūnus, būtų pateikiamas vienas objektas, bet atpažinime dalyvautų atitinkamas specialistas, kuris nurodytų atitinkamus gyvūno požymius, aprašys reakcijas ar nurodys pateikto atpažinti gyvūno požymius, kurie nesutampa su atpažįstančiojo nurodytais.

Vaizdo įrašymas atliekant parodymą atpažinti. Atliekant parodymą atpažinti kartais tikslingą naudoti vaizdo įrašymą. Toks vaizdo fiksavimas tikslingiausias atliekant asmens atpažinimus, kadangi būtina fiksuoti tiek atpažįstančiojo, tiek atpažinto asmens emocines reakcijas. Pavyzdžiui, praktikoje pasitaiko atvejų, kai tiriant lytinius nusikaltimus ir atliekant asmens parodymo atpažinti veiksma, nukentėjusioji atpažinusį nusikaltimą padariusį asmenį apalpo arba elgėsi taip, kad nelieka jokių abejonių dėl nukentėjusios parodymų objektyvumo ir nuoširdumo. Parodymo atpažinti protokole aprašius atpažinimo reakcijas nebūtų pasiektas veiksmo pilnumo vaizdas. Tačiau tas emocijas perduotų padarytas vaizdo įrašas. Vaizdo įrašas ne tik leidžia fiksuoti parodymo atpažinti eigą, išsaugoti nustatytas aplinkybes, užtikrinti jų perdavimą bei tolesnį analizavimą bei vertinimą ir ne tik iš veiksmo materializavimo pusės, bet leidžia perteikti šio veiksmo psichologinę pusę⁶⁶. Kartais atliekant parodymą atpažinti, emocinės atpažįstančiojo reakcijos gali parodyti, kad atpažinęs asmenį, teigia, kad tai ne tas asmuo, bijodamas sulaukti susidorojimo ateityje, o kitais atvejais gali parodyti, kad atpažįstantysis specialiai nori apkalbėti ne kaltą asmenį. Visos šios aplinkybės gerai matytųsi vaizdo įrašė ir labai gerai papildytų atpažinimo protokolą. Kartais net tylėjimas, atliekant parodymą atpažinti gali daug reikšti, jai jis papildytas vaizdiniu suvokimu, kuris fiksuotas vaizdo įrašė. Kitą vertus, vaizdo įrašas pašalina atpažintojo ar jo gynybos galimybę reikalauti pripažinti atpažinimą negaliojančiu ar

⁶⁵ Matulienė, *supra note*, 2: 271.

⁶⁶ Кузнецов, *supra note*, 45: 101.

nepatikimu, nes buvo pažeistos atpažinimo procedūroms ir šiam veiksmui keliami reikalavimai. Todėl vaizdo įrašė turėtų būti fiksuojama:

- 1) teisių išaiškinimo faktas;
- 2) atpažinimo tikslų ir eigos paaiškinimas;
- 3) atpažįstančiojo teigimas, kad iki parodymo atpažinti, jis su atpažįstamuoju neturėjo jokių kontaktų (nebuvo susitikęs, nekalbėjo telefonu);
- 4) kad veiksmė dalyvauja nemažiau kaip trys asmenys (objektai) ir jų panašumai (daiktai, objektai yra būtent tos rūšies);
- 5) siūlymas atpažintinam asmeniui užimti vietą, bet kurią tarp parodomų asmenų;
- 6) atpažinimo faktas – atpažįstančiojo parodymas į vieną iš atpažįstamųjų asmenų arba daiktą ar objektą, o tai pat jo parodymai pagal kokias žymes ar ypatybes jis tą objektą pažino arba kuo skiriasi jo parodymuose minėtas asmuo, daiktas ar kitas objektas nuo parodytųjų atpažinti. Darant vaizdo įrašą reikia fiksuoti atpažįstančiojo mimiką ir emocijas, kurias sukelia atpažintinas asmuo.

Autorės nuomone, vaizdo įrašo darymas parodymo atpažinti metu yra sudėtingas procesas, reikalaujantis kruopštaus pasirengimo siekiant konkretaus tikslo. Parodymo atpažinti metu, kai daromas vaizdo įrašas, būtina numatyti filmavimo vietas, tinkamai parinkti atpažinimo objektų vietą patalpoje, operatorius turi žinoti parodymo atpažinti eigą ir pagrindines taisykles, tyrėjo suformuotas užduotis ir tikslus (kada ir kaip fiksuoti, ką būtina užfiksuoti, kuriuo momentu fiksuoti veiksmo dalyvių emocijas ir veiksmus ir t.t.). Nepakankamai gerai pasiruošus parodymo atpažinti fiksavimui vaizdo įrašu, galima nepasiekti užsibrėžtų uždavinių, o nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali būti neatpažintas. Taip pat svarbu suprasti, kad vaizdo įrašą galės vėliau peržiūrėti ir vertinti prokuroras, palaikantis kaltinimą teisme, taip pat teismas, nes šis vaizdo įrašas yra parodymo atpažinti protokolo dalis, kuriame yra visa informacija apie eigą ir atpažinimo rezultatus.

Parodymas atpažinti teismų praktikoje vertinamas kaip įrodymas jei jo metu yra atpažįstamas asmuo, daiktas ar kitas objektas. Kita vertus, neatpažinimo atveju, toks veiksmas gali tiek pat nusverti, konstatuojant nekaltumo faktą.

Parodymas atpažinti iš vaizdo įrašų. Vis daugiau vaizdo įrašų yra paimama iš įvykio vietų, todėl dažnai būtinumą atlikti atpažinimą iš vaizdo įrašų atsiranda tada, kai reikia atpažįstamą asmenį pateikti judėjime, sudaryti tokias sąlygas, kuriose jis buvo stebimas, tačiau tai padaryti iš gyvo asmens negalima (įtariamasis pasislėpė, serga, išvyko į ilgalaikę komandiruotę ar kelionę, atsisako dalyvauti tyrimo veiksmuose ir pan.). Tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad pateikiant atpažinti iš vaizdo įrašo, negalioja BPK numatyti atvejai, kai galimas atpažinimas iš

fotonuotraukų: jeigu asmens parodyti negalima dėl kažkokių priežasčių ir kai reikia liudytojo ar nukentėjusiojo asmens saugumui užtikrinti.

BPK 192 straipsnio 7 dalyje numatyta, kad asmens parodymas atpažinti gali būti daromas „iš vaizdo įrašo, padaryto laikantis šio straipsnio 1 ir 2 dalyje nustatytų taisyklių“⁶⁷, tai yra įrašui keliami tik tokie reikalavimai:

1) atpažintinas asmuo vaizdo įrašė parodomas su kitais tos pačios lyties asmenimis, pagal išorę kuo panašesniais atpažintina;

2) parodomų atpažinti asmenų turi būti ne mažiau trijų.

Būtent vaizdo įrašai leidžia užfiksuoti asmens dinaminis išorės požymius. Be bendrų apklausos taktinių taisyklių, atliekant atpažinimą iš vaizdo įrašų, būtina taip pat išsiaiškinti:

1) ar gali apklausiamas asmuo atpažinti asmenį pagal išorės požymius iš vaizdo įrašų;

2) pagal kokius konkrečius požymius gali atpažinti iš vaizdo įrašų: pagal ūgį, kūno sudėjimą, amžių, eiseną, gestikuliaciją, laikyseną, galvos formą, bendrą veido konfigūraciją, plaukus, akis, nosį ir kt.;

Šiuos klausimus tyrėjas turi išsiaiškinti kompetentingai, pilnai ir adekvačiai aprašant asmens, kurį anksčiau stebėjo apklausiamasis, išorės požymius. Pagrindinės žmogaus išorinių požymių aprašymo taisyklės: nuo viršaus į apačią, nuo bendro prie konkretaus. Tyrėjas turi padėti apklausiamajam asmeniui prisiminti atvaizdą, esantį jo mintyse, todėl tikslinga naudoti informacinę literatūrą (pavyzdžiui, žmogaus kūno atlasus), o taip pat specialius kriminalistinius žinytus, kuriuose yra apibūdinti žmogaus išorės tipai ir elementai, daiktų ir objektų dalių pavadinimai. Reikia pasistengti išskirti anksčiau stebėto asmens kompleksą išorės požymių, kurie buvo užfiksuoti apklausiamo asmens atmintyje, nes yra sutinkamos realios situacijos, kai asmuo buvo atpažintas pagal vieną požymį, kuris paskui paaiškėjo, kad gali būti pas daugelį. Jeigu apklausiamasis nurodo, kad negali nurodyti požymių, pagal kuriuos galima nustatyti asmens ar objekto tapatybę, tai dar nereiškia, kad negalimo daryti parodymo atpažinti. Pasiruošimo stadijoje būtina išnagrinėti vaizdo įrašą, kuris bus pateiktas atpažinti, o taip pat parinkti kitus vaizdo įrašus, kuriuose būtų asmenis pagal išorę kuo panašesni į atpažįstamąjį. Tyrėjui reikia gauti informaciją apie vaizdo įrašo kokybę, kontrastą, ryškumą, apšvietimo tipą ir charakterį, filmavimo atstumą, filmavimo kameros techninius duomenis. Atpažinimą atliksiančiam asmeniui būtina paaiškinti, kad vaizdo įrašė gali būti iškraipomi asmens išorės bruožai (pavyzdžiui dėl apšvietimo dalis bruožų gali būti nepastebimi, asmens ūgis gali atrodyti mažesnis, jei šalia yra aukšti objektai, o objekto ilgio ir pločio parametrai būti ištempti). Taip pat būtina išsiaiškinti, ar vaizdo įrašas yra originalus ar kopija, nes tai pagrįs atsiradusį vaizdo neryškumą bei paaiškins, kai kurios

⁶⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, supra note, 9: 189.

informacijos apie asmens išorės požymius praradimą tame vaizdo įrašė. Paprastai atpažinimui pateikiamas ta vaizdo įrašo dalis, kurioje mažiausiai yra iškreipimų ir ištempimų bei daugiausiai ir aiškiausiai užfiksuoti asmens išorės požymiai ir žymės. Kadangi tokio atpažinimo metu galioja bendrosios parodymo atpažinti taisyklės numatytos BPK 191-195 straipsniuose, būtina paruošti vieną vaizdo įrašą, kuriame užfiksuoti objektai kuo panašesni į atpažintiną. Šiuo atveju reikia atkreipti dėmesį, kad pateikiami atpažinimui asmenys būtų panašūs ūgiu, kūno sudėjimu, amžiumi, plaukų spalva ir ilgiu ir pan. Gali kilti problemų paruošiant vaizdo įrašą pateikiant atpažinti iš dinaminių išorės požymių, kurie taip pat turėtų būti kiek galima panašesni. Panaudojant atpažinimui įrašą, apklausos protokole būtina fiksuoti parodomų asmenų vardus, pavardes, gimimo metus, ūgį, kūno sudėjimą, gyvenamąją vietą, drabužius. Vienu iš svarbių klausimų, ruošiantis atlikti parodymą atpažinti, yra atpažinimo vietos, kur veiksmą atlikti, ir atpažinimo sąlygų parinkimas. Čia reikia vadovautis algoritmu, kuriuo remiantis optimalus parodymo atpažinti rezultatas gaunamas veiksmą atliekant tiriamo įvykio vietoje, esant sąlygoms, maksimaliai atitinkančiomis tomis, kurios buvo tuo metu, kai atpažįstantysis matė, suvokė ir įsiminė tiriamo įvykio informaciją. Suvokimo distancijos, trukmės, orų sąlygų nustatymas turi remtis pirmine informacija, prie kurio įvykio suvokimas. Geriausia sąlygų rekonstrukcija galima ten kur vyko tiriamas įvykis. Be abejo atpažinimas gali būti vykdomas ir patalpose, kuriose apšvietimas bus artimas tam, kuris buvo, kai atpažįstantysis pirmą kartą suvokė asmenį, jam pateikta atpažinti. Kad sukurti vaizdo įrašą, kuriame būtų tinkami objektai, atitinkantis panašumo sąlygas, į apklausą tikslinga kviesti specialistą, turintį žinių, kaip kurti vaizdo įrašus. Ir tokių įrašų sukūrimą pavesti būtent apklausoje dalyvavusiam specialistui, kuriam iš apklausos yra žinomi asmens išorės požymiai, kurie turi būti eksperimentiniuose vaizdo įrašuose (kurie sukurti konkrečiam parodymui atpažinti vykdyti). Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad atpažinimas negali būti pripažintas pagrįstu, jeigu atpažįstantysis nurodė tokius asmens išorės požymius, kurie pagal savo neapibrėžtumą negali būti panaudoti asmens tapatybės nustatymui arba yra prieštaraujantys anksčiau duotiems atpažįstančiojo parodymams. Įvertinant, kad asmens atpažinimas pagal jo dinامينius požymius yra sudėtingas ir turi anksčiau paminėtą specifiką, ir tuo labiau, jei toks atpažinimas vyksta naudojant vaizdo įrašus, reikalinga atpažinimo eigą ir rezultatus taipogi fiksuoti vaizdo įrašu. Taip pat atpažinimo protokole reikėtų užfiksuoti: vaizdo leistuvo duomenis, vaizdo įrašo formatą, aprašyti vaizdo fragmentą bei įrašo laiką, kuriuo metu buvo atpažintas asmuo.

Taigi, autorės nuomone, prieš atliekant parodymą atpažinti, būtina atlikti naują atpažįstančiojo apklausą, nes pirminėse apklausose (kurios iš esmės turi kitą paskirtį – nustatyti nusikalstamos veikos požymius, surasti nusikaltėlių „karštais pėdsakais“, sudaryti fotorobotą) dažnai būna per mažai dėmesio skiriama galimo nusikaltėlio žodiniam aprašymui. Todėl išsami apklausa apie asmens išvaizdos požymius yra būtinai reikalinga prie parodymo atpažinti atlikimą.

Be to, atpažinimas negali būti pripažintas pagrįstu, jeigu atpažįstantysis nurodė tokius asmens išorės požymius, kurie pagal savo neapibrėžtumą negali būti panaudoti asmens tapatybės nustatymui arba yra prieštaraujantys anksčiau duotiems atpažįstančiojo parodymams.

Autorės nuomone, apklausos metu būtina užfiksuoti prie kokių aplinkybių apklausiamasis stebėjo ir suvokė objektą, nes šių aplinkybių žinojimas yra labai svarbus tikrinant parodymo atpažinti rezultato išsamumą bei patikimumą:

- kada ir kokiomis sąlygomis objektas buvo matomas (apšvietimas, atstumas iki objekto, stebėjimo laikas, akinių naudojimas ir kt.);

- ar objektą matė iki tiriamo įvykio, ar po jo, kokiomis aplinkybėmis visą tai vyko, ar neturi jutimo organų defektų, fizinių trūkumų, neserga psichikos ligomis, neturi psichologinių sutrikimų, galinčių įtakoti objekto suvokimo išsamumą ir kokybę;

- ar gali išsamiai aprašyti objekto požymius ir kitas savybes, kurios galėtų padėti atpažinti objektą;

- būtina išsiaiškinti, ar apklausiamas sugebės iš naujo identifikuoti atpažinimo objektą, kai jis jam bus parodytas;

- kokiais dar procesiniais veiksmais galima patvirtinti atpažįstamojo parodymus.

Kad pilniau ir tiksliau atgaminti suvoktus ir atmintyje likusius faktus, reikia leisti apklausiamam asmeniui laisvai papasakoti (laisvas pasakojimas), leisti parodyti ypatingus požymius paveikslėliuose ar atlasuose, tuo pačiu vengiant psichologinio spaudimo ir poveikio, kurie gali nevalingai iškraipyti apklausiamo užfiksuotus duomenis

Kai įtariamasis dar nėra nustatytas, parodymo atpažinti rezultatai tampa vienu iš pagrindinių duomenų, leidžiančių atpažinti asmenį pripažinti įtariamuoju. Todėl, autorės nuomone, prieš atliekant parodymą atpažinti, būtina atlikti naują atpažįstančiojo apklausą, nes pirminėse apklausose (kurios iš esmės turi kitą paskirtį – nustatyti nusikalstamos veikos požymius, surasti nusikaltėlių „karštais pėdsakais“, sudaryti fotorobotą) dažnai būna per mažai dėmesio skiriama galimo nusikaltėlio žodiniam aprašymui.

Autorės nuomone, tokia teismo pozicija suformuoja naują parodymo atpažinti praktiką, vadinasi, parodymas atpažinti iš fonuotruaškų yra galimas tik šiais atvejais:

- 1) kai negalima parodyti asmens, o tačiau tokia situacija yra galima, kai asmuo yra: pasislėpęs, ilgai serga, išvykęs į ilgalaikę komandiruotę ar kelionę, atsisako dalyvauti tyrimo veiksmuose ir panašiose situacijose;

- 2) kai to reikia liudytojo ar nukentėjusiojo asmens saugumui užtikrinti.

Autorės nuomone, kad toks sąrašas, dėl kokių priežasčių parodymas atpažinti gali būti daromas iš fonuotruaškų, yra baigtinis.

3. PARODYMO ATPAŽINTI METU GAUTŲ DUOMENŲ VERTINIMAS IKITEISMINIAME TYRIME

„Kartais liudytojų parodymai yra vienintelė grandis, siejanti asmenį, kaltinama nusikaltimo padarymu, su pačia nusikalstama veika. Todėl tokių liudytojų parodymai tampa ne tik svarbiausiais įrodymais teismui priimant nuosprendį, bet ir jų vertinimas turi būti vykdomas ypač atsargiai, kadangi klaidos kaina tokiu atveju reiškia nekaltą asmens nuteisimą“⁶⁸.

Siekiant įvertinti teorinių žinių, susijusių su parodymo atpažinti atlikimu Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Pakruojo rajono policijos komisariato pareigūnų praktikoje, laipsnį bei tokių žinių panaudojimą, buvo atliktas tyrimas. Empirinė medžiaga buvo surinkta naudojant struktūrinį klausimyną, anketos metodo tyrimo imtį sudarė 7 tyrėjai ir 50 ikiteisminių tyrimų medžiagose atlikti 139 parodymo atpažinti protokolai (iš jų – 137 asmens parodymo atpažinti protokolai) bei 133 policijos pareigūnų atliktų atpažįstančiųjų apklausos protokolai (tyrimo rezultatai pateikti prieduose Nr.7, 10). Tyrimas parodė, kad bylą nagrinėjantis pareigūnas dažniausiai nustato išorinius asmens požymius: tik 41,7% tirtų atveju apklausos metu buvo išsiaiškintas išsamus asmens, susijusio su tiriamu, įvykių, aprašymas. Tirtose apklausose, aiškinantis asmens požymius, dažniausiai buvo aprašomas asmens ūgis (42,4%), asmens rūbai (28%). Tyrimo išvados patvirtina, kad dirbantys policijos pareigūnai asmens atpažinimui visada naudojo tik išorinius požymius (82,7 % tirtų parodymų atpažinti metu), ir nė karto funkcinį ir dinaminį savybių. Apklausos metu 19,4% atvejų apklausiamas nurodė, kad asmens atpažinti negali, 17,3 % atvejų nurodė, kad atpažinti jį gali, tačiau nenurodė pagal kokius požymius. Reikia pastebėti, kad šiais atvejais, vis tiek buvo atliekamas parodymas atpažinti, tačiau visais atvejais atpažinimo rezultatas buvo neigiamas, tai yra objektas nebuvo atpažintas. Policijos pareigūnai, tirtais atvejais, nė karto nenaudojo jokių pagalbinių priemonių (žmogaus kūno atlaso, kriminalistikos žinyno), kurios galėjo padėti apibūdinti asmenį, išsiaiškinti jo išskirtinius požymius: Nei vienoje apklausoje nebuvo duomenų, kad apklausą atliekantis tyrėjas fiksuotų funkcinės ir dinaminės asmens savybes. Autorės nuomone, šių požymių nustatymas pirmiausia priklauso nuo konkretaus atvejo ir asmens požymių pobūdžio. Šiuo atžvilgiu svarbi ankstesnė atpažįstančiojo apklausa, atliekama iki parodymo atpažinti. Sprendimas, ar parodymo atpažinti metu atpažinimą atlikti tik pagal išorines savybes, ar įtraukti funkcinės ir dinaminės savybes (jei jos jau buvo nustatytos), visiškai priklauso nuo asmens požymių aprašymo kokybės, taip pat nuo policijos pareigūno žinių ir patirties. Tyrimas parodė, kad apklausos metu prieš atpažinimą dauguma policijos pareigūnų, (89,9 proc.) nustatė nuo vienos iki kelių specifinių suvokimo sąlygų.

⁶⁸ Bilius, *supra note*, 4: 151.

Tačiau šie tyrėjai išsiaiškina tik kai kurias suvokimo sąlygas: suvokimo atstumą – 10 procentų atvejų, apšvietimą ir matomumą – tik 1 procentų atvejų, atpažįstančiojo regėjimą – 5 % atvejų, suvokimo trukmę – 2,8 % atvejų, dienos laiką – 69,8 % atvejų, stebėtojo apsvaigimą – 15,1 % tirtų atvejų. Pareigūnai, atlikdami apklausas, visiškai nekreipė dėmesio į tokias suvokimo sąlygas: atpažįstančiojo patirtą stresą, orų poveikį, stebėtojo sveikatos būklę, jo klausą, stebėjimo trukdžius, gebėjimą atpažinti. Įdomi išvada, kad net 10,1% respondentų visiškai nekreipia dėmesio į konkrečias suvokimo sąlygas. Ir, autorės manymu, tai buvo pagrindinė klaida, lėmusi tokį didelį neigiamų (kai asmens identifikavimas nepavyko) parodymų atpažinti procentą.

Pavyzdžiui, vien tik didelis atstumas tarp stebėtojo ir nusikaltėlio, gali sumažinti atpažinimo tikslumą. Tačiau, koks maksimalus atstumas, kuriam esant vis dar galima atlikti patikimą stebėjimą? Grupės mokslininkų atliktas tyrimas parodė, kad, *„esant 40 metrų atstumui, teigiamų atpažinimų buvo 50 % mažiau, nei esant 5 atstumui, o atstumą didinant iki 100 metrų teisingų atpažinimo liko tik 0,5 procento. Pavyzdžiui, vaikai (6-11 metų) ir pagyvenę žmonės (45-77 metų) geriausia įsimena esant mažesniems atstumams nei vyresni vaikai (12-17 metų) bei jauni žmonės (11-44 metų amžiaus). Įsitikinimo lygis atpažinimo rezultatu mažėja, kai didėja atstumas, o pats geriausias patikimas rezultatas buvo nustatytas iki 40 metro atstumo“*⁶⁹. Todėl mokslininkai padarė išvadą, kad *„amžius ir atstumas iki objekto turi atitinkamą įtaką liudytojų įsiminimo tikslumui ir kad yra atstumo ribos, kurias pasiekus, liudytojas nebegali patikimai suvokti atpažintino asmens savybių, tai reiškia ir nebegali identifikuoti įtariamojo“*⁷⁰.

Analizuojant parodymų atpažinti protokoluose pateikta informaciją, nustatyta, kad iš 139 analizuotų veiksnių buvo atlikti 137 atpažinimai asmens tapatybei nustatyti ir visais šiais atvejais atpažinimai buvo atliekami iš fotonuotraukos. Tik 37,5 procentais atvejų nustatyta, kad asmuo buvo atpažintas, 7,9 procentais atvejų – pateiktas atpažinimui asmuo buvo panašus, o 54,6 procentais atvejų – gautas neigiamas parodymo atpažinti rezultatas – atpažįstantysis nurodė, kad neatpažįsta nei vieno asmens, apie kurį anksčiau davė parodymus.

Autorės nuomone, anketos pildymo metu respondentai iki galo nesuvokė, kas tiksliai laikoma terminu „suvokimo sąlygos“, tos pačios tendencijos nustatytos atliekant parodymo atpažinti protokolų bei prieš šį veiksnių atliktų apklausų tyrimų duomenų analizę. Apklausos metu nebuvo negalima atsisakyti suvokimo sąlygų, nes jos yra svarbios vertinant atpažinimo efektyvumą ir rezultatų patikimumą.

Tokios pat nuomonės yra R. Jurka ir R. Žibaitė-Neliubšienė, teigdami kad *„įrodymų patikimumo įvertinimas formuoja įsitikinimą, kad juo galima neabejoti, kadangi be priekaištų yra*

⁶⁹ Thomas J. Nyman ir kt., „The distance threshold of reliable eyewitness identification“, *Law and Human Behavior* 43, No. 6 (2019): 526, <https://doi.org/10.1037/lhb0000342>.

⁷⁰ *Ibid*, 527.

*ne tik jų forma (leistinumas), bet ir turinys, t. y. jie teisingai atspindi objektyvią tikrovę. Patikimumo įvertinimo tikslas - nustatyti, kaip tiksliai faktiniai duomenys atspindi objektyvią tikrovę. Todėl patikimais pripažįstami tik tokie įrodymai, kurie atitinka praeityje buvusias, atsitikusias aplinkybes*⁷¹. Todėl autorės atliktas tyrimas tik patvirtino, kodėl policijos pareigūnai dažniausiai teikdami pirmenybę išoriniams požymiams, ignoruodami funkcines ir dinamines atpažintino objekto savybes bei nesiaiškindami konkretaus objekto suvokimo sąlygų, negavo patikimų gautų rezultatų.

Autorės nuomone, atsižvelgiant į atskirų atpažįstamų asmenų charakterių ir savybių naudojimą ir į tai, kad policijos tyrėjai neįvertina atpažinimo galimybės pagal asmens funkcines ir dinamines savybes, ikiteisminiuose tyrimuose yra prarandami duomenys, kurie teisme gali būti pripažinti įrodymais. Iš asmeninės autorės ikiteisminio tyrimo praktikos, galima teigti, kad požiūris į išorinių požymių, funkcinių ir dinaminių savybių naudojimą, siekiant atpažinti asmenį iš esmės nesikeičia. Dauguma respondentų vis dar pirmiausia naudoja išorinius atpažintino asmens požymius. Šią išvadą patvirtina išnagrinėti apklausų ir parodymų atpažinti protokolai.

Tyrimas taip pat atskleidė, kad atpažįstančiojo apklausos kokybė priklauso nuo to, ar policijos pareigūnas ketina įgyvendinti atpažinimą „natūra“, ar iš fotografijų. BPK 192 str. 6 dalis numato atvejus, kada atpažinimas gali būti atliekamas iš fotografijų, tačiau policijos pareigūnai tokį veiksma renka dėl paprastesnės jo atlikimo procedūros (100% atliktų asmens parodymų atpažinti). Reikia pridurti, kad policijos pareigūnai, vykdydami šią procedūrą, praranda tam tikrą galimybę tirti ir patikrinti tiriamojo funkcines ir dinamines savybes, o išorinės savybės nagrinėjamos tik veido atvaizdavimo nuotraukoje kontekste. Šie trūkumai, tikėtina, galiausiai atsispindėjo parodymo atpažinti rezultatuose: tik 37,5 % atpažinimų objektas buvo tapatus.

Autorės atlikto tyrimo metu nustatyta, kad policijos atliekamuose tyrimuose vyrauja atpažinimas iš fotonuotraukų, nes tokio tipo atpažinimas yra lengvesnis ir greitesnis savo procedūromis. Kokybiška apklausa prieš atpažinimą – viena svarbiausių sąlygų, siekiant patikimų rezultatų, tačiau policijos pareigūnai daugiausia dėmesio skiria tik asmens išorinių požymių aprašymui. Apklausoje apie atpažintiną asmenį beveik niekada nėra išsiaiškinamos funkcinės ir dinaminės atpažintino asmens savybės, atpažintino objekto suvokimo sąlygos, ir tai, matyt sąlygoja, kad policijos darbuotojai turi per mažai žinių apie jas ir net nepripažįsta tokio pobūdžio asmens charakteristikų bei neturi pakankamų žinių apie objekto suvokimo sąlygas. Policijos pareigūnas, atlikdamas apklausą prieš atpažinimą, turėtų nustatyti visas galimas suvokimo sąlygas, nes jos yra svarbios vertinant atpažinimo veiksmingumą bei rezultatų patikimumą. Be to,

⁷¹ Jurka ir Žibaitė-Neliubšienė, *supra note*, 31: 189.

reikšminga ir tai, kad skirtingomis suvokimo sąlygomis tariamo asmens požymiai gali vizualiai kisti, todėl atpažintinas asmuo gali būti neidentifikuotas.

Autorė išanalizavusi ikiteisminio tyrimo praktiką, apie parodymo atpažinti atlikimą, Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Pakruojo rajono policijos komisariate, padarė išvadą, kad dažniausiai pavyksta atpažinti asmenį pagal šiuos išorės požymius:

1) ūgio, kūno sudėjimo, amžiaus;

2) anatominių požymių: galvos formos, bendros veido konstrukcijos, plaukų ilgio ir tankumo, akių kontūro, antakių padėties, nosies nugarėlės ilgio, smakro aukščio ir pločio, ausų dydžio, ypatingų požymių (apgamai, randai);

Anketavimo rezultatai taip pat parodė, kad tais atvejais, kai atpažįstantysis neatpažino pateikto jam asmens, buvo susiję su tuo, kad pastarasis blogai įsiminė žmogaus veido bruožus (asmens išvaizdos bruožus), įtariamasis dėvėjo jo bruožus maskuojančias priemones (kepurę, striuke su kapišonu, tamsią veido kaukę), asmens stebėjimas ir suvokimas vyko tamsiu paros metu.

„Tik tobulame pasaulyje liudytojai visada teisingai atpažins kaltąjį įtariamąjį ir niekada neatpažins nekaltąjo“⁷². Tačiau atliktas tyrimas liudija, kad yra padaroma daug klaidų, kurios ne tik gali atvesti nekaltą asmenį į kaltinamųjų suolą, bet sąlygoja ir tai, kad ikiteisminio tyrimo metu prarandami svarbūs duomenys, galintys teisme tapti įrodymais. Natūraliai kyla klausimas, ką galima padaryti, kad padidinti tikimybę, kad subjektas tikslai atpažintų, jam pateiktą objektą, ar kiekvienas veiksnyis ir kiek skirtingai gali paveikti atpažinimą?

Apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus, darytina išvada, kad dažniausiai į klausimą, pagal kokius požymius liudytojas ar nukentėjęsysis atpažino pateiktą asmenį, nurodoma: pagal bendrus veido bruožus, pagal akių spalvą be jų dydį. Todėl, autorės nuomone, parodymą atpažinti atliekantis pareigūnas turi išsiaiškinti tiksliau, kokius požymius turėjo galvoje atpažįstantysis.

Pavyzdžiui, JAV teisinę sistemą sukrėtė padarytos klaidos parodymo atpažinti metu: nuo 1989 metų peržiūrėjus įsiteisėjusios nuosprendžius bei atlikus DNR tyrimus, buvo panaikinti 349 nuosprendžiai, kurių 70 procentų buvo priimti dėl neteisingai atlikto atpažinimo ir, klaidos padarytos būtent parodymo atpažinti metu, suvaidino svarbų vaidmenį nuteisiant nekaltuosius⁷³. Niekas neabejoja, kad didžioji dalis šių atpažinimų buvo atlikti sąžiningai, tačiau kažkodėl liudytojai klaidingai manė, kad atpažintas asmuo buvo padaręs nusikalstamą veiką. Tokių išvadų vienintelis paaiškinimas: „atpažinimo ir tapatybės nustatymo procedūros buvo sukurtos pačios baudžiamosios justicijos sistemos, tačiau be mokslininkų konsultacijų ir nepatvirtintos moksliniais

⁷² Shannon M. Andersen ir kt., „Individual Differences Predict Eyewitness Identification Performance“, *Personality and Individual Differences* 60 (2014): 36, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.12.011>.

⁷³ John T. Wixted ir Gary L. Wells, „The Relationship Between Eyewitness Confidence and Identification Accuracy: A New Synthesis“, *Psychological Science in the Public Interest* 18, No. 1 (2017): 10, <https://doi.org/10.1177/1529100616686966>.

*bandymais*⁷⁴. Todėl vertinant šiuo metu BPK įtvirtintas parodymo atpažinti procedūras ir jų pagrįstumą, kartais atrodo, kad daugelis jų sudarytos taip, kad iš anksto sudaro prielaidas klaidų atsiradimui. Lietuvoje iki šiol naudojama parodymo atpažinti iš fotonuotraukų procedūra, kai atpažįstančiajam pateikiamos keturios fotonuotraukos, tarp kurių viena yra įtariamojo. Manoma, kad tokia procedūra yra pakankamai apsauganti nuo neteisingo atpažinimo, tačiau atpažįstantysis gali ir, nebūdamas visiškai tikras ir įsitikinęs, nurodyti asmens fotonuotrauką to asmens, kuris, būtent tyrėjo manymu, yra padaręs nusikalstamą veiką. Ir tyrėjui patvirtinus tokį atpažinimą, liudytojas jau bus tikrai įsitikinęs savo atpažinimu. Be to, nereikia atmesti ir tyčinės tyrėjo galimos įtakos, kai reikia patvinti jo nustatyto įtariamojo tapatybę, jis gali daryti įtaką atpažįstančiajam: parodyti tikėtino įtariamojo fotonuotrauką, savo pasisakymais nusverti atpažįstančiojo įsitikinimą. Visais šiais atvejais atpažįstantysis bus užtikrintai įsitikinęs savo atpažinimo teisingumu. Kad išvengti tokios situacijos, autorė siūlo pasinaudoti JAV⁷⁵, Vokietijoje⁷⁶ naudojama atpažinimo procedūra, kai ją atlieka asmuo (administratorius), visiškai nežinantis tiriamo įvykių aplinkybių bei nežinantis, kuris iš pateiktų atpažinti asmenų yra galimas įtariamasis.

Žinoma, jau autorės minėtų, JAV klaidingų atpažinimų, kurių patikimumas buvo paneigtas DNR tyrimais, proporcija, sudaro nuomonę, kad atpažįstančiųjų atsiminimai yra nepatikimi, netgi tiksliausiai atkūrus suvokimo sąlygas. Tačiau atliktų tyrimų su atpažįstančiaisiais rezultatai parodė, kad atpažinimo rezultatai gali būti patikimi, jei parodymuose atpažinti naudojamos atitinkamos identifikavimo procedūros, kurių pagalba atpažinimo rezultatas yra labai patikimas⁷⁷. Pavyzdžiui, apžiūredamas objektus po vieną nuoseklios pateikties metu, subjektas gali lengviau naudoti prisiminimus, nes „*atpažinimo tikslumas priklauso nuo vaizduotės, dėmesio detalėms, socialinių įgūdžių, sugebėjimo perjungti dėmesį, bendravimo įgūdžių*“⁷⁸, o „*objektų, kurie pateikti vienoje vietoje, atpažinimas padidina klaidos tikimybę, nes atpažįstančiajam reikia vienu metu juos apžiūrėti. Tokių objektų apžiūrėjimas paeiliui, padidino teisingo atpažinimo ir sumažino klaidingo atpažinimo tikimybes*“⁷⁹. Todėl mokslininkai rekomenduoja nuoseklų objektų pateikimą, kuris „*atlaisvina daugiau atpažįstančio atminties pajėgumų, kuriuos reikia panaudoti, kad būtų galima aktyvuoti prisiminimus ir taip pagerina atpažinimo tikslumą. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad nusikaltimo liudininkui, prisiminat objektus, neigiamą įtaką daro stresas, blogas apšvietimas, nukreiptas dėmesys į ginklus ir kiti įvairūs faktoriai*“⁸⁰.

⁷⁴ Wixted ir Wells, supra note, 73: 10.

⁷⁵ „Investigations - Eyewitness Identification Procedures“, žiūrėta 2020 m. spalio 27 d., <https://dps.mn.gov/divisions/bca/bca-divisions/investigations/Pages/eyewitness-identification-procedures.aspx>.

⁷⁶ „IACP-Eyewitness-Identification-policy.pdf“, žiūrėta 2020 m. spalio 27 d., <https://dps.mn.gov/divisions/bca/bca-divisions/investigations/Documents/IACP-Eyewitness-Identification-policy.pdf>.

⁷⁷ Wixted ir Wells, op. cit., 11.

⁷⁸ Andersen ir kt., supra note, 72: 37.

⁷⁹ Ibid, 39.

⁸⁰ Ibid, 40.

Eilė panaikintų apkaltinamųjų nuosprendžių, kurie iš dalies kaltumui nustatyti rėmėsi parodymo atpažinti rezultatais, sukėlė JAV teisinėje sistemoje tam tikrą nepasitikėjimą atpažinimais. Pavyzdžiui, vienoje iš valstijų buvo priimtos instrukcijos teismų prisiėkusiųsiems, kuriuose teigiama, kad liudytojai dažnai parodymo atpažinti metu nors, ir būdami visiškai įsitikinę, atpažįsta įtariamuosius, tačiau tas jų įsitikinimas nėra tikslus ir patikimas⁸¹. Reikia pasakyti, kad toks požiūris atsirado ne vienoje JAV valstijoje. Tačiau mokslininkų tyrimai nepatvirtino, kad yra kažkoks ryšys tarp atpažįstančiojo pasiryžimo atpažinti įtariamąjį ir identifikacijos tikslumo⁸². Reikia pažymėti, kad esančios parodymų patikrinimo rezultatų padėties Lietuvoje neanalizavo ne tik mokslininkai, tuo klausimu nėra ir apibendrintos LAT praktikos. „*Patikimumo nustatymas – tai vienas iš svarbiausių žingsnių įrodymų tyrime. Padaryti išvadą apie konkrečių duomenų tikrumą galima tik atidžiai išstudijavus jų gavimo šaltinį ir visą formavimosi procesą. Todėl vertinant įrodymų tikrumą reikia atkreipti dėmesį į tam tikrus „momentus.“ Beveik vienareikšmiškai sutinkama, jog įrodymų patikimumo įvertinimui įtakos turi įrodymų šaltinio ypatybė, visuomet analizuotinas faktinių žinių turinys bei privalu atlikti informacijos, gautos iš vieno šaltinio, palyginimą su informacija, gauta iš kito šaltinio*“⁸³.

Taigi, autorės nuomone, konkretaus asmens atpažinimo metu turi būti atsižvelgta į psichologinius asmens suvokimo procesus. Suvokiant asmens išorę pirmiausia yra atkreipiamas dėmesys į tuos asmens bruožus, kurie toje situacijoje suvokiančiajam atrodo labiausiai turintys reikšmės, kurie turi daugiausia informacijos apie asmens išorės požymius ar asmens veiksmus arba kurie labiausiai tuo metu krenta į akis dėl savo išskirtinumo. Todėl situacijose, kurios vėliau tampa tyrimo dalyku, asmuo geriau suvokia ūgį, amžių, kūno sudėjimą, judėjimo išskirtinius bruožus (eiseną), veido bruožus. Tirtuose apklausos protokoluose, atpažįstančiajam apibūdinant asmens išorės požymius, kartais, stebimas mačiusiojo mėtymasis, abejojimas, kurį sąlygoja, matyt, atpažįstančiųjų individualūs skirtumai: aukšti žmonės neteisingai įvertina žemesnius žmones (o žemo ūgio asmenys nurodo kitų ūgį daug didesnį nei jis yra realybėje), žmogaus sudėjimo apibrėžimas dažnai priklauso nuo dėvimų rūbų dydžio. Todėl tyrėjui reikia visada įvertinti gautus parodymo atpažinti rezultatus juo sugretinti su kitais ikiteisminio tyrimo medžiagoje esančiais duomenų šaltiniais.

Vadinasi, ruošiantis ir vykdant parodymą atpažinti, pareigūnas turi turėti habitoskopijos bei portretinės ekspertizės žinių arba į veiksmo atlikimą kviestis tokių žinių turintį specialistą, kas užtikrintų raštingą, pilną asmens, išorės požymių aprašymą, panaudojant specialią terminologiją ir atitinkamą požymių aprašymo seką.

⁸¹ Wixted ir Wells, *supra note*, 73: 11.

⁸² *Ibid*, 12.

⁸³ Jurka ir Žibaitė-Neliubšienė, *supra note*, 31: 189.

Vienas iš pagrindinių momentų, kuriuos norėtusi pabrėžti, tai, kad atpažįstančiojo įsitikinimas atpažinimo tikslumu yra labai svarbus, tuo momentu, kai atmintis yra „neužteršta“ naujais duomenimis. Ir jeigu šiuo momentu pastarasis, teigia, kad jis netvirtai įsitikinęs, kad atpažintas asmuo yra tas, kurį stebėjo tiriamo įvykio metu – tai jau visada bus pavojaus signalas, kad atpažinimas nėra patikimas. Teismų praktikoje yra ne vienas atvejis, kai pirmosios apklausos metu, įvykį matęs asmuo, negalėjo nurodyti tikslių atpažintino asmens duomenų buvo neužtikrintas, kad galėtų atpažinti, tačiau vėliau po atpažinimo teigė, kad savo atpažinimu yra visiškai tikras. Vadinasi, žemas įsitikinimas savo atpažinimų kaip teisingu, visada reiškia mažą patikimumą, o aukštas atpažįstančiojo įsitikinimas teisingu atpažinimu tik aukštesniu patikimumu. Pavyzdžiui, LAT nutartyje, aprašoma situacija, kai pirmą kartą liudytoja apklausama apie galimus įtariamuosius, jokių jų požymių nenurodė, tačiau po kurio laiko pareiškė, kad peržiūrėjusi „Facebook“ paskyras, atpažino asmenį, kuris sudavė jai į veidą: *„nagrinėjamu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnė pateikė nukentėjusiajai (...) A. J. nuotrauką atpažinti, ir nukentėjusioji ją atpažino, nors byloje nenustatyta, kad A. J. nebūtų buvę galima parodyti gyvai. Be to, L. A. nuteistąjį A. J. kaip asmenį, sudavusį jai smūgį, atpažino socialiniame tinkle ir, tik jai pateikus šiuos duomenis ikiteisminio tyrimo pareigūnei, tą patį asmenį pareigūnė vėl parodė atpažinti L. A.“*⁸⁴ Šiuo atveju, teismas konstatavo, kad *„toks tyrimo veiksmas kelia pagrįstų abejonių savo teisėtumu, o jo metu gauti rezultatai – jų patikimumu“*⁸⁵. Jeigu tyrėjas būtų supratęs, kad pirmos apklausos duomenimis nukentėjusioji negalėjo nurodyti įtariamojo požymių ir iš esmės negalėjo jo atpažinti, tai jau apsprendė jos žemą atpažinimo patikimumą bei didelės rizikos klaidą, tai ji greičiausiai nebūtų dariusi ir parodymo atpažinti. Identifikacijos metu iškyla reikšminga problema, kai liudytojas mato įtariamąjį vienoje vietoje, pavyzdžiui fotonuotraukoje, o paskui tas pats asmuo pateikimas atpažinti gyvai tarp kitų atpažinimui pateiktų asmenų. Kai kurie tyrimai parodė, kad *„atpažįstantysis gali iš pateiktų atpažinti pasirinkti tą asmenį, kuri ankščiau matė policijos pateiktose fotonuotraukose arba tą asmenį, kuri atpažino kai buvo pateiktis keturios asmenų fotonuotraukos parodymo atpažinti iš fotonuotraukų metu“*⁸⁶.

⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-719/2019“, *supra note*, 63.

⁸⁵ *Ibid*

⁸⁶ Wenbo Lin, Michael J. Strube, ir Henry L. Roediger, „The effects of repeated lineups and delay on eyewitness identification“, *Cognitive Research: Principles and Implications* 4, No. 1 (2019): 2, <https://doi.org/10.1186/s41235-019-0168-1>.

Laiko tarpas tarp stebimo įvykio ir jo tyrimo (uždelsimas) yra labai svarbi suvokimo sąlyga visuose atminties tyrimuose, todėl ne išimtis ir identifikuojant įtariamąjį. Tačiau atliekant pakartotines identifikacijos procedūras yra du uždelsimai: laiko tarpas tarp nusikaltimo ir atpažinimo bei laiko tarpas tarp dviejų identifikacijų. W. Lin, M. Strube ir H. Roediger atliko tyrimus nagrinėdami, kaip pirminis uždelsimas daro įtaką objekto atpažinimui, ir padarė išvadą, kad „*kuo ilgesnis tarpas nuo įvykio suvokimo iki atpažinimo, tuo mažiau atliekama teisingų atpažinimų*“⁸⁷.

S. Matulienė pritaria, kad pakartotiniai parodymai atpažinti galimi⁸⁸. Iš pirmo žvilgsnio šios pakartotinės procedūros yra naudingos nusikalstamų veikų tyrimui (pavyzdžiui, dar kartą užtikrina nustatytą tapatumą), tačiau laboratoriniai tyrimai labiau patvirtina neigimas tokių pakartotinių procedūrų pasekmes: pirmą kartą padarytos identifikacijos klaidos yra pernešamos ir į pakartotinį atpažinimą⁸⁹. Šie autoriai teigia, kad yra ne tik ši problema, kad jau atpažįstantysis pakartotinio atpažinimo metu žino pirmo atpažinimo metu atpažintą asmenį. Iškyla dar viena problema – atpažįstantysis antrą kartą matydamas tą patį žmogų, kurį atpažino anksčiau, supranta, kad policija tiksliai jau nustatė šį konkretų asmenį. Priežastis, to, kad pakartotiniame atpažinime jis pateikiamas jau tarp kitų, nei pirmame atpažinime, statistų. Taip pat liudytojas pakartotinio atpažinimo metu, gali nurodyti tą patį asmenį kaip ir pirmojo atpažinimo, nes nenori keisti savo sprendimo (įsipareigojimo efektas). Liudytojai pakartotinį atpažinimą, gali suprasti, kad pirmasis jų atpažinimas galėjo pasirodyti nepatikimas, todėl pakartotinis reikalingas, kad užtvirtinti pirmąjį.

Įsivaizduokime hipotetinę bylą, kurioje atpažįstantysis tiriamą įvykį stebėjo palankiomis sąlygomis: ilgą laiką stebėjo tiriamą įvykį, apšvietimas buvo geras, nuo įvykio iki atpažinimo praėjo kelių dienų tarpas, stebėjimo metu liudytojas nepatyrė jokie streso, ginklo įtariamasis nenaudojo. Tokiomis sąlygomis užfiksuoto įtariamąjo atpažinimas turėtų būti laikomas patikimu. Tačiau atpažįstantis pareiškė, kad įtariamais atitinka ne visus jo įsimintus požymius. Todėl toks atpažinimas jau užprogramuoja galimą atpažinimo klaidą, nežiūrint, kad suvokimo sąlygos buvo palankios. „*Todėl žemas įsitikinimas, akivaizdu, visiškai atsvers palankias suvokimo sąlygas, vertinant atpažinimo patikimumą*“⁹⁰. Todėl būtina atkreipti dėmesį į faktorius, kurie turi įtakos suvokimui ir atminčiai, tačiau yra kintami:

- 1) poveikio, suvokimo trukmė (trumpesnė trukmė blogina atsiminimą);
- 2) apšvietimas (blogas apšvietimas apsunkina suvokimą bei atsiminimą);
- 3) kuo ilgesnis laiko tarpas tarp tyrimo įvykio ir atpažinimo, tuo blogiau atpažįstantysis atsimena;

⁸⁷ Lin, Strube, ir Roediger, *supra note*, 86: 3.

⁸⁸ Matulienė, *supra note*, 2: 263.

⁸⁹ Lin, Strube, ir Roediger, *op. cit.*, 2.

⁹⁰ Wixted ir Wells, *supra note*, 73: 14.

- 4) kuo didesnę stresą įvykio metu patyrė liudytojas, tuo blogiau jis atsimins detales;
- 5) jei įvykio metu buvo naudojamas ginklas, tai įtakos atmintį, bus sunkiai prisiminti detales.

Vadinasi, autorės nuomone, suvokimo aplinkybės ir žemas įsitikinimo laipsnis visada signalizuoja apie mažą tikslumą ir nesvarbu, kad parodymo atpažinti procedūra buvo atlikta pagal visas baudžiamajame procese numatytas taisykles. John T. Wixted ir Gary L. Wells, pateikia pavyzdį, kuriame 1985 metais teismo nagrinėjimo metu, D. Tomson tvirtai ir neabejodama atpažino R. Kottoną (Ronald Cotton) kaip asmenį, kuris ją išžagino. Todėl pastarasis buvo nuteistas ir kalėjime praleido 10 metų, kol buvo atliktas pėdsakų DNR tyrimas. „*Tačiau dar iki teismo, ikiteisminio tyrimo metu buvo atliktas pirminis parodymas atpažinti iš fotonuotraukų, kurio metu D. Tomson, po ilgų dvejonų ir neryžtingumo, kurios tęsėsi beveik 5 minutes, neužtikrintai nurodė, kad tai tas vyriškis, kuris ją išžagino. Galu gale, po policijos pareigūno pritarimo, D. Tomson tapo visiškai įsitikinusi savo atpažinimo tikslumu*“⁹¹. Mokslininkų tyrimai su įvykių liudytojais parodė, kad tyrėjo paprastas komentaras atpažįstančiajam, kuris atliko klaidingą identifikaciją (pavyzdžiui, „Gera! Jūs atpažinote įtariamąjį“), gali iškart pakelti pastarojo įsitikinimą teisingu atpažinimu⁹². Todėl akivaizdu, jei iškart po atpažinimo, tyrėjas suteiks atpažinimą atlikusiam liudytojui atgalinį ryšį, o paskui paklausus, ar jo įsitikimas tvirtas, tai be abejonės sulauksime tvirto atsakymo dėl atpažinimo rezultato. Analogiška situacija galima, kai atpažįstantysis atpažinimo metu nebuvo tvirtas savo parodymu, tačiau po to sulaukęs teigiamų atsiliepimų, toks žmogus gali būti jau įsitikinęs, kad ir pirminio atpažinimo metu buvo tuo visiškai tikras.

Vadovaujantis darbe aprašytais parodymo atpažinti taisyklėmis, autorės nuomone, klaida buvo padaryta būtent todėl, kad atpažįstančiosios D. Tomson pasitikėjimas atpažinimo rezultatu buvo nepagrįstai padidintas, o po to kai jos atmintis buvo užteršta policijos pareigūno pritarimu, nors parodymas atpažinti rezultatas turėjo remtis būtent tuo pirminiu nepasitikėjimu ir abejojimu. John T. Wixted ir Gary L. Wells, teigia, „*kad atpažinimą atlikusi D. Tomson bei padariusi lemtingą klaidą yra visiškai nekalta, o kaltė krenta teisinei sistemai*“⁹³.

Tiriant apklausos ir parodymo atpažinti protokolus bei anketavimo metu surinktus duomenis, išryškėjo dar vienas labai svarbus pasiruošimo atpažinimui aspektas – parodomų atpažinti asmenų parinkimas (Priedas Nr.3). Jeigu parinkti visi trys asmenys yra panašūs, tai dar nereiškia, kad jie įvykdys savo funkciją padėti tyrėjui išvengti klaidingos identifikacijos. Pavyzdžiui, apklausoje liudytojas apibūdino, kad nusikaltėlis buvo aukštas, liesas vyriškis, kuris turėjo ūsus ir buvo juodų plaukų. Jeigu mes pateiksime atpažinti tris asmenis, kurie tarpusavyje

⁹¹ Wixted ir Wells, *supra note*, 73: 15.

⁹² *Ibid*, 18.

⁹³ *Ibid*, 15.

skirsi ūgiu arba kūno sudėjimu, arba kai kurie neturės ūsų, arba bus šviesių plaukų, akivaizdu, kad atpažįstantysis pasirinks ir su dideliu įsitikinimu parodys labiausiai į įtariamąjį panašų asmenį. Tačiau toks atpažinimas nereikš, kad parodytas asmuo yra nusikaltėlis, o tik tai, kad jis buvo labiausiai panašus į jį. Tokia išvada patvirtina ir John T. Wixted ir Gary L. Wells, *teigdami, kad „pateikiant atpažinti vieną ne kaltą asmenį, labiausiai panašų į aprašytą nusikaltėlį, tarp kitų mažiau panašių asmenų (arba nepanašių), atpažinimo rezultatas visada yra klaidinga identifikacija, netgi tuo atveju, kad tarp atpažinto asmens ir tikro nusikaltėlio požymių yra esminių ir ryškių skirtumų“*⁹⁴. Autorės nuomone, kitų statistų, kuo daugiau nepanašių į nusikaltėlį parinkimas, padidina atpažįstančiojo įsitikinimą, kad atpažintas nekaltas asmuo yra labiausiai panašus.

John T. Wixted ir Gary L. Wells, kad išvengti tokios situacijos, siūlo, pateikti galimo nusikaltėlio aprašymą kitam asmeniui (ne liudytojui) ir jo klausti, ar jis gali atpažinti pastarąjį ir remiantis tuo aprašymu: *„jei šis atsakys, kad pagal pateiktą aprašymą, atpažįstą vieną iš pateiktų statistų, vadinasi pastarieji yra parinkti netinkamai“*⁹⁵. Taip pat minėti autoriai pateikia chrestomatinių tokio atpažinimo pavyzdį: po 29 metų įkalinimo už seksualinį nusikaltimą M. Makalisteris (Michael McAlister) buvo reabilituotas 2015 metais, nustačius tikrą šio nusikaltimo vykdytoją. Vienintelis įrodymas, susijęs M. Makalisterį su tikruoju nusikaltėliu, buvo atpažinimas ir nukentėjusiosios parodymai. M. Makalisteris buvo labai panašus į nukentėjusiosios sudarytą foto robotą bei tikrą nusikaltėlį. Šių autorių teigimu, *„jei ne kaltas asmuo tampa įtariamuoju, remiantis panašumu su liudytojo sudarytu fotorobotu ar eskizu (arba stebėjimo atvaizdu), atsiranda padidinta rizika, kad nekaltas asmuo, turėdamas neįprastą panašumą su liudytojo atmintyje esančiu atvaizdu, taps įtariamuoju. Todėl tokiais atvejais reikia parinkti visus statistus, kad jie būtų panašus į sukurtą foto robotą ar eskizą, kad įtariamasis neišsiskirtų iš kitų statistų“*⁹⁶.

Vadinasi, ne visais atvejais galima remtis atpažįstančiojo aukštu įsitikimo laipsniu, kai vertiname atpažinimo tikslumą bei patikimumą, Viena iš situacijų, kai nekaltas asmuo gali būti atpažintas kaip įvykdęs nusikalstamą veiką ir klaidingai identifiktuotas su dideliu atpažįstančiojo įsitikinimu dėl atpažinimo yra atsitiktinis panašumas tarp šio asmens ir tikrojo nusikaltėlio. Netgi jei visi statistai atitinka apklausoje prieš parodymą atpažinti pateiktam žodiniam nusikaltėlio aprašymui, atsitiktinis panašumas išskirs vieną iš jų kaip labiausiai panašų į galimą nusikaltėlį. Tokiu atveju atpažįstančiojo įsitikinimas bus labai aukštas, bet atpažinimas visgi bus klaidingas.

Todėl tyrėjas negali atmesti atsitiktinio panašumo versijos, nors tokia situacija, savaime aišku, kad gali būti labai reta. Tačiau, policija kartais naudojasi dailininkų paslaugomis ar

⁹⁴ Wixted ir Wells, *supra note*, 73: 15.

⁹⁵ *Ibid*, 15.

⁹⁶ *Ibid*, 16.

specialiomis programomis, kurių pagalba, tikslu nustatyti galimus įtariamuosius, bandomi atkurti liudytojo matyti nusikaltėlių veido portretai (foto robotai). Vadinasi, jei su tokiu veido portretu yra ieškomas galimas įtariamasis ir toks panašus asmuo randamas, tai jau aišku, kad jis išsiskirs iš kitų parodomų atpažinti statistų. Ir taipogi aišku, kad atpažįstantysis šį asmenį, su dideliu pasitikėjimu, nurodys kaip padariusi nusikalstamą veiką.

Kitas atvejis, kai nekaltas asmuo, turėdamas neįprastą panašumą su nusikaltėliu, gali tapti įtariamoju, tai vaizdų iš įvairių vaizdo stebėjimo kamerų panaudojimas nustatant įtariamuosius. Pastaruoju metu Lietuvoje ypač plinta vaizdo stebėjimo viešosiose vietose sistemų diegimas. Kiekviename didesniame miestelyje ir kai kuriuose kaimuose, jau nekalbant apie privačias teritorijas, yra statomos vaizdo stebėjimo kameros, kai kurios turinčio vaizdo atpažinimo sistemas. Todėl, tapti įtariamoju dėl vaizdo įrašė užfiksuotos informacijos, tikimybė vis didėja. Tačiau „*kai kurie žmonės gana blogai gali tiksliai atpažinti asmenį net gi pagal aukščiausios išraiškos vaizdo kamerų įrašus*“⁹⁷. Todėl, autorės nuomone, yra galimybė, kad panaudojant tokius vaizdo įrašus, bus nustatytas įtariamasis, kuris bus neįprastai panašus į tikrą nusikaltėlį, o liudytojo atpažinimas atrodys tikslus bei patikimas, tačiau identifikavimas bus klaidingas. Ikiteisminio tyrimo praktikoje gali susidaryti įvairių situacijų, kurių sprendimo būdus turėtų pateikti kriminalistikos mokslas. Dar viena įdomi situacija atpažinimo prasme, kai nusikalstamą veiką galima įvykdo asmuo, turintis identišką dvynį arba brolių, itin panašų savo išore. Tokių atveju, autorės nuomone, vienintelis galimas parodymo atpažinimo veiksmo sprendimo būdas, galėtų būti dviejų skirtingų parodymų atpažinti atlikimas. Vieno atpažinimo metu būtų pateikiamas vienas identiškasis dvynys ar itin panašus brolis tarp statistų, kito atpažinimo metu kitas identiškasis dvynys tarp statistų, kurie nedalyvavo pirmame parodyme atpažinti. Tokie du parodymai atpažinti sudarytų tokias situacijas:

- 1) abiejų parodymo atpažinti metu atpažįstantysis nurodytų dvynius, ar itin panašius brolius, kaip asmenis padariusius nusikalstamą veiką,
- 2) vieno parodymo metu atpažįstantysis nurodytų dvynį ar itin panašų brolių, kaip asmenį padariusi nusikalstamą veiką, o antro parodymo atpažinti metu nurodytų, kad tarp pateiktų atpažinti nėra asmens, apie kurį anksčiau davė parodymus;
- 3) abiejų parodymų atpažinti metu, nurodys, kad nei vieno asmens, apie kurį anksčiau davė parodymus, nėra tarp pateiktų atpažinti asmenų.

Autorės nuomone, visais šiais atvejais, parodymai atpažinti savo patikimumo prasme yra vienodi – kaltinimas negalėtų remtis atpažinimo rezultatu, jeigu jo nepatvirtintų kiti ikiteisminio tyrimo medžiagos duomenys. Ir reikia pabrėžti, kad šie duomenys turėtų būti tvirtai pagrindžiantys įtariamojo kaltę.

⁹⁷ Wixted ir Wells, *supra note*, 73: 16.

Vadinasi, kad to išvengti, parodymo atpažinime dalyvaujantys statistų požymiai turi nesiskirti nuo galimo įtariamojo jau žinomų požymių. Pavyzdžiui jei liudytojas nurodė, kad nusikaltėlis buvo 20 metų amžiaus, smulkaus kūno sudėjimo, švariai nusiskutęs, su juodais trumpai kirptais plaukas, ir jei pagal tokius požymius bus nustatytas galimas įtariamasis, tai kiti statistai taip pat turi atitikti tuos požymius. „*Jei ieškant įtariamojo buvo sudaromas foto robotas, pieštas portretas arba panaudotas vaizdo stebėjimo kameros vaizdas, tai parenkant statistus, dalyvaušančius parodyme atpažinti, būtina remtis šiuose vaizduose užfiksuotą informacija*“⁹⁸.

Autorės atlikto tyrimo metu, pastebėjo, kad atpažįstantysis parodymo atpažinti metu visada tarp pateiktų atpažinti statistų ieško galimo nusikaltėlio. Tačiau nei viename iš tirtų parodymų atpažinti protokolų nebuvo informacijos, kad atpažįstančiam būtų pasakyta, kad tarp pateiktų atpažinti gali ir nebūti asmens, kuri reikia atpažinti ir apie kurį davė parodymus. Atpažįstantysis, ieškodamas asmens, apie kurį davė parodymus, ir tokio neradęs pradeda galvoti, kad kažkas nesiseka, jei negali pasirinkti nei vieno asmens. Todėl jo spėjimas gali būti, bet kuris labiausiai panašus ir pateiktas atpažinimui asmuo. Todėl atpažįstantysis turi suprasti, kad yra galimas sprendimas, kad nei vienas iš pateiktų atpažinti asmenų nėra tas, apie kurį davė parodymus. Tačiau toks įspėjimas prieš atpažinimą neduos jokios naudos, jei tyrėjas, pavyzdžiui informuos atpažįstantį, kas jį užpuolęs asmuo yra sulaikytas ir kad jį reikia atpažinti. Autorės nuomone, toks įspėjimas būtų tikslingas kriminalistinės taktikos prasme, nors ir nėra numatytas BPK reikalavimuose.

J. Wixted ir G. Wells atlikti tyrimai parodė, kad „*žmonių atmintis lanksti ir vien nuo paprastos minties apie tai, kad kažkas vaikystėje nutiko (nors realiai to nebuvo), žmonių atmintyje gali atsirasti įsitikinimas, kad atsimens šią išgalvotą įvykį, kurio iš tikrųjų nebuvo*“⁹⁹. Vadinasi, netgi tuo atveju, kai atpažįstantysis žino, jog po atpažinimo jis turės pagrįsti savo pasirinkimą, jis tokiam procesui pradeda ruoštis, repetuoti, todėl atpažinimo metu bus labiau įsitikinęs pasirinkimu. Toks ruošimasis, prisiminimą kaip atrodė atpažintinas asmuo padaro labiau ryškiu ir tuo pačiu labiau teisingu, netgi ir tuo atveju, jei jis yra klaidingas.

Autorės nuomone, teismo-medicinos ekspertizės, netgi DNR tyrimai, gali taip pat būti nepatikimi, jeigu jie daromos nesilaikant patvirtintų procedūrų. DNR tyrimų procedūras, kurias naudojant gaunami patikimi rezultatai, sukūrė mokslininkai laboratorijose įsitikinę jų patikimumu. Autorės nuomone, parodymo atpažinti procedūrų patikimumas turėtų būti baudžiamojo proceso, kriminalistikos ir psichologijos mokslininkų patvirtintas ir tyrimų metu. Lietuvoje kriminalistikos mokslininkai atliko tyrimus, susijusius su parodymo atpažinti tyrimo taktika, suvokimo sąlygų išsiaiškinimu bei jų reikšme atpažįstant asmenį bei kaip užtikrinti BPK 191-195 straipsniuose

⁹⁸ Wixted ir Wells, *supra note*, 73: 16.

⁹⁹ *Ibid*, 18.

numatytų reikalavimų realizavimą. Tačiau nepavyko rasti tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama suvokimo sąlygų reikšmė atpažinimo rezultatų tikslumui bei patikimumui (kontakto su nusikaltėliu trukmės, atstumo įtakos suvokimui ir jų reikmė atpažinimo rezultatų tikslumui bei patikimumui, kokia įtaka rezultatų patikimumui turi laikotarpis nuo kontakto su nusikaltėliu iki parodymo atpažintini). Šių suvokimo sąlygų reikšmės tyrimai leistų paruošti rekomendacijas, kurios užtikrintų atpažįstamo asmens identifikacijos patikimumą ir tikslumą. Suvokimo sąlygų negalima kontroliuoti, nes jos vyksta iki policijos tyrimų pradžios, tyrėjas negali daryti joms jokios įtakos. Tačiau žinios apie suvokimo sąlygas ir, svarbiausia, apie jų daromą įtaką atpažinimo rezultatų tikslumui ir patikimumui yra labai svarbios.

Taigi, autorės nuomone, parodymo atpažinti metu, atpažįstamajam nurodžius asmenį ir paaiškinus pagal kokias žymes ar ypatybes jis tą asmenį, daiktą ar kita objektą pažino, būtina paklausti ir išsiaiškinti, kaip tvirtai jis įsitikinęs savo atpažinimo tikslumu. Žinoma, kad šis pirminis atpažįstančiojo vertinimas - ir tik šis vertinimas – yra patikimas tikslumo parodymas, o visi paskesniai atpažįstančiojo pareiškimai apie tikslumą gali būti nepatikimi, kadangi jo įsitikinimas gali keistis priklausomai nuo vėlesnių įvykių.

Vadinasi parodymo atpažinti rezultatas būtų aukšto patikimumo būtina laikytis ne tik BPK 191-195 straipsniuose išdėstytų reikalavimų bet ir šių taisyklių:

- 1) tik vienas galimas įtariamasis tarp statistų turi būti pateiktas atpažinti vieno atpažinimo metu;
- 2) įtariamasis neturi išsiskirti iš kitų statistų;
- 3) atpažįstantysis turėtų būti įspėjamas, kad įtariamojo gali nebūti tarp parodytų asmenų.
- 4) atpažįstantysis turi įvertinti savo įsitikinimą dėl įvykusios identifikacijos.

Taigi, atliktas anketavimas bei apklausos ir parodymų atpažinti protokolų analizė, parodė, kad policijos tyrėjai tiksliai nesupranta, kas laikoma terminu „suvokimo sąlygos“, nors pastarosios gali būti svarbios vertinant atpažinimo efektyvumą ir rezultatų patikimumą. Nei vienoje apklausoje nebuvo užfiksuota, kad apklausą atliekantis tyrėjas fiksuotų funkcines ir dinamines objekto savybes bei pilnai išsiaiškintų suvokimo sąlygas. Sprendimas, ar parodymo atpažinti metu atpažinimą atlikti tik pagal išorines savybes, ar įtraukti funkcines ir dinamines savybes (jei jos jau buvo nustatytos), visiškai priklauso nuo asmens požymių aprašymo kokybės apklausos protokoluose, taip pat nuo policijos pareigūno žinių, patirties bei kvalifikacijos. Tai patvirtina ir faktas, kad tyrėjai visus parodymus atpažinti asmenį atliko tik iš fotonuotraukų. Todėl, atsižvelgiant į atpažįstamų asmenų charakterių bei savybių aprašymą apklausos protokoluose ir į tai, kad policijos tyrėjai neįvertina atpažinimo galimybės pagal asmens funkcines ir dinamines savybes, ikiteisminiuose tyrimuose yra galimai prarandami duomenys, kurie teisme gali būti pripažinti įrodymais. Iš ikiteisminio tyrimo praktikos galima teigti – požiūris į išorinių požymių ir funkcinių

ir dinaminių savybių naudojimą, siekiant atpažinti asmenį iš esmės nesikeičia. Kokybiška apklausa prieš atpažinimą – viena svarbiausių sąlygų, siekiant patikimų rezultatų, tačiau policijos pareigūnai daugiausia dėmesio skiria tik asmens išorinių požymių aprašymui, beveik visiškai nesiaiškina objekto suvokimo sąlygų. Ir tai, matyt, sąlygoja, kad policijos darbuotojai turi per mažai žinių apie jas.

IŠVADOS

1. Magistrinio darbo ginamieji teiginiai pasitvirtino. Teisingas ir patikimas parodymo atpažinti galimas tik tuo atveju, kai atpažįstantysis sugeba išskirti ir įsiminti charakteringus ir išskirtinius atpažintino asmens požymius bei bruožus, gali teisingai atgaminti įsimintą atvaizdą bei sugeba jį sulygtinti su atpažinimui pateiktų asmenų požymiais.

Parodymo patikrinimo veiksmo – parodymo atpažinti – teisingas organizavimas ir atlikimas, laikantis procesinių reikalavimų ir kriminalistinės taktikos taisyklių, yra svarbiausia sąlyga, kad būtų gauti patikimi šio veiksmo rezultatai.

2. Parodymas atpažinti yra ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio metu pareigūnas, atliekantis jį, pateikia asmenis, daiktus ar kitus objektus įtariamajam, kaltinamajam, nukentėjusiajam ar liudytojui, kad pastarieji juos sugretintų su anksčiau suvogtu atpažįstamo objekto atvaizdu ir identifikuotų jį tarp atpažįstamų objektų. Veiksmai, kai atliekantis parodymą atpažinti, pareigūnas pateikia asmenį, daiktą ar kitokį objektą nukentėjusiajam, įtariamajam, liudytojui atpažinti – vadinamas **kriminalistine identifikacija**. Parodymo atpažinti sąvoka apsprendžia šio procesinio veiksmo tikslus: identifikuoti anksčiau stebėta objektą bei patikrinti asmens parodymus apie asmenį, daiktą ar kitą objektą. Tokiu būdu tikrinama, ar šie objektai turi ryši su tiriamu įvykiu, išsiaiškinama, kas yra šis objektas bei patikrinami atpažįstančiojo parodymai.

3. Kad parodymo atpažinti rezultatas būtų objektyvus ir patikimas, būtina iki parodymo atpažinti eilę veiksmų:

a) iš anksto apklausti atpažįstanti asmenį (liudytoją, nukentėjusįjį, įtariamąjį ar kaltinamąjį). Greta kitų aplinkybių būtina išsiaiškinti:

✓ kaip gerai atpažįstantis asmuo prisimena asmenį, daiktą ar kitą objektą;

✓ kokiose sąlygose, kiek ilgai objektą stebėjo ar girdėjo, kaip atpažįstantysis gerai mato ar girdi, kokių atstumų iki objekto buvo atpažįstantysis ir kitas suvokimo aplinkybes.

✓ kokius objekto charakteringus ir ypatingus požymius įsiminė;

b) Apklausiant apie asmens, daikto ar kito objekto požymius, tikslinga apklausiamajam rodyti vaizdines priemones (atlasus, kriminalistikos žinytus), kurios padėtų prisiminti ir tiksliau apibūdinti požymius, kuriuos stebėjo, suvokė ir įsiminė.

c) tinkamai parinkti asmenis, daiktus ar kitus objektus, iš kurių bus atliekamas atpažinimas.

Apklausoje metu prieš atpažinimą atpažįstantysis apibūdina mintyse įsimintą asmenį, daikto ar kito objekto atvaizdą, kuri matė anksčiau, tiriamo įvykio metu, o parodymo atpažinti

metu šis atvaizdas yra sulyginamas su pateiktais atpažinti asmenimis, daiktais ar kitais objektais. Todėl apklausos procese apie atpažintiną asmenį pirmiausia reikia išsiaiškinti bendrus fiziologinius požymius: lytį, amžių, antropologinį tipą; po to anatominius požymius: lūpų, nosies, akių, antakių ir kitų kūno dalių žymes. Jei su tiriamu įvykiu susijęs asmuo turi laikysenos, eisenos ar kitų individualių požymių, jie nurodomi apklausos protokole. Taip pat reikia prisiminti, kad asmens atpažinimas gali pavykti pagal aprangos detales, nešiojamus juvelyrinius dirbinius, todėl juos taip pat būtina išsiaiškinti apklausoje.

4. Magistro baigiamajame darbe atskleista įvairių rūšių parodymo atpažinti kriminalistinė taktika parodė, kad ji vis dar reikalauja ikiteisminio tyrimo praktikų ir mokslininkų diskusijos. Pažinimo proceso sudėtingumas ir daugybė požymių, individualizuojančių žmogaus suvokimo galimybes bei kitų šalių patirtis šioje srityje, duoda pagrindą peržiūrėti ir keisti parodymo atpažinti procesinį reglamentavimą ir kriminalistines taktikos taisykles. Šie procesiniai ir kriminalistinės taktikos pakeitimai turėtų užtikrinti, kad jų tikslus laikymasis padės patikimu būdu išvengti atpažinimo klaidų ir gauti patikimus parodymo atpažinti rezultatus, kurie teismo nagrinėjimo metu galėtų būti pripažinti įrodymais.

5. Kokybiška apklausa prieš atpažinimą – viena svarbiausių sąlygų, siekiant patikimų rezultatų, tačiau policijos pareigūnai daugiausia dėmesio skiria tik asmens išorinių požymių aprašymui, beveik visiškai nesiaiškina objekto suvokimo sąlygų. Nors tiriamo įvykio suvokimo sąlygų negalima kontroliuoti, nes jos vyksta iki tyrimo pradžios, ir tyrėjas negali daryti joms jokios įtakos, tačiau žinios apie suvokimo sąlygas ir, svarbiausia, apie jų daroma įtaką atpažinimo rezultatų tikslumui ir patikimumui, yra labai svarbios. Policijos darbuotojai turi per mažai žinių apie jas, todėl būtinas šios srities kompetencijų įgijimas.

6. Pareigūnas, vykdamas asmens parodymą atpažinti, turi turėti habitoskopijos bei portretinės ekspertizės žinių arba į veiksmo atlikimą kviestis tokių žinių turintį specialistą, kas užtikrintų raštingą, pilną asmens išorės požymių aprašymą, panaudojant specialią terminologiją ir atitinkamą požymių aprašymo seką.

7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normos reglamentuojančios parodymo atpažinti atlikimą jau daugelį metų yra nesikeitę ir yra beveik identiškos sovietiniame kodekse numatytoms taisyklėms. Todėl naujas parodymo atpažinti procedūras turėtų sukurti kriminalistikos, baudžiamojo proceso ir psichologijos mokslininkai, o jų patikimumas turėtų būti patvirtintas tyrimų bei bandymų metu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Teisės aktai

1. „Dėl Lietuvos baudžiamojo proceso kodekso pavirtinimo”. TAR. Žiūrėta 2021 m. balandžio 7 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.849A4BCA291A/TAIS_204233.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas”. TAR. Žiūrėta 2021 m. balandžio 7 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.

II. Specialioji literatūra

3. Andersen, Shannon M., Curt A. Carlson, Maria A. Carlson, ir Scott D. Gronlund. „Individual Differences Predict Eyewitness Identification Performance“. *Personality and Individual Differences* 60 (2014): 36–40. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.12.011>.
4. „Ataskaitos. Informatikos ir ryšių departamentas“. Žiūrėta 2021 m. balandžio 12 d. <https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1?year=2020&period=1-12&group=207>.
5. Baev, Oleg Âkovlevič, Voronežskij gosudarstvennyj universitet, Voronežskij gosudarstvennyj universitet, ir Izdatel'stvo. *Voronežskie kriminalističeskie čteniâ: sbornik naučnyh trudov. Vyp. 12 Vyp. 12*. Voronež: Izdatel'stvo Voronežskogo gosudarstvennogo universiteta, 2010.
6. Bilevičiūtė, Eglė, Ryšardas Burda, Redas Davidonis, Edgaras Dereškevičius, Janina Juškevičiūtė, Rolandas Krikščiūnas, Egidijus Kurapka, ir kt., sud. *Kriminalistika. Taktika ir metodika: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
7. Bilius, Mindaugas. „Asmens atpažinimas ikiteisminiame tyrime: teisiniai ir psichologiniai aspektai“. *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?* Vilnius, 2014.
8. Brewer, Neil, ir Gary L. Wells. „Eyewitness Identification“. *Current Directions in Psychological Science* 20, nr. 1 (2011 m. vasario): 24–27. <https://doi.org/10.1177/0963721410389169>.
9. Bučiūnas, Gediminas, Edita Gruodytė, ir Marijus Šalčius. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai: mokymo priemonė*. Atnaujintas ir Papildytas leidimas. Teisinė literatūra. Vilnius: Registrų centras, 2017.
10. Clark, Steven E., Michael A. Erickson, ir Jesse Breneman. „Probative Value of Absolute and Relative Judgments in Eyewitness Identification“. *Law and Human Behavior* 35, No. 5 (2011): 364–80.
11. Goda, Gintaras, ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
12. Goda, Gintaras, Marcelis Kazlauskas, ir Pranas Kuconis. *Baudžiamojo proceso teisė: vadovėlis. 2-asis-oji patais. ir papild. laida leid.* Vilnius: Registrų centras, 2011.
13. Gronlund, Scott D., John T. Wixted, ir Laura Mickes. „Evaluating Eyewitness Identification

- Procedures Using Receiver Operating Characteristic Analysis“. *Current Directions in Psychological Science* 23, No. 1 (2014.): 3–10. <https://doi.org/10.1177/0963721413498891>.
14. Jurka, Raimondas, ir Rasa Žibaitė-Neliubšienė. „Specialios žinios kaip priemonė nustatant įrodymų patikimumą“. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika* 2, Nr. 9 (2013): 189–99.
15. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. 16. Lietuvos teismo ekspertizių centras, Lietuvos kriminalistų draugija, 2020. https://drive.google.com/file/d/1hnPu1NfuLaM1BhykNwGfvznPOcYAG34w/view?usp=sharing&usp=embed_facebook.
16. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas*. 17-asis leid. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017.
17. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas*. Vilnius: Saulelė, 2020.
18. Lin, Wenbo, Michael J. Strube, ir Henry L. Roediger. „The effects of repeated lineups and delay on eyewitness identification“. *Cognitive Research: Principles and Implications* 4, No. 1 (2019): 16. <https://doi.org/10.1186/s41235-019-0168-1>.
19. Lisiecki, Mirosław Jan. „Okazanie, „Parodymas atpažinti – procesinio organo, specialistų arba ekspertų atliekama identifikacija“. *Jurisprudencija* 66, Nr. 58 (2005): 110–19.
20. Matulienė, Snieguolė. „Parodymo atpažinti taktika“. *Kriminalistika. Taktika ir metodika: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
21. Nyman, Thomas J., James Michael Lampinen, Jan Antfolk, Julia Korkman, ir Pekka Santtila. „The distance threshold of reliable eyewitness identification“. *Law and Human Behavior* 43, No. 6 (2019): 527. <https://doi.org/10.1037/lhb0000342>.
22. Samek, Martin. „Description of a person prior to the recognition“. *Criminalistics and forensic expertology: science, studies, practice*, 2017-asis leid., 1:268–76. 13. Vilnius, 2017.
23. Saveleva, M.V., A.B. Smushkin, ir O.V. Domnina. „Presentation for Identification: Psychological And Tactical Aspects, Promising Methods of Production“. *Psychology and Law* 10, No. 2 (2020): 212–22. <https://doi.org/10.17759/psylaw.2020100216>.
24. Semmler, Carolyn, John Dunn, Laura Mickes, ir John T. Wixted. „The role of estimator variables in eyewitness identification“. *Journal of Experimental Psychology: Applied* 24, No. 3 (2018): 400–415. <https://doi.org/10.1037/xap0000157>.
25. Tidikis, Rimantas, ir teisės universitetas Lietuvos. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.
26. Wixted, John T., ir Laura Mickes. „Theoretical vs. empirical discriminability: the application of ROC methods to eyewitness identification“. *Cognitive Research: Principles and Implications* 3, No. 1 (2018): 9. <https://doi.org/10.1186/s41235-018-0093-8>.
27. Wixted, John T., ir Gary L. Wells. „The Relationship Between Eyewitness Confidence and Identification Accuracy: A New Synthesis“. *Psychological Science in the Public Interest* 18, No. 1 (2017): 10–65. <https://doi.org/10.1177/1529100616686966>.

28. Асташов, Михаил. „Тактические особенности предъявления для опознания живых лиц“. *Территория науки*, No. 2 (2015). <https://cyberleninka.ru/article/n/takticheskie-osobennosti-predyavleniya-dlya-opoznaniya-zhivyh-lits/viewer>.
29. Баранов, Владимир. „Виды предъявления для опознания. Нужны ли изменения в УПК РФ?“ *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/vidy-predyavleniya-dlya-opoznaniya-nuzhny-li-izmeneniya-v-upk-rf/viewer>.
30. Барышников, Константин, ir Михаил Червяков. „Тактические особенности предъявления трупа для опознания“. *Эпоха науки*, Юридические науки, No. 15 (2018). <https://cyberleninka.ru/article/n/takticheskie-osobennosti-predyavleniya-trupa-dlya-opoznaniya/viewer>.
31. „Вопросы организации опознания личности большого количества погибших при авариях и техногенных катастрофах“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-organizatsii-opoznaniya-lichnosti-bolshogo-kolichestva-pogibshih-pri-avariyah-i-tehnogennyh-katastrofah/viewer>.
32. „Допрос в целях опознания и на очной ставке“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/konovalova/017.htm>.
33. Егорова, Елена, ir Дмитрий Бурыка. „К вопросу о видах предъявления для опознания“. *Вестник Московского университета* 1 (2015). <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-vidah-predyavleniya-dlya-opoznaniya/viewer>.
34. „Значение психологической установки в следственной деятельности“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/znachenie-psihologicheskoy-ustanovki-v-sledstvennoy-deyatelnosti/viewer>.
35. Иванова, Лилия, ir Дмитрий Иванов. „Предъявление для опознания (психологический аспект)“. *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Право* 18, No. 2 (2018). <https://cyberleninka.ru/article/n/predyavlenie-dlya-opoznaniya-psihologicheskiiy-aspekt>.
36. „Идентификационный процесс узнавания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/konovalova2/047.htm>.
37. „Идентификация личности погибших, обнаруженных в водоеме“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/identifikatsiya-lichnosti-pogibshih-obnaruzhennyh-v-vodoeme/viewer>.
38. „Использование данных о внешности человека в оперативно-разыскной и следственной и экспертной практике“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/profile2/023.htm>.
39. „Использование диагностической информации при освидетельствовании и предъявлении для опознания живых людей и трупов“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-diagnosticheskoy-informatsii-pri-osvidetelstvovanii-i-predyavlenii-dlya-opoznaniya-zhivyh-lyudey-i-trupov/viewer>.
40. „Использование навыков и привычек при установлении личности“. *Žiūrėta* 2020 m.

- lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-navykov-i-privyчек-pri-ustanovlenii-lichnosti/viewer>.
41. Ищенко, Евгений Петрович. *Криминалистика: краткий курс* / Е. П. Ищенко. Высшее образование. Москва: Контракт : Инфра-М, 2003.
42. „К вопросу об особенностях проведения отдельных видов опознания на основе анализа судебной практики“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-osobennostyah-provedeniya-otdelnyh-vidov-opoznaniya-na-osnove-analiza-sudebnoy-praktiki/viewer>.
43. „Криминалистическое обеспечение предъявления личности для опознания по признакам голоса и речи“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalisticheskoe-obespechenie-predyavleniya-lichnosti-dlya-opoznaniya-po-priznakam-golosa-i-rechi/viewer>.
44. „Криминальные задачи с участием инспектора Варнике“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/varnike.htm>.
45. Кузнецов, Сергей. „Применение видеозаписи при производстве предъявления для опознания“. *Юридическая наука и проводительная практика* 1, No. 39 (2017). <https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-videozapisi-pri-proizvodstve-predyavleniya-dlya-opoznaniya/viewer>.
46. „Методика выработки у обучающегося навыка использования видео-конференц-связи при производстве предъявления для опознания в условиях, исключающих визуальное наблюдение опознающего“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/metodika-vyrabotki-u-obuchayuschegosya-navyka-ispolzovaniya-video-konferents-svyazi-pri-proizvodstve-predyavleniya-dlya-opoznaniya-v/viewer>.
47. Мойсеев, Никита Александрович. „Предъявление личности для опознания по признакам голоса и речи“, 2007 m. <https://cyberleninka.ru/article/n/predyavlenie-lichnosti-dlya-opoznaniya-po-priznakam-golosa-i-rechi/viewer>.
48. „Некоторые вопросы применения видеоконференцсвязи в досудебном производстве“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-voprosy-primeneniya-videokonferentssvyazi-v-dosudebnom-proizvodstve/viewer>.
49. „Некоторые особенности исследования внешнего облика человека в судопроизводстве“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-osobennosti-issledovaniya-vneshnego-oblika-cheloveka-v-sudoproizvodstve/viewer>.
50. „Некоторые познавательные и психологические приемы, применяемые при опознании“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-poznavatelnye-i-psihologicheskie-priemy-primenyaemye-pri-opoznaniiv/viewer>.
51. „Некоторые психологические аспекты процесса опознания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/xrest/3/42.htm>.
52. „Нейрофизиологические основы восприятия“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/biblio/enikeev/019.htm>.

53. „Некоторые психологические рекомендации при проведении предъявления для опознания с учетом процессуального статуса опознающего“. Žiūrėta 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/xrest/3/43.htm>.
54. „Некоторые психологические рекомендации при проведении предъявления для опознания с учетом процессуального статуса опознающего“. Žiūrėta 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/xrest/3/43.htm>.
55. „Некоторые тактические особенности производства предъявления для опознания с участием иностранного гражданина“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-takticheskie-osobennosti-proizvodstva-predyavleniya-dlya-opoznaniya-s-uchastiem-inostrannogo-grazhdanina/viewer>.
56. „О некоторых актуальных проблемах предъявления лиц для опознания“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-aktualnyh-problemah-predyavleniya-lits-dlya-opoznaniya/viewer>.
57. „О некоторых актуальных проблемах предъявления лиц для опознания“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-aktualnyh-problemah-predyavleniya-lits-dlya-opoznaniya/viewer>.
58. „О некоторых ошибках следователей при производстве опознания трупа“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-oshibkah-sledovateley-pri-proizvodstve-opoznaniya-trupa/viewer>.
59. „О некоторых проблемах предъявления для опознания предметов и документов, имеющих особую ценность“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-problemah-predyavleniya-dlya-opoznaniya-predmetov-i-dokumentov-imeyuschih-osobuyu-tsennost/viewer>.
60. „О проведении встречного опознания“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-provedenii-vstrechnogo-opoznaniya/viewer>.
61. „Об изменении редакции одного из условий предъявления для опознания“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/ob-izmenenii-redaktsii-odnogo-iz-usloviy-predyavleniya-dlya-opoznaniya/viewer>.
62. „Обеспечение безопасности несовершеннолетних потерпевших и свидетелей при производстве отдельных следственных действий“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/obespechenie-bezopasnosti-nesovershennoletnih-poterpevshih-i-svideteley-pri-proizvodstve-otdelnyh-sledstvennyh-deystviy/viewer>.
63. „Обеспечение дознавателями органов внутренних дел мер безопасности, предусмотренных при производстве предъявления для опознания“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/obespechenie-doznavatelyami-organov-vnutrennih-del-mer-bezopasnosti-predusmotrennyh-pri-proizvodstve-predyavleniya-dlya-opoznaniya/viewer>.
64. „Обеспечение прав личности при предъявлении для опознания“. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/obespechenie-prav-lichnosti-pri-predyavlenii-dlya-opoznaniya/viewer>.

65. „Опознавание объектов как один из видов психической деятельности, используемых в расследовании преступлений“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/opoznanie-obektov-kak-odin-iz-vidov-psihicheskoj-deyatelnosti-ispolzuemyh-v-rassledovanii-prestupleniy/viewer>.
66. „Опознавание по голосу. Допустимость. Риски использования“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://www.klad.media/identification-by-voice>.
67. „Особенности получения образцов для сравнительного исследования динамических элементов внешности человека, отобразившихся на видеоизображениях“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-polucheniya-obraztsov-dlya-sravnitel'nogo-issledovaniya-dinamicheskikh-elementov-vneshnosti-cheloveka-otobrazivshih-sya>.
68. „Особенности предъявления для опознания людей в ходе предварительного расследования“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-predyavleniya-dlya-opoznaniya-lyudey-v-hode-predvaritelnogo-rassledovaniya/viewer>.
69. „Особенности предъявления для опознания при расследовании преступлений против жизни и здоровья, совершенных несовершеннолетними по мотивам политической, идеологической, расовой, национальной или религиозной ненависти или вражды либо по мотивам ненависти или вражды в отношении какой-либо социальной группы“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-predyavleniya-dlya-opoznaniya-pri-rassledovanii-prestupleniy-protiv-zhizni-i-zdorovya-sovershennyh-nesovershennoletnimi/viewer>.
70. „Особенности производства предъявления для опознания с участием иностранных граждан“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-proizvodstva-predyavleniya-dlya-opoznaniya-s-uchastiem-inostrannyh-grazhdan/viewer>.
71. „Особенности производства предъявления для опознания с участием слепых и слабовидящих потерпевших при расследовании мошенничеств“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-proizvodstva-predyavleniya-dlya-opoznaniya-s-uchastiem-slepyh-i-slabovidyaschih-poterpevshih-pri-rassledovanii-moshennichestv/viewer>.
72. „Особенности следственной идентификации лиц с измененной внешностью“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-sledstvennoy-identifikatsii-lits-s-izmenennoy-vneshnostyu/viewer>.
73. „Особенности тактики допроса, предшествующего предъявлению для опознания“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-taktiki-doprosa-predshestvuyushego-predyavleniyu-dlya-opoznaniya/viewer>.
74. „Особенности тактики допроса предшествующего предъявлению для опознания, в зависимости от процессуального положения допрашиваемого лица“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-taktiki-doprosa-predshestvuyushego-predyavleniyu-dlya-opoznaniya-v-zavisimosti-ot-protsessualnogo-polozheniya/viewer>.
75. „Предъявление для опознания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/xrest/3/48.htm>.
76. „Предъявление для опознания - Криминалистика (2010)“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <https://be5.biz/pravo/k011/24.html>.

77. „Предъявление лица для опознания по видеоизображениям: тактические особенности“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/predyavlenie-litsa-dlya-opoznaniya-po-videoizobrazheniyam-takticheskie-osobennosti/viewer>.
78. „Прикладная юридическая психология“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. http://yurpsy.com/files/ucheb/stol/10_7.htm.
79. „Проблемные вопросы предъявления для опознания“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemnye-voprosy-predyavleniya-dlya-opoznaniya/viewer>.
80. „Проблемы производства опознания на предварительном следствии“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-proizvodstva-opoznaniya-na-predvaritelnom-sledstvii/viewer>.
81. „Проблемы производства опознания на предварительном следствии“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-proizvodstva-opoznaniya-na-predvaritelnom-sledstvii/viewer>.
82. „Проблемы процессуальной самостоятельности и реализации властно-распорядительных полномочий дознавателя при подготовке и производстве опознания“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-protsessualnoy-samostoyatelnosti-i-realizatsii-vlastno-rasporyaditelnyh-polnomochiy-doznavatelya-pri-podgotovke-i/viewer>.
83. „Проблемы реализации тактических приемов сторонами при производстве опознания: следственные ошибки и иные пробелы“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-realizatsii-takticheskikh-priemov-storonami-pri-proizvodstve-opoznaniya-sledstvennye-oshibki-i-inye-probely/viewer>.
84. „Проблемы розыска без вести пропавших лиц и установления личности неопознанных трупов“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-rozyska-bez-vesti-propavshih-lits-i-ustanovleniya-lichnosti-neopoznannyh-trupov/viewer>.
85. „Процессуальные аспекты предъявления для опознания в ходе судебного следствия“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessualnye-aspekty-predyavleniya-dlya-opoznaniya-v-hode-sudebnogo-sledstviya/viewer>.
86. „Процессуальные и тактические ошибки, допускаемые следователями при предъявлении лица для опознания“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessualnye-i-takticheskie-oshibki-dopuskaemye-sledovatelyami-pri-predyavlenii-litsa-dlya-opoznaniya/viewer>.
87. „Процессуальные и тактические проблемы предъявления для опознания живых лиц в суде“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessualnye-i-takticheskie-problemy-predyavleniya-dlya-opoznaniya-zhivyh-lits-v-sude/viewer>.
88. „Процессуальные проблемы применения видеозаписи при проведении следственных действий с участием несовершеннолетнего потерпевшего и свидетеля“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessualnye-problemy-primneneniya-videozapisi-pri-provedenii-sledstvennyh-deystviy-s-uchastiem-nesovershennoletnego-poterpevshego-i-svidetelya/viewer>.

89. „Процессуальные, технические и тактические проблемы предъявления для опознания в условиях, исключающих визуальное наблюдение опознающего опознаваемым, как уголовно-процессуальная мера безопасности, применяемая в отношении свидетеля“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessualnye-tehnicheskie-i-takticheskie-problemy-predyavleniya-dlya-opoznaniya-v-usloviyah-isklyuchayuschih-vizualnoe-nablyudenie/viewer>.
90. „Процессуальный порядок предъявления для опознания живых лиц: проблемы и состояние“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/protsessualnyy-poryadok-predyavleniya-dlya-opoznaniya-zhivyh-lits-problemy-i-sostoyanie/viewer>.
91. Психологическая характеристика опознания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/xrest/3/46.htm>.
92. „Психологические закономерности сукцессивного и симультанного восприятия“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/konovalova2/046.htm>.
93. „Психологические закономерности сукцессивного и симультанного восприятия“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/konovalova2/046.htm>.
94. „Психологические основы допроса и очной ставки“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/prog/13.htm>.
95. „Психологические основы и процессуальные особенности допроса лиц, имеющих физические недостатки“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-osnovy-i-protsessualnye-osobennosti-doprosalits-imeyuschih-fizicheskie-nedostatki/viewer>.
96. „Психологические особенности опознания как процессуального действия информационного характера“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/xrest/2/159.htm>.
97. „Психологические проблемы работы со свидетелями и потерпевшими, находящимися в послестрессовом состоянии“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/stat/67.htm>.
98. „Психология обыска и опознания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/yurpsyprak/029.htm>.
99. „Психология предъявления объектов для опознания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/police/019.htm>.
100. „Психология преступника и расследования преступлений.“ *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/anton/17.htm>.
101. Райво, Эпик. „Предъявление для опознания: криминалистические и правовые проблемы“. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika* 2, Nr. 9 (2013): 319–24.
102. „Система методов комплексного криминалистического исследования внешнего облика человека, ориентированная на оперативно-разыскную и следственную деятельность“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/sistema-metodov-kompleksnogo-kriminalisticheskogo-issledovaniya-vneshnego-oblika-cheloveka-orientirovannaya-na>

[operativno/viewer](#).

103. „Система методов описания внешности человека при его идентификации“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/sistema-metodov-opisaniya-vneshnosti-cheloveka-pri-ego-identifikatsii/viewer>.

104. *Следственное действие: „Предъявление для опознания лица“*. *Žiūrėta* 2020 lapkričio 4 d. <https://www.youtube.com/watch?v=IIGEuqk5SQU>.

105. „Современные проблемы предъявления для опознания и пути их решения“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-problemy-predyavleniya-dlya-opoznaniya-i-puti-ih-resheniya/viewer>.

106. „Сравнительный анализ тактики предъявления для опознания живых лиц в России и США: положительный опыт и недостатки“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnyy-analiz-taktiki-predyavleniya-dlya-opoznaniya-zhivyh-lits-v-rossii-i-ssha-polozhitelnyy-opyt-i-nedostatki/viewer>.

107. „Сущность предъявления для опознания как психофизиологический процесс узнавания“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-predyavleniya-dlya-opoznaniya-kak-psihofiziologicheskiy-protsess-uznavaniya/viewer>.

108. „Тактико-психологические особенности проведения отдельных следственных действий при расследовании преступлений, совершенных организованными преступными группами“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/taktiko-psiologicheskie-osobennosti-provedeniya-otdelnyh-sledstvennyh-deystviy-pri-rassledovanii-prestupleniy-sovershennyh/viewer>.

109. „Тактико-психологические приемы предварительного допроса опознающего“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/taktiko-psiologicheskie-priemy-predvaritelnogo-doprosa-opoznayuschego/viewer>.

110. „Тактическая целесообразность и оценка результатов предъявления для опознания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/konovalova2/048.htm>.

111. „Тактическая целесообразность и оценка результатов предъявления для опознания“. *Žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d. <http://yurpsy.com/files/ucheb/konovalova2/048.htm>.

112. „Термины и определения в описании внешности человека“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/terminy-i-opredeleniya-v-opisanii-vneshnosti-cheloveka/viewer>.

113. „Уголовно-процессуальная характеристика следственного действия в виде предъявления для опознания и его особенности по делам об изнасилованиях, совершенных несовершеннолетними“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovno-protsessualnaya-harakteristika-sledstvennogo-deystviya-v-vide-predyavleniya-dlya-opoznaniya-i-ego-osobennosti-po-delam-ob-iznasilovaniyah-sovershennyh-nesovershennoletnimi/viewer>.

114. „Установление обстоятельств происшествия и личности погибшего, обнаруженного в водоеме, по делам связанным с убийством“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/ustanovlenie-obstoyatelstv-proisshestviya-i-lichnosti-pogibshogo-obnaruzhennogo-v-vodoeme-po-delam-svyazannym-s-ubiystvom/viewer>.

115. „Учет психических процессов, задействованных в механизме формирования показаний, при допросе несовершеннолетних обвиняемых“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 4 d. <https://cyberleninka.ru/article/n/uchet-psihicheskikh-protsessov-zadeystvovannyh-v-mehanizme-formirovaniya-pokazaniy-pri-doprose-nesovershennoletnih-obvinyaemyh/viewer>.

116. Фанисовна, Иванова Лилия. „Тактико-психологические приемы предварительного допроса опознающего“. *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Право* 15, No. 1 (2015). <https://cyberleninka.ru/article/n/taktiko-psihologicheskie-priemy-predvaritelnogo-doprosa-opoznayuschego>.

III. Praktinė medžiaga

Lietuvos aukščiausiojo teismo praktika

117. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-398/2006“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 12 d. <http://www.infolex.lt/tp/60430>.

118. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-761/2007“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 12 d. <http://www.infolex.lt/tp/81528>.

119. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-62-215-11“. *Žiūrėta* 2020 m. lapkričio 12 d. <http://www.infolex.lt/tp/189196&cid=15526#quote>.

120. „Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. lapkričio 25 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-480/2013“. *Žiūrėta* 2020 m. spalio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/768663>.

121. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. balandžio 14 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-61/2014“. *Žiūrėta* 2020 m. spalio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/821565>.

122. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-522/2014“. *Žiūrėta* 2020 m. spalio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/939552>.

123. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-522/2014“. *Žiūrėta* 2020 m. spalio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/939552>.

124. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-69-719/2019“. *Žiūrėta* 2021 m. kovo 24 d. <http://www.infolex.lt/tp/1707470>.

125. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-648/2021“. *Žiūrėta* 2021 m. kovo 24 d. <http://www.infolex.lt/tp/1978121>.

IV. Kiti šaltiniai

126. „Investigations - Eyewitness Identification Procedures“. Žiūrėta 2020 m. spalio 27 d. <https://dps.mn.gov/divisions/bca/bca-divisions/investigations/Pages/eyewitness-identification-procedures.aspx>.
127. Police Executive Research Forum. „A National Survey of Eyewitness Identification Procedures in Law Enforcement Agencies“, 2013 m.
128. *Криминалистика. Урок 7. Тактика предъявления для опознания*, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=kFKfXNh1IMw>.
129. *Криминалистика. Урок 7. Тактика предъявления для опознания*, 2015. https://www.youtube.com/watch?v=kFKfXNh1IMw&list=RDCMUcO7k0kg4_H1JtLYIk1FHluw&start_radio=1.
130. *Опознание в условиях исключаяющих визуальное наблюдение*, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=CVlaux3Rv70>.
131. Учебный фильм „Опознание“, 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=jxfioJyVkg4>.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Integruotos baudžiamojo proceso sistemos duomenys apie procesinius veiksmus

Asmens parodymas atpažinti	Asmens parodymas atpažinti	0	3202	16	1	17	6	7	3249
	Asmens parodymas atpažinti iš nuotraukų ar vaizdo įrašų	0	3733	82	0	45	4	166	4030
	Asmens parodymas atpažinti iš vaizdo įrašo	0	103	0	0	0	0	0	103
	Asmens parodymas atpažinti pagal jo nuotrauką	4	34073	1187	9	116	165	412	35966
	Asmens parodymas atpažinti pagal kitus jutimo organais	0	58	0	0	0	1	1	60
Daiktų ir kitų objektų parodymas atpažinti	Daiktų ir kitų objektų parodymas atpažinti	7	4594	2	0	0	2	90	4695
	Daiktų ir kitų objektų parodymas atpažinti iš daiktų ar kitų objektų	0	356	0	0	0	0	2	358
	Daiktų ir kitų objektų parodymas atpažinti pagal kitus jutimo	0	110	0	0	2	0	0	112
Daiktų, objektų parodymas atpažinti, vis		7	5060	2	0	2	2	92	5165
Eksperimentas		0	340	0	0	1	0	5	346
Įtariamojo apklausa		3998	723405	12257	3343	10457	6538	6894	766892
Įtariamojo parodymų patikrinimas vietoje		0	11	0	0	0	0	0	11
Įvykio vietos apžiūra		9	84686	36	15	97	5	1769	86617
Krata		16280	50850	2587	326	1830	2078	377	74328
Laikinas sulaikymas		154	259227	1048	467	4031	1345	188	266460
Liudytojo apklausa		3991	1208605	30274	4148	8193	5170	18668	1279049
Nepilnamečio liudytojo (nukentėjusiojo) apklausa		6753	22513	4	0	6	18	311	29605
Objektų apžiūra		169	519635	3226	622	2374	4398	5383	535807
Parodymų patikrinimas vietoje		6	29082	26	6	79	34	551	29784
Pašto siuntos poėmis		163	49	0	0	2	14	17	245
Pavyzdžių lyginamajam tyrimui paėmimas		415	17613	333	20	351	85	255	19072
Poėmis		2249	2063	137	22	643	20	8	5142

Priedas Nr.2. Nuasmeninta liudytojo apklausos prieš parodymą atpažinti protokolo kopija

LIUDYTOJO APKLAUSOS PROTOKOLAS

Data	2019-06-20
Surašymo vieta	
Apklausa pradėta	15:01
Apklausa baigta	15:29
Ikteisminio tyrimo Nr.	01-1-...-19

Apklausa atlieka	
Liudytojas	
Apklausoje dalyvauja	nedalyvauja
Apklauskos atlikimo vieta	tarnybinis automobilis
Liudytojo pareiškimas apie lietuvių kalbos mokėjimą	moka
Kalba, kuria liudytojas pageidauja duoti parodymus	lietuvių
Apklausoje dalyvauja vertėjas	nedalyvauja
Liudytojo santykiai su įtariamuoju	Nepažįstamas
Techninių priemonių naudojimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 179 straipsnio tvarka	nenaudotos
Apklausa atlikta vadovaujantis BPK 78–83, 178–179, 183 straipsniais	
<p>Pasiūllus liudytojui papasakoti visa, kas jam gali būti žinoma apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti, liudytojas parodė:</p> <p>2019-06-20 apie 12.00 val. į gyvenamojo namo kiemą, įėjusios dvi šviesaus gymio moterys, viena vyresnė, kita jaunesnė, vyresnė stambaus kūno sudėjimo, šviesių plaukų, vidutinio ūgio, jaunesnė smulkaus kūno sudėjimo, tamsiais plaukais. Kieme jaunesnė moteris, neko nesakiusi, čiupo į glėbį ir nustūmė į kambarį, pervertė ant lovos, kuri yra prie pat įėjimo, ir abiem rankomis smaugė, o vyresnė tuo metu ištraukė iš kišenės pinigine su pinigais. Piniginė buvo raudonos spalvos, užtraukiama, smulkių pinigų piniginėje daug nebuvo, o daugiausia buvo po 100 ir po 50 eurų kupiūromis. Moterys kalbėjo lietuviškai, tačiau nepamena- ką jos sakė. Piniginėje viso buvo 5500 eurų, kuriuos turėjau susitaupęs. Pinigus laikiau prie savęs, nes nepasitikėjau bankais, nes taupomi pinigai banke buvo nuvertėję. O be to gauname pinigus už nuomojamą žemę- turime 12 hektarų, už kuriuos gauname apie 1000 eurų kasmet. Smaugimas man nesukėlė skausmo, tik buvo nemalonu, kuomet vyresnė ištraukė pinigus, jaunesnė mane paleido ir jos išėjo roo duris lauk. Kadangi iš lauko buvo į duris įkištas raktas, jos mane užrakino kambaryje. Jo iš kiemo nubėgo už vartų, link į kokį automobilį jos įsėdo- nematėm. Mane iš kambarėlio išleido mano sesuo kuri gyvena su manimi. Moterys anksčiau buvo matytos, jos buvo atvykę, tik negaliu pasakyti prieš kiek laiko, ir siūlė pirkti kažkokių prekių. Aš nieko iš jų nepirkau. Tas moteris atpažinčiau pamatęs. Daugiau šiuo metu neturiu ką paaiškinti.</p>	

Priedas Nr. 3. Nuasmeninta parodymo atpažinti protokolo kopija (atpažinimas pagal kitus požymius nei buvo užfiksuoti apklausos protokole)

**ASMENS PARODYMO ATPAŽINTI
PAGAL JO NUOTRAUKĄ PROTOKOLAS**

Data	2019 06 25
Surašymo vieta	
Veiksmas pradėtas	18:49
Veiksmas baigtas	18:16
Ikiteisminio tyrimo Nr.	01-1-...-18

Parodymą atpažinti atlieka	<hr/> <hr/> <p>(pareigos, vardas ir pavardė)</p>
Atpažįstantysis	<hr/> <hr/> <p>(procesinė padėtis, vardas ir pavardė, gimimo šiečiai)</p>
Dalyvauja	<hr/> <hr/> <p>(pareigos, procesinė padėtis, vardas ir pavardė)</p>
Parodyme atpažinti dalyvauja vertėjas	<i>nedalyvauja</i> <p>(vardas ir pavardė, vertimo kalba)</p>
Techninių priemonių naudojimas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 179 straipsnio tvarka	<i>neaudotas</i> <p>(fotografavimas, vaizdo, garso įrašų darymas, apšvietimas ir kitos naudojimo sąlygos bei tvarka)</p>
Parodymas atpažinti atliekamas vadovaujantis BPK 179, 191, 192 ir 195 straipsniais.	
Atpažįstančiajam parodytos sunumeruotos 6 asmenų nuotraukos, iš kurių pasiūlyta atpažinti asmenį, apie kurį jis yra davęs parodymus, ...	
Nuotrauka Nr. 4 yra R ... kitos nuotraukos yra asmenų, nesusijusių su atliekamu ikiteisminiu tyrimu.	

2019 06 25 asmuo

parodymo atpažinti protokolo tęsinys

Parodytos nuotraukos:

Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3
		
Nr. 4	Nr. 5	Nr. 6
		

2019 06 25 asmenų parodymo atpažinti protokolo tęsinys

Atpažįstantysis, pasiūlius pagal nuotraukas nurodyti asmenį, apie kurį jis davė parodymus, pareiškė:

55 man patikėjo 6 asmenų nuotraukų aš
(jeigu atpažįstantysis nurodė vieną iš jam parodytų atpažinti pagal nuotraukas asmenį, būtina pagal galimybes pažodžiui užrašyti jo parodymus pagal kurias žymes ar ypatybes jis tą asmenį atpažįsta, je neatpažįsta, jam pasiūlymą panaikinti nuo skiriasi jo parodymuose minėtis asmuo nuo parodytuiu atpažinti)
 aš matiau 2019 06 10 pas save namuose kai buvo išvykęs mano brolio R. lapinskas. Šis moterį atpažina iš bendrų jos foto brolio.

30/06/19

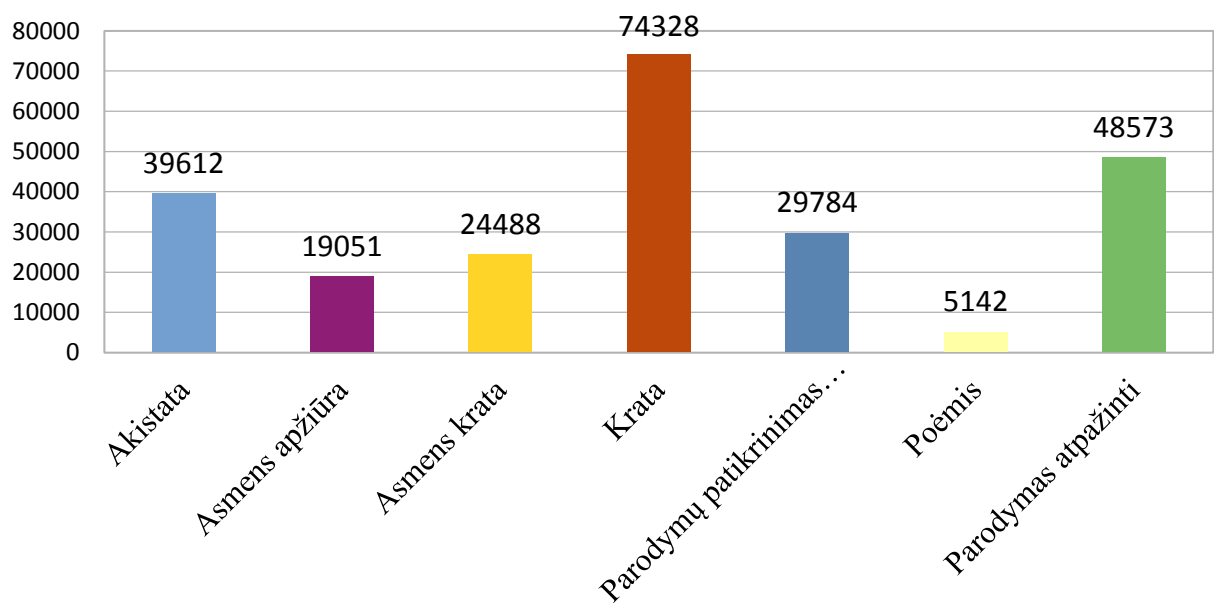
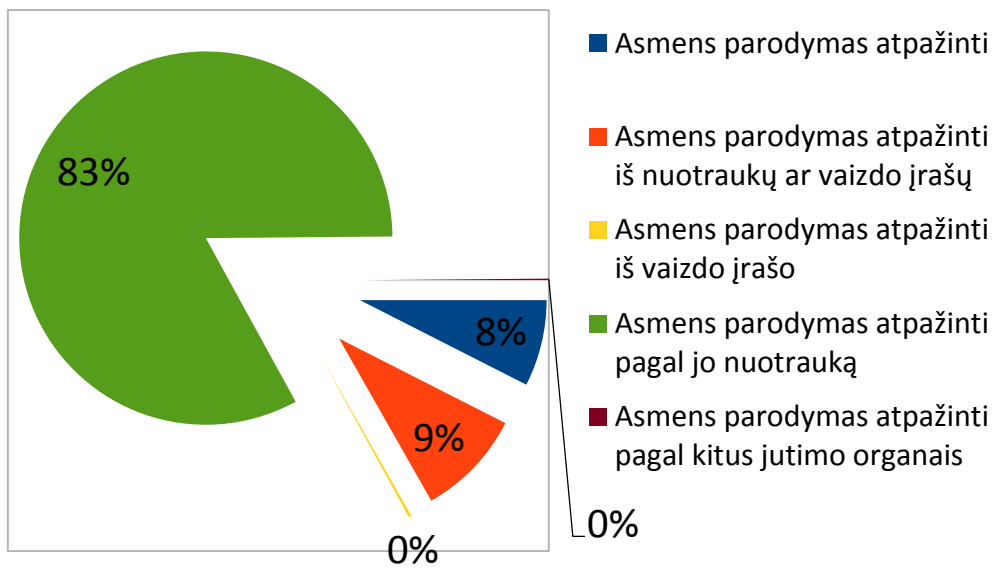
Dalyvavusių asmenų pareiškimai

negauti

Protokolo priedai nėra

(planai, schemas, nuotraukos, negatyvai, skaitmeninės informacijos laikmenos, garso, vaizdo įrašai ir kt.)

Priedas Nr. 4. Asmens parodymas atpažinti Informacinės baudžiamojo proceso sistemos duomenys

Priedas Nr.5. Habitoskopinių duomenų registro paieškos galimybės

HDR

Habitoskopinių
Duomenų
Registras

[Detali paieška](#) | [Paieška pagal nuotrauką](#) | [Duomenys iš HDV](#) | [Klasifikatorių paçalba](#) | [Ataskaitos](#)

Pagrindinė
Atpažinimo duomenys
Dantys
Apranga
Ypatingos žymės

Vėidas			
Veido forma (SIS)	Veido spalva (SIS)	Veido plaukai (SIS)	Ausys (SIS)
Smakras (SIS)	Nosis (SIS)	Antakiai	Kakta
Burna	Lūpos		
Kūnas			
Kūno sudėjimas (SIS)	Odos spalva (SIS)	Eisenos tipas (SIS)	Kraujo grupė
Gelva	Amžius nuo <input type="text" value="0"/> iki <input type="text" value="0"/>	Amžius pagal išvaizdą nuo <input type="text" value="0"/> iki <input type="text" value="0"/>	Ūgis / Lavono ilgis nuo <input type="text" value="0"/> iki <input type="text" value="0"/> (cm.)
Balso ir kalbos tipas		Amžiaus matas	
Akys			
Akių spalva (SIS)	Akių tipas (SIS)	Skirtinga akių spalva ☐	
Plaukai			
Natūrali plaukų spalva (SIS)	Šukuosena (SIS)	Dažytų plaukų spalva	

Ieškoti
 Valyti
 Valyti visus
 Spausdinti
 Sujungti korteles
 Registruoti naują kortelę

Plataus

Stambūs kaulai, gerai suformuoti raumenys sudaro kvadratinę formą. Ryškiausiai matomas susiaurėjimas ties liemeniu. Gerai išreniruotos rankos ir kojos. Moterų – matomos visos kūno linijos – krūtinė beveik tokio pat pločio kaip ir liemuo, gerai išreniruoti raumenys.

Vidutinio

Vidutinio storumo, plokščias pilvas, raumeningas, tačiau sudėjimas smulkesnis nei plataus.

Kresno

Stambūs kaulai, gerai išvystyti raumenys, ne taip gerai matomi krūtinės raumenys, dėl to susiformuoja netaisyklingos kūno linijos.

Kampai horizontalūs

Nustatoma pagal menamą horizontalią liniją per burnos plyšį. Burnos kampučiai aukštes sutampa su horizontalia linija.

Apvalus

Apskritas, ne kampuotas kontūras, veido plotis ir aukštis beveik lygūs.

Kampai pakelti

Nustatoma pagal menamą horizontalią liniją per burnos plyšį. Burnos kampučiai yra aukščiau nei horizontali linija.

Ovalus

Apskritas kontūras, bet veido plotis mažesnis nei aukštis.

Kampai nuleisti

Nustatoma pagal menamą horizontalią liniją per burnos plyšį. Burnos kampučiai yra žemiau nei horizontali linija.

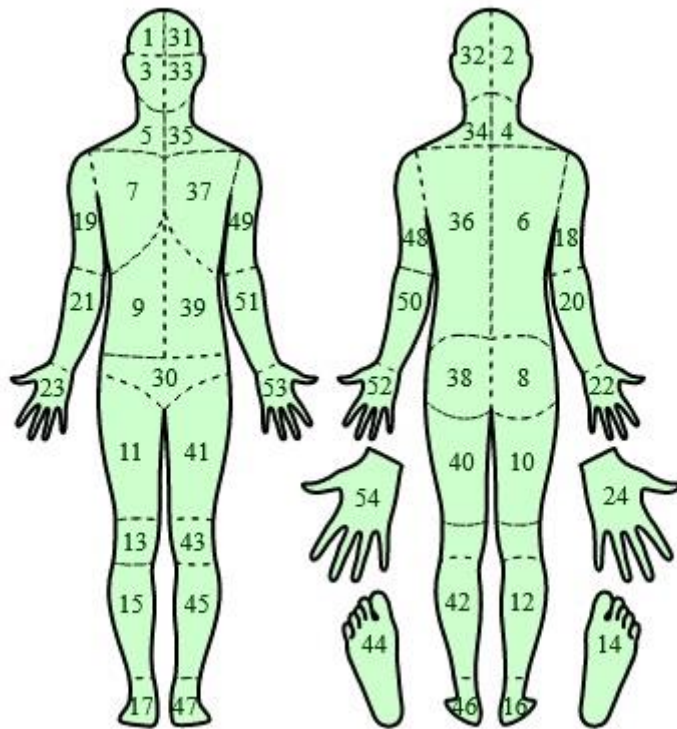

Rėmelis

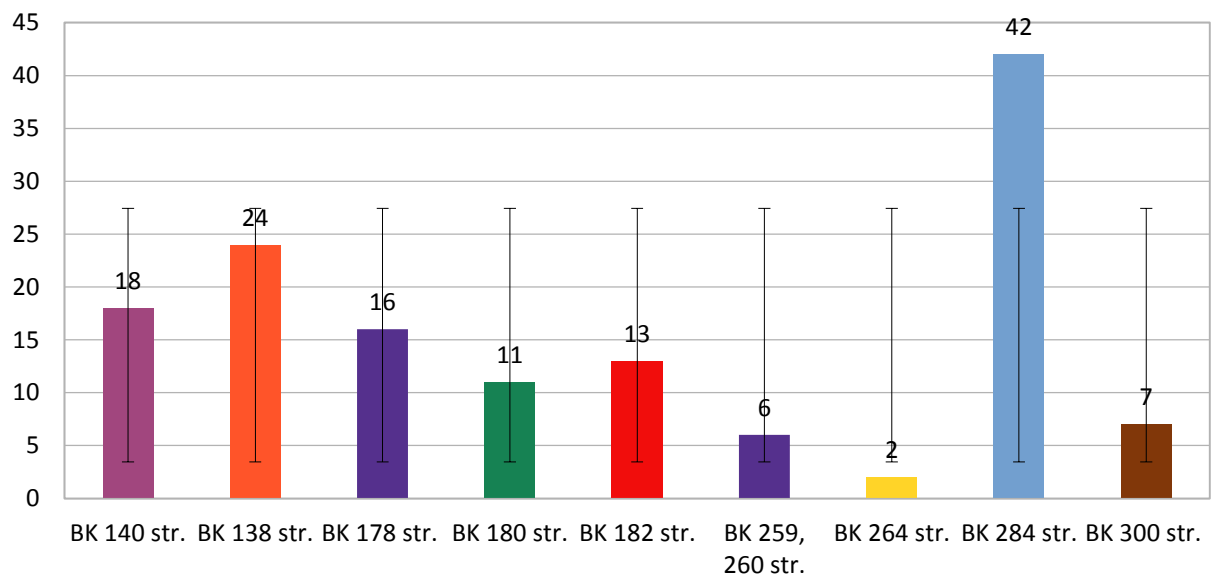
Ryškūs žandikaulio kontūrai; smailio linijos neišsiskiria ar matomos kiek žemiau žandikaulio; šoniniai kontūrai tiesūs ir lygiagrečiai, veido plotis ir aukštis beveik vienodi.

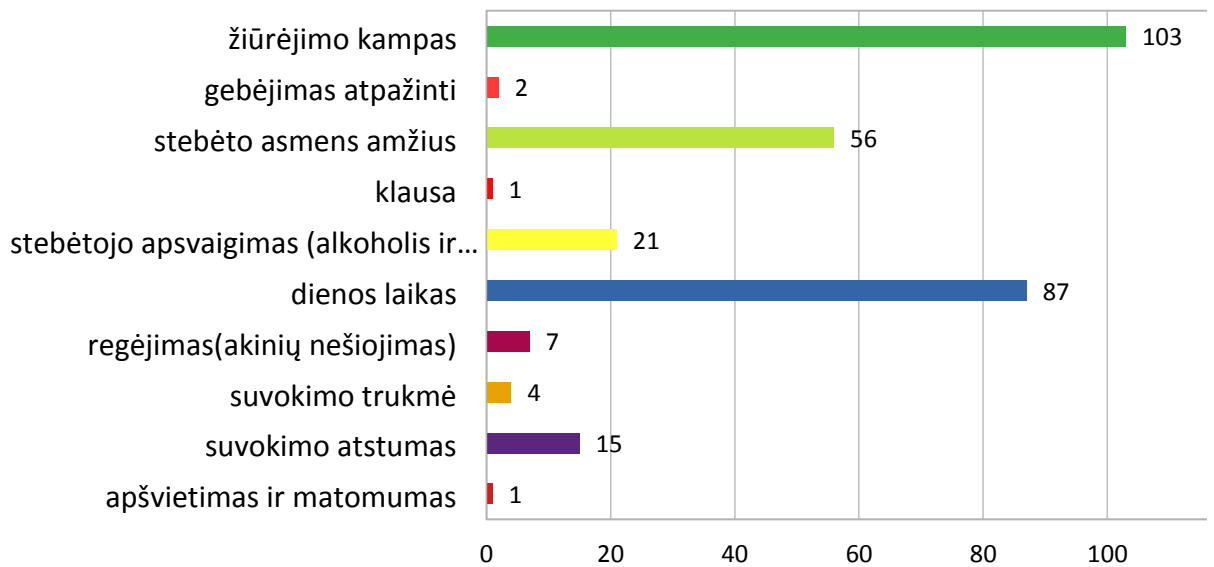
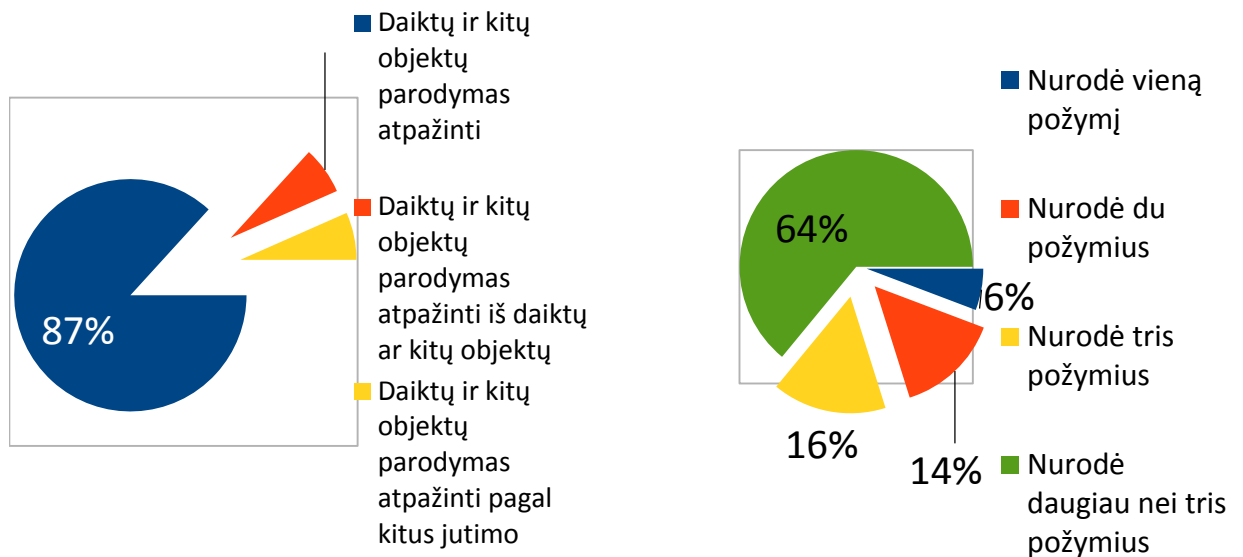
Priedas Nr. 6. Žmogaus siluetas, padėsiantis paaikškinti įsimintus asmens išorės požymius

Siluetas

Priedas Nr. 7. Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Pakruojo rajono policijos komisariato 139 parodymų atpažinti tyrimo duomenys

Priedas Nr. 8. Procesinio veiksmo – parodymo atpažinti ikiteisminiame tyrime parodymo atpažinti tyrimo protokolo pavyzdys

PROCESINIO VEIKSMO – PARODYMO ATPAŽINTI IKITEISMINIAME TYRIME TYRIMO PROTOKOLAS

Ikiteisminio tyrimo numeris	-	-	-
Pradėjimo data	-	-	-
Baudžiamojo kodekso straipsnis	str.	d.	

I. PARODYMO ATPAŽINTI PROTOKOLO ANALIZĖ

Parodymo atpažinti data	-	-
Veiksmo pradžios laikas	-	-

Veiksmo pabaigos laikas		-	
Parodymo atpažinti rūšis	Žmogaus atpažinimas	pagal jų išorinius anatominius	☐
		pagal išorinius funkcinčius požymius	pagal balsą ☐
			kalbos ypatumus ☐
			pagal Eiseną ☐
Parodymo atpažinti rūšis	Lavano ar jo dalių atpažinimas	☐	
	Patalpų atpažinimas	☐	
	Daiktų atpažinimas	daiktų parodymas atpažinti iš daiktų ☐	
		daiktų parodymas atpažinti pagal kitus jutimo ☐	
	Vietovių atpažinimas	☐	
	Statinių atpažinimas	☐	
	Kitų objektų atpažinimas <small>(objekto pavadinimas)</small>	kitų objektų parodymas atpažinti iš kitų objektų ☐	
		objektų parodymas atpažinti pagal kitus jutimo ☐	
	Gyvūnų ar jų dalių atpažinimas	☐	
Parodymo atpažinti tikslas	Objekto identifikavimas	☐	tapatumui nustatyti ☐
	Asmens parodymų patikrinimas apie tam tikrą	asmenį ☐	grupinei nepriklausomybei nustatyti ☐
		daiktą ☐	
		kitą materialų objektą ☐	
Parodymo atpažinti uždaviniai	Tikrinama, ar tikrai tai tas pats objektas, kuris turi ryšį su tiriamu nusikaltamu įvykiu ☐		
	Išsiaiškinama, kas yra objektas, jeigu to negalima nustatyti kitu būdu ☐		
	Tikrinami parodymai, gauti apklausoje, jeigu jie dėl tam tikrų aplinkybių kelia abejonių ☐		
Parodymas atpažinti atliktas	Tiesioginis atpažinimas ☐		
	Iš foto nuotraukų ☐		

	Iš vaizdo (garso) įrašų ☐
--	--

Pateiktų atpažinti objektų skaičius	_____ (įrašyti)
-------------------------------------	-----------------

Parodymo atpažinti išvada	Objektas tapatus ☐
	Objektas panašus ☐
	Objektas ne tas, skirtingas, visiškai nepanašus ☐

II. APKLAUSOS, DARYTOS APIE ATPAŽINTINA OBJEKTA, PROTOKOLO ANALIZĖ

Apklausa prieš atpažinimą	Neatlikta ☐
	Atlikta ☐

Apklauso data	- -
Apklauso pradžios laikas	- -
Apklauso pabaigos laikas	- -

Apklauso metu naudotos pagalbinės priemonės, padedančios nupasakoti reikalingo atpažinti objekto požymius	Nenaudotos ☐		
	Nenurodyta ☐		
	Naudotos ☐	Schemas ☐	
		Atlasai ☐	
		Piešiniai ☐	
		Panašus objektai ☐	
Kitos priemonės _____ ☐ (nurodyti)			
Ar per apklausą prieš atpažinimą išsiaiškintos konkrečios objekto suvokimo sąlygos:	Ne ☐		
	Taip ☐	☐ asmens apibūdinimas	
		☐ apšvietimas ir matomumas	
		☐ suvokimo atstumas	
		☐ suvokimo trukmė	
		☐ regėjimas(akinių nešiojimas)	
		☐ dienos laikas	
		☐ orų poveikis	

	☐ stebėtojo apsvaigimas (alkoholis ir narkotikai)
	☐ sveikatos būklė
	☐ klausa
	☐ stebėto asmens amžius
	☐ stebėjimo trukdžiai ar kliūtys
	☐ gebėjimas atpažinti
	☐ išorės ypatybės
	☐ funkcinės ir dinaminės savybės
	☐ suvokiamo asmens elgesys
	☐ asmens ūgis
	☐ asmens rūbai
	☐ asmens eisena
	☐ kalba
	☐ atpažįstančiojo stresas
	☐ suvokiamų objektų skaičius
☐ žiūrėjimo kampas	
☐ kita _____	

Apklauso metu subjektas nurodė:	atpažinti negali ☐	
	atpažinti gali, tačiau požymių nenurodė ☐	
	atpažinti gali ir nurodė pagal kokius požymius ☐	nurodė vieną požymį ☐
		nurodė du požymius ☐
		nurodė trys požymius ☐
nurodė ____ požymius ☐		

Priedas Nr. 9. Interviu protokolo praktikams, dirbantiems su ikiteisminio tyrimo medžiagomis

Interviu protokolas praktikams dirbantiems su ikiteisminio tyrimo medžiagomis

Interviu data:.....

Interviu vieta:.....

Interviu laikas:.....

Institucijos pavadinimas:.....

Interviu davėjo darbo stažas (patirtis) dirbant su ikiteisminio tyrimo medžiagomis

1 klausimas: Kokia, Jūsų nuomone, ar pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą 192 – 194 str., tikslinga atlikti parodymą atpažinti ikiteisminio tyrimo medžiagoje? Paaiškinkite kodėl taip manote.

Atsakymas:

2 klausimas: Kokia, Jūsų nuomone, ar pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą, tikslinga atlikti asmens parodymą atpažinti, daiktų ir kitų objektų parodymą atpažinti iš kolekcijų ir kartotekų? Pakomentuokite kodėl taip manote.

Atsakymas:

3 klausimas: Kokių atveju galima atlikti parodymo atpažinti veiksmus ikiteisminio tyrimo medžiagoje pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą?

Atsakymas:

4 klausimas: Kaip dažnai Jūs atlikdama ikiteisminį tyrimą ikiteisminio tyrimo medžiagoje atliekate parodymo atpažinti veiksmus pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą?

Atsakymas:

5 klausimas: Kokį Jūs dažniausiai atliekate numatytą parodymo atpažinti veiksmą: asmens parodymą atpažinti, daiktų ir kitų objektų parodymą atpažinti, parodymą atpažinti iš kolekcijų ir kartotekų? Pakomentuokite, kodėl.

Atsakymas:

6 klausimas: Ar, Jūsų nuomone, atliekami parodymo atpažinti veiksmai ikiteisminio tyrimo medžiagoje, yra būtini ar nebūtini? Kodėl taip manote?

Atsakymas:

7 klausimas: Kaip Jūs manote, ar atlikti asmens parodymo atpažinti pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 192 str. yra tikslingiau iš asmenų ar jų nuotraukų? Kodėl?

Atsakymas:

8 klausimas: Ar per apklausą prieš atpažinimą iš asmens, atliksiančio šį atpažinimą, visada bandoma sužinoti kokiomis konkrečiomis sąlygomis vyko įvykio suvokimas?

Atsakymas:

9 klausimas: Kokias svarbiausias atpažįstančiojo suvokimo sąlygas būtina išsiaiškinti prieš atliekant parodymą atpažinti?

Atsakymas:

10 klausimas: Pagal kuriuos požymius: išorės ar funkcinius (dinaminius) – buvo dažniausiai Jūsų atliekami parodymai atpažinti? Jūsų nuomonė – kodėl?

Atsakymas:

11 klausimas: Ar Jūsų darbo praktikoje buvo atvejų kai atliktas vienas iš parodymo atpažinti veiksmas ikiteisminio tyrimo medžiagoje, buvo naudingas?

Atsakymas:

12 klausimas: Su kokiomis problemomis susiduriama praktikoje atliekant parodymo atpažinti veiksmus?

Atsakymas:

13 klausimas: Jūsų nuomone, kokių priemonių reikėtų, kad pareigūno, kuris atlieka parodymo atpažinti veiksmus (asmens parodymą atpažinti, daiktų ir kitų objektų parodymą atpažinti, parodymą atpažinti iš kolekcijų ir kartotekų), ikiteisminio tyrimo medžiagoje, atlikti veiksmai būtų nenuginčijami, o teisme vertinami kaip pagrindiniai įrodymai?

Atsakymas:

Priedas Nr.10. Procesinio veiksmo – parodymo atpažinti ikiteisminiame tyrime parodymo atpažinti tyrimo protokolo tyrimo matrica

PARODYMO ATPAŽINTI TYRIMO MATRICA	
Baudžiamojo kodekso straipsnis	300 str. - 7 IT, 182 str.-13
	259, 260 str. - 6, 264-2
	178 str. -16, 180 str. -11
	138 str. - 24, 284- 42, 140-18
I. PARODYMO ATPAŽINTI PROTOKOLO ANALIZĖ	
Daiktų parodymas atpažinti iš daiktų	1
kitų objektų parodymas atpažinti iš kitų objektų	1
Objekto identifikavimas	139
Tapatumui nustatyti	139
Tikrinama, ar tikrai tai tas pats objektas, kuris turi ryšį su tiriamu nusikaltamu įvykiu	138
Tiesioginis atpažinimas	2
Iš foto nuotraukų	137
Pateiktų atpažinti objektų skaičius (įrašyti)	812
Objektas tapatus	52
Objektas panašus	11
Objektas ne tas, skirtingas, visiškai nepanašus	76
II. APKLAUSOS, DARYTOS APIE ATPAŽINTINA OBJEKTA, PROTOKOLO ANALIZĖ	
Neatlikta	6
Atlikta	133
Vidutinė apklausos trukmė	00:35
Apklausos metu pagalbines priemones nenaudotos	134
Neišsiaiškintos suvokimo sąlygos	14
asmens apibūdinimas	58
apšvietimas ir matomumas	1
suvokimo atstumas	15
suvokimo trukmė	4

regėjimas (akinių nešiojimas)	7
dienos laikas	87
orų poveikis	0
stebėtojo apsvaigimas (alkoholis ir narkotikai)	21
klausa	1
stebėto asmens amžius	56
stebėjimo trukdžiai ar kliūtys	0
gebėjimas atpažinti	2
išorės ypatybės	15
suvokiamo asmens elgesys	1
asmens ūgis	59
asmens rūbai	39
kalba	9
suvokiamų objektų skaičius	115
žiūrėjimo kampas	103
Kita (kitos suvokimo sąlygos)	1
Nurodė, kad atpažinti negali	27
Nurodė, kad atpažinti gali, tačiau požymių nenurodė	24
nurodė vieną požymį	8
nurodė du požymius	20
nurodė tris požymius	22
nurodė daugiau nei tris požymius	140
Parodymą atpažinti atliko „procesistas“	72
Parodymą atpažinti atliko „pavedikas“	65
Atlikta papildomą apklausa prieš parodymą atpažinti	46
Anketoje yra pastabų	48

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

„Parodymas atpažinti: pasirengimas, atlikimas, fiksavimas“

Pagrindinės sąvokos: parodymas atpažinti, ikiteisminis tyrimas, suvokimo sąlygos, objekto atvaizdas, atpažinimo procesas.

Magistro baigiamajame darbe atskleidžiama parodymo atpažinti, kaip ikiteisminio tyrimo parodymų patikrinimo veiksmo, turinčio didelę reikšmę nusikalstamų veikų atskleidimui, sąvoka, pasirengimo, atlikimo ir fiksavimo pagrindinės taisyklės bei probleminiai praktikos klausimai ir jų sprendimo būdai. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, darbe iškelti šie uždaviniai: 1) išanalizuoti ir pateikti parodymo atpažinti sąvoką, tikslus ir uždavinius; 2) išanalizuoti parodymo atpažinti teisinius, taktinius ir psichologinius atlikimo pagrindus; 3) atskleisti atskirų parodymo atpažinti rūšių taktikos ypatybes; 4) išanalizuoti problemas, kylančias atliekant parodymo atpažinti veiksmus ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Darbo pradžioje apibrėžiama parodymo atpažinti samprata teisės doktrinoje, sampratos teorinės ir praktinės prielaidos, šio veiksmo tikslai ir uždaviniai bei rūšys. Parodymas atpažinti gali būti efektyvus ikiteisminio tyrimo veiksmas, kai reikia nustatyti konkretaus objekto priklausomybę atliekamame ikiteisminiame tyrime. Liudytojo parodymai, kad jis matė, stebėjo objektą, susijusį su tiriamu įvykiu, suteikia pagrindą ikiteisminiame tyrime atlikti parodymą atpažinti. Antra darbo dalis skirta parodymo atpažinti teisiniams, taktiniams ir psichologiniams aspektams ikiteisminiame tyrime. Šioje dalyje taip pat nagrinėjamos pagrindinės parodymo atpažinti atlikimo ir fiksavimo taisyklės, gautų rezultatų patikimumo klausimai. Parodymo atpažinti pagrindą sudaro tam tikri psichologiniai procesai, susiję su atpažįstamo objekto suvokimu, įsiminimu ir atgaminimu. Pirminis objekto suvokimas vyksta tiriamame įvykyje, o parodymo atpažinti metu yra papildomas pakartotiniu suvokimu, specialiam tam sukurtomis sąlygomis. Darbe akcentuojama, kad parodymas atpažinti turi būti atliekamas laikantis BPK nustatytų taisyklių ir vadovautis kriminalistikos taktikos rekomendacijomis, kurios užtikrina, kad parodymo atpažinti rezultatas bus patikimas ir vertinamas teisme kaip įrodymas. Trečioje magistro baigiamojo darbo dalyje analizuojami interviu, vykdyto su septyniais Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Pakruojo rajono policijos komisariato ikiteisminio tyrimo tyrėjais, gauti duomenis. Šioje dalyje tai pat pateikiamos išvados, išanalizavus 50 Šiaulių apskrities vyriausiojo policijos komisariato ikiteisminio tyrimo bylų, kuriose buvo atlikti 139 parodymų patikrinimo veiksmai – parodymas atpažinti.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

„Eyewitness Identification: preparation, performance, recording“

Keywords: eyewitness Identification, pre-trial investigation, perception conditions, object image, recognition process.

The master's thesis reveals the concept of Eyewitness Identification as a pre-trial investigation, which has a significant impact on the detection of criminal offences, the basic rules of preparation, execution and recording, as well as problematic practice issues and their solutions. To achieve this goal, the following tasks were set in the work: 1) to analyze and present the concept, goals and objectives of eyewitness identification; 2) to analyze the legal, tactical and psychological bases of eyewitness identification; 3) to reveal the tactical features of individual types of eyewitness identification; 4) to analyze the problems arising during the eyewitness identification actions and to present possible solutions.

At the beginning of the work, the concept of eyewitness identification in the doctrine of law, the theoretical and practical assumptions of the concept, the aims and tasks and types of this action are defined. Eyewitness identification can be an effective pre-trial investigation action when it is necessary to determine the dependence of a specific object in a pre-trial investigation. The testimony of a witness that he saw, observed an object related to the event under investigation provides a basis for the pre-trial investigation to identify the testimony. The second part of the work is devoted to the legal, tactical and psychological aspects of eyewitness identification in the pre-trial investigation. This part also deals with the basic rules of performing and recording eyewitness identification, the issues of reliability of the obtained results. Eyewitness identification is based on certain psychological processes related to the perception, memorization and reproduction of a recognizable object. The initial perception of the object takes place in the investigated event, and during eyewitness identification is supplemented by repeated perception, under conditions created specifically for this purpose. The paper emphasizes that eyewitness identification must be carried out by procedural rules and follow the guidelines of forensic tactics, which ensure that the result of identification is reliable and evaluated in court as evidence. The third part of the master's thesis analyzes the data obtained from the interviews conducted with seven investigators of the pre-trial investigation of the Pakruojis District Police Commissariat of the Siauliai County Chief Police Commissariat. This part also presents the conclusions of the analysis of 50 pre-trial investigation cases of Siauliai County Chief Police Commissariat, in which 139 eyewitness identification actions were performed.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2021-04-20

Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo saugumo akademijos Teisės ir policijos veiklos studijų programos
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas(-ė) JOLANTAPRAKURAITĖ,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„PARODYMAS ATPAŽINTI: PASIRENGIMAS, FIKSAVIMAS, ATLIKIMAS“ :

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

JOLANTA PRAKURAITĖ
(vardas, pavardė)